

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Jazyk televizních předpovědí počasí
The language of television weather forecasts

Vedoucí bakalářské práce:	PhDr. Eva Hájková, CSc.
Autor bakalářské práce:	Martin Zítka
Trvalé bydliště autora:	T. G. Masaryka 290, Kladno 1, 272 01
Studijní obor:	Specializace v pedagogice Český jazyk a literatura – francouzský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání Prezenční forma studia
Rok dokončení bakalářské práce:	2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Jazyk televizních předpovědí počasí“ vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury. Její seznam a další podkladové materiály přikládám k této práci. Také prohlašuji, že elektronická verze na přiloženém CD je totožná s touto verzí písemnou.

V Praze dne 18. 6. 2010

Martin Zítka

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Evě Hájkové, CSc. za ochotné a trpělivé vedení této práce.

Obsah

PODĚKOVÁNÍ	3
OBSAH.....	4
ÚVOD	5
NASTÍNĚNÍ PROBLÉMU	5
SOUČASNÝ STAV PROBLEMATIKY (DOPLNIT ODKAZY V KLASIFIKACI).....	5
CÍLE A PRACOVNÍ HYPOTÉZY PRÁCE	7
1. STAŤ.....	9
1.1. TEORETICKÉ VÝCHODISKO.....	9
1.1.1. <i>Média, mediální komunikace a její specifika</i>	9
1.1.2. <i>Předpověď počasí</i>	12
1.1.3. <i>Charakteristika materiálu a použitých metod</i>	13
1.1.4. <i>Seznam základních pojmů a užitých zkratk</i>	14
1.1.5. <i>Zásady transkripce analyzovaných nahrávek</i>	16
1.1.6. <i>Komunikační situace (KS)</i>	16
Vymezení společenské situace a komunikačního kontextu	17
Subjektově-objektová interpretace KS.....	19
Pragmatická struktura KS.....	22
Tematicko-obsahová struktura KS	22
1.2. ANALYTICKÁ ČÁST	24
1.2.1. <i>Verbální složka KS</i>	24
Obsahová analýza komunikátů.....	24
Textová segmentace, obsahově-tematická analýza komunikátů.....	25
Informační hodnota komunikátu	43
Výrazové prostředky komunikátu	51
1.2.2. <i>Nonverbální složka KS</i>	74
ZÁVĚR.....	77
ZHODNOCENÍ CÍLŮ A HYPOTÉZ PRÁCE	77
SHRNUTÍ A ZOBECNĚNÍ.....	78
THE LANGUAGE OF TELEVISION WEATHER FORECASTS	79
BIBLIOGRAFIE	81

Úvod

Nastínění problému

Za téma bakalářské práce jsem si na základě dohody se svým vedoucím zvolil *Jazyk televizních předpovědí počasí*, protože jsem chtěl zpracovávat problematiku živou a aktuální, která by mi dovolila pracovat s jazykovým projevem primárně mluveným. Také jsem toužil po tom, aby má práce přinesla nejen poznatky teoretické, ale i takové, které by vycházely z praxe a daly se na ni aplikovat. Volba tématu je též ovlivněna seminární prací pro Český národní korpus, kterou jsem vytvářel během kurzu české lexikologie na PedF UK a která mne nesmírně zaujala.

Jsem velice rád, že mi právě toto bylo umožněno. Spojení analýzy jazykového projevu s procesem mediální komunikace v podobě televizních relací o počasí pro mne byla velká výzva. Vždyť právě zde, kde se jazyk stává hlavním zprostředkovatelem informací a vlastně i pracovním nástrojem, bychom měli klást veliký důraz na jeho kultivovanost a správnost. Velice mne lákala specifičnost tohoto druhu komunikace, jež spočívá např. již v samotném vztahu jejích účastníků.

Zmapování výrazových prostředků jazykových a mimojazykových, posouzení informační hodnoty komunikátu a stanovení jejich základních znaků, to jsou hlavní cíle mé práce, o jejichž dosažení se snažím.

Současný stav problematiky

Pokud se máme zabývat současným stavem dané problematiky, musíme se soustředit jednak na studium odborné literatury z oblasti mediální komunikace a komunikačních strategií, jednak na literaturu jazykovědnou zabývající se pragmatickou lingvistikou, jakožto i lingvistikou obecnou. V základní odborné literatuře věnující se médiím, kterou jsem studoval k této bakalářské práci, najdeme poznatky z následujících oblastí: 1) oblast čistě teoretická orientující se na média (definice pojmu média a procesu mediace; mediální sdělení, jejich obsah a význam; problematika publika; vliv médií) – JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7. Poznatky z ní jsem využil v kapitole teoretických východisek, oddíle 1.1.1. a 2) Tamtéž jsou obsaženy nabyté vědomosti z oblastí teoretické zaměřené na specifika zpravodajských mediálních sdělení (produkce zpráv; jejich obsahy, vlivy a účinky; problematika kontextu zpráv) – TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-

8. 3) Oblast teoreticko-praktická představující příklad konkrétní obsahové analýzy mediálního sdělení (teoretický úvod k obsahové analýze; praktický projekt Český rozhlas o České televizi – Kvantitativní obsahová analýza zpravodajství Českého rozhlasu o tzv. vánoční krizi České televize na přelomu let 2000 a 2001) – REIFOVÁ, Irena, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení : Kvantitativní obsahová analýza zpravodajství Českého rozhlasu o tzv. vánoční krizi České televize na přelomu let 2000 a 2001*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2005. 150 s. ISBN 80-246-0827-8. Z té jsem čerpal hlavně v oddíle analytickém, a to při tematicko-obsahové a informační analýze. 4) Oblast teoretická věnovaná lidské komunikaci a jejím strategiím – VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178-291-2. 5) Oblast teoretická pragmalingvistická a sémantická (sémantika jednoduchého a složeného jazykového znaku; úvod do pragmatické lingvistiky; cíle při pragmatické jazykové analýze; neverbální složka komunikace) – MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena. *Sémantika a pragmatická lingvistika*. Vyd. 1. Praha : Pedf UK, 2001. 159 s. ISBN 80-7290-061-7. 6) Teoretická oblast jazykovědná zabývající se stylistikou současné češtiny (kapitola věnovaná funkčnímu stylu publicistickému; stylistická charakteristika výrazových jazykových prostředků – CHLOUPEK, Jan, et al. *Stylistika češtiny*. Vyd. 1. Praha : SPN, 1991. 296 s. ISBN 80-04-23302-3.; 7) teoretická oblast postihující celý jazykový systém současné češtiny (užita při jazykové analýze) – Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opravené. Praha : NLN, 2003. 800 s. ISBN 80-7106-134-4.

V přípravné fázi psaní své práce jsem se soustředil také na studium doplňujících odborných prací, které se specializují na analýzu jazykového projevu, a to buď v podobě čistě konkrétní - MÜLLEROVÁ, Olga; HOFFMANNOVÁ, Jana; SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Mluvená čeština v autentických textech*. Vyd. 1. Praha : H&H, 1992. 238 s. ISBN 80-85467-96-8., nebo teoretické – KOŘENSKÝ, Jan; HOFFMANNOVÁ, Jana; MÜLLEROVÁ, Olga. Komplexní interdisciplinární analýza komunikační události a její možnost pedagogické aplikace. In BRABCOVÁ, Radoslava; ŠTÍCHA, František. *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické praxe*. Vyd. 1. Praha : Pedf UK, 1988. s. 29-43.

Existuje populárně-naučná publikace autorů Pavla Karase, Taťány Míkové a Aleny Zárybnické, profesionálních moderátorů televizních předpovědí počasí na ČT1, s názvem *Skoro jasno aneb Průvodce televizní předpovědí počasí*, jež divákovi, laikovi, objasňuje pojmy užívané v předpovědích počasí, jakožto i nejdůležitější meteorologické procesy probíhající v přírodě. Avšak práce, která by se zabývala čistě jazykovou a obsahovou

analýzou těchto mediálních sdělení, schází. Proto jsem se rozhodl tento nedostatek napravit a věřím, že mnou dosažené poznatky prázdné místo, které si žádá být obsazeno, vyplní.

Cíle a pracovní hypotézy práce

Abychom mohli bezpečně analyzovat materiál mediálních komunikátů, je třeba si nejprve ujasnit, co média znamenají, jaké jsou jejich hlavní rysy a z nich vyplývající specifika mediální komunikace. Dále se věnuji základní charakteristice samotných relací předpovědi počasí, která vychází z teoretických poznatků o mediální komunikaci, zpravodajství a stylistiky. Poté následuje vymezení základních vlastností použitého analyzovaného materiálu a analytických metod, za nímž je uveden seznam a vysvětlení základních pojmů a užitých zkratk v příložených prepisech jednotlivých komunikačních situací. V poslední části teoretických východisek je zařazen v jednotlivých kapitolách popis předpovědi počasí jako komunikační situace, události.

Druhá část práce je věnována vlastní analýze rozdělené na verbální a nonverbální složku komunikace. Část demonstruje rozbor obsahově-tematický, posouzení informační hodnoty komunikátu. Poté následuje popis jednotlivých jazykových rovin.

Nonverbální složka komunikační situace tvoří samostatný oddíl. Za ním je zařazeno zhodnocení hypotéz, závěrečné shrnutí v českém a anglickém. Na úplném konci je zařazeno resumé v anglickém jazyce.

Pracovní hypotézy a cíle. Na základě provedení výše uvedených analýz se v závěru pokusíme ověřit následující hypotézy:

1) V relacích o počasí se užívá spisovného útvaru národního jazyka, a to zejména jeho podoby neutrální.

2) Relace veřejnoprávních televizí jsou oproti relacím komerčních televizí po jazykové stránce propracovanější, např. lépe artikulují, jejich výslovnost je pečlivá, gramatické prostředky odpovídají normě spisovného jazyka atp.

3) V jednotlivých jazykových rovinách dochází k následujícím jevům, např. v hláskoslovném plánu ke změně kvantity vokálů, zejména k jejich krácení; v gramatickém, např. v oblasti morfologické jazykové roviny se objevují jevy nespisovné, např. nestandardní

koncovky substantiv; jisté syntaktické struktury se opakují aj. V rovině slovní zásoby relací najdeme opakující se slovní spojení (kolokace), která jsou předvídatelná delším sledováním.

4) Tematicko-obsahová stránka relací je konstantní, jednotlivá témata se opakují a jsou předvídatelná.

5) Relace veřejnoprávní televize ČT1 jsou více neutrální než relace Novy.

1. Stat'

1.1. Teoretické východisko

1.1.1. Média, mediální komunikace a její specifika

Než přistoupíme k samotné analýze mediálních sdělení, kterými televizní předpovědi počasí bez pochyby jsou, je třeba si ujasnit, co je to médium. *Médium*, slovo pocházející z latiny, znamená prostředek nebo prostředník, tedy to, co něco zajišťuje. Proto obory, které se věnují různým projevům mezilidské komunikace, sociální komunikace, jsou média, neboli to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tzn. *komunikační médium*. Ve své době chápeme jako média např. tisk, televizi, rozhlas a internet.¹

Z hlediska typologie mezilidské komunikace můžeme vyčlenit několik kategorií, a to podle toho, ve které rovině společenského uspořádání ke komunikaci dochází. Média patří do kategorie tzv. *celospolečenské komunikace*, protože komunikační procesy v ní probíhající jsou složité a komplexní, a postihují tak celou společnost. Samotné slovo médium je ve společnosti polysémantické: může znamenat technologii, pomocí které ke komunikaci dochází, dále fyzické osoby, které se na ni podílejí, ale také samotný *kód*, bez kterého by se mediální, a vlastně jakákoliv komunikace odehrát nemohla – *jazyk*, v našem případě *čeština*. Odborná literatura² nazývá tento druh médií tzv. *primárním komunikačním médiem*. Na druhé straně stojí *sekundární média*, která lidem slouží k překonání času i prostoru a vzdálenosti – telefon, fax, internet, počítač³ aj.

Definici médií můžeme doplnit a zároveň zjednodušit: „*Velmi složitý a v čase se proměňující jev, který ovlivňuje kulturní, ekonomické, společenské, technické a politické okolnosti dané doby.*“⁴

Masové médium je typ média, které se při komunikačním procesu soustřeďuje na *masy*, tedy na blíže kvantitativně neurčeného adresáta sdělení. Mají kromě své primární, sdělné funkce i funkce druhotné, společenské – pomáhají vytvářet a utvrzovat jedincovu identitu, dále utvářejí sociální vazby a orientují jedince ve velké sociální skupině.⁵ Přinášejí adresátovi *zprostředkovanou kulturu*, která stojí v konfrontaci s kulturou, kterou žije bezprostředně, tzv.

---

¹ Jirák, Köpplová, s. 16.

² Jirák, J., Köpplová, s. 16, 17.

³ Tamtéž.

⁴ Jirák, Köpplová, s. 21.

kulturovou situovanou. Mezi typická a zároveň nejstarší masová média patří *tisk*. Dnes je jejich škála nesmírně bohatá, jsou to např. noviny; časopisy; knihy; pozemní kabelové i satelitní televizní vysílání; film; formáty CD, DVD, MP3, řidce MC a VHS; počítač; internet a elektronické ekvivalenty tištěných médií.

Jan Jirák a Barbara Köpplová ve své práci *Média a společnost* vymezují *masmediální komunikaci* konfrontační metodou – na jednotlivých komunikačních rysech ukazují rozdíly mezi *komunikací interpersonální a masovou*.

První pojmenovali *rozdíl institucionální mezi účastníky komunikace*. Oproti komunikaci interpersonální nemá *mediátor*, tedy ten, který sdělení předává, s *adresátem*, *publikem*, přímý styk a také nevidí jeho reakce – případné znepokojení a s ním spojený křik, nadávky apod. Není ovšem vyloučené, že mediátor reakce publika zjistí s jistým časovým odstupem a nepřímo, např. pomocí míry sledovanosti té které televizní stanice nebo počtem prodaných výtisků daného média. Z těchto skutečností můžeme usoudit, že mediální komunikace je *jednosměrná*, zaměřená na *neindividualizované publikum*. Proto může pracovat se stereotypy.⁶ Zajímavý je názor Winfrieda Schulze, který vysvětluje taktéž politický komunikační proces masových médií za pomoci citace slov Američana Harolda D. Lasswella, jenž byl zastáncem „*klasického komunikačního schématu*“ – „*Kdo řekl co komu, jakým kanálem a s jakým efektem?*“⁷ Pracuje se s pojmy *podavatel – sdělení – médium – publikum – účinek*. Komunikace je „*řízený proces začínající u komunikátora (pramen, podavatel) a dosahující cíle u působnosti*.“ Nový přístup ke zkoumání politických sdělení se podle Schulze soustřeďuje již na dva či více faktorů najednou – „*Komunikace již neprobíhá jednosměrně, nýbrž je chápána jako vícesměrný vztah, a to mezi politiky, médiem a publikem*.“⁸

Druhým, neméně důležitým rozdílem, který vymezuje mediální komunikaci od interpersonální, je podle Jiráka a Köpplové *speciální technologie, která mediální sdělení zajišťuje*. Tyto udávají celkovou povahu komunikace, která vede, jak už bylo řečeno, k asymetrii vztahů mezi jejími účastníky.⁹ Jednotlivá sdělení mediální komunikace, i když se

---

⁵ Jirák, Köpplová, s. 26.

⁶ Jirák, Köpplová, s. 36.

⁷ Reifová, I., s. 17 – 19.

⁸ Reifová, I., s. 19.

⁹ McQuail, in Jirák a Köpplová, s. 37.

jedná např. o přímý přenos, jsou zaznamenána, zatímco v interpersonální komunikaci jsou pomíjivá.¹⁰

Třetím rozdílem, nebo spíše rysem mediální komunikace, je její *záběr a dostupnost*. Narozdíl od klasické komunikační situace interpersonální, jež je zakotvená v konkrétním prostoru a čase, jsou mediovaná sdělení technicky *opakovatelná*, mají tedy schopnost překonávat časoprostorovou bariéru.¹¹

Posledním rysem mediální komunikace je skutečnost, že mediální sdělení je *zvláštní druh zboží*, který se prodává podle toho, jak je schopen zajistit poptávku trhu. Média uspokojují poptávku po různých informacích na trhu, kde se pohybují.¹²

Dalším důležitým pojmem, který je třeba objasnit, je proces *mediace*. Mediace je „*proces, kdy mezi dvě strany vstupuje prostředník, aby ovlivnil či zajistil vztahy mezi nimi*“.¹³ Mediace, zprostředkování, tvoří hlavní náplň činnosti médií, masových médií, přičemž musíme mít na paměti, že jde o *aktivní interpretativní činnost*. Každé médium „*vtiskuje sdělení, procesu mediace, osobitý ráz*“, který je dílem sociální rolí zprostředkovatele, dílem pravidly, která pro situaci, v níž se vyskytuje, platí, jaké cíle sleduje.¹⁴

Z těchto poznatků můžeme stanovit podle Jiráka a Köpplové hlavní funkce masových médií, které se navzájem mísí v různé míře: 1) „*masová média podávají svědectví o světě, s nímž konzumenti nemusí mít zkušenost*; 2) *masová média přesvědčují o výhodnosti či správnosti určitého chování, o platnosti hodnot a norem*; 3) *masmédia umožňují vyjasnění názorů a stanovisek*; 4) *masmédia baví, poučují a vzdělávají*“.¹⁵

Pokud vycházíme z předpokladu, že mediální komunikace je anonymizující a jednosměrná, je nutné uvést, že tento rys je publikem vnímán spíše negativně. Je proto masovými médii zastírán různými způsoby, které v adresátovi budí pocit, že je přímým partnerem v komunikaci, např. pomocí moderátorů, kteří se, skrze svou oblíbenost, stávají ztělesněním samotného média. Podle Jiráka a Köpplové tvoří *tvář média*, živého člověka, kterého recipient může vnímat jako partnera. Je nabíledni, že mediálními tvářemi se nejčastěji stávají celebrity. Ony samy potřebují média ke svému životu a naopak. Jedná se o vyrovnanou

---

¹⁰ Jirák, Köpplová, s. 36

¹¹ Jirák, Köpplová, s. 37.

¹² Jirák, Köpplová, s. 38.

¹³ Jirák, Köpplová, s. 42.

¹⁴ Jirák, Köpplová, s. 43.

¹⁵ Tamtéž.

symbiózu. „*Mediace je tedy proces zvýrazňování, který dokáže vytvářet sociální skutečnosti nového druhu, odlišné společenským postavením od skutečnosti, jež se staly inspirací či materiálem pro mediaci.*“¹⁶

Pro úplné pochopení procesu mediální komunikace je vhodné vysvětlit ještě dva pojmy, a to *komunikace typu přenosového* a *komunikace typu kulturního*.¹⁷

Komunikace prvního typu počítá s tím, že *někdo říká něco někomu, nějakým kanálem a s nějakým účinkem*. Jinými slovy, *produktor* sděluje zprávu *adresátovi* s nějakým záměrem pomocí jazykového kódu, přičemž je žádoucí, aby k němu konkrétní sdělení došlo v nezkrácené podobě a dosáhlo kýženého *komunikačního cíle*. Oba účastníky komunikace nazýváme *komunikanty*. Ti jsou ve vzájemném vztahu a očekává se, že adresát na produktorovo sdělení určitým způsobem zareaguje. Z toho vyplývá, že tento druh komunikace je typický pro komunikaci interpersonální. Podle komunikačního schématu Romana Jakobsona je nutné zapojit ještě bezprostřední kontext komunikační situace, celkovou situaci kulturní a společenskou, jakožto i aktivní účast komunikantů na komunikačním aktu.¹⁸

Kulturní komunikační typ konstruuje sdílený prostor významů, ten, který sdílí jak produktor, tak adresát. „*Komunikace se stává rituálem, v němž se její účastníci vztahují ke sdílenému kontextu a do něj zařazují nabízené či vyhledané sdělení.*“ „*Mediální komunikaci lze z tohoto pohledu vnímat jako kulturně podmíněné prostředí, ve kterém jsou k dispozici sdělení nesoucí sdílené významy, jako kulturní fórum – tento tvoří celek, ideologii.*“¹⁹ Jinými slovy, soustřeďuje se na potvrzování významů, hodnot, soudů a přesvědčení na rozdíl od přenosového modelu, jenž se soustřeďuje na informaci.

Na závěr je důležité říci, že díky četným výzkumům médií, mediálních sdělení a masmediální komunikace ve 20. století vznikly vědní disciplíny *teorie masové komunikace*, která vychází ze sociologie, a *mediální studia*.²⁰

1.1.2. Předpověď počasí

Z výše uvedených teoretických poznatků můžeme vyvodit závěr, že předpověď počasí je útvarem mediální komunikace, přičemž může mít podobu tištěnou, v novinách, kde je

---

¹⁶ Jirák, Köpplová, s. 45-46.

¹⁷ Jirák, Köpplová, s. 46-47.

¹⁸ Jirák, Köpplová, s. 49.

¹⁹ Jirák, Köpplová, s. 50.

²⁰ Tamtéž.

většinou doplněna názornými ilustracemi, tabulkami či grafy; zvukovou, v rozhlasu anebo zvukovou spojenou s obrazem, a to v televizi.

Předmětem našeho zkoumání je právě *televizní předpověď počasí*, kterou můžeme definovat dvojitým způsobem, ze dvou různých hledisek:

1) Z hlediska *mediálního vymezení* se jedná o zpravodajský útvar kratšího rozsahu, který informuje prostřednictvím masmédií o aktuálním a budoucím stavu počasí a dalších meteorologických jevech na určitém území a za určité období. Konkrétněji – např. předpověď počasí pro Českou republiku na úterý 13. dubna 2010 a na další následující tři dny, středu 14., čtvrtek 15. a pátek 16. dubna 2010.

2) Z hlediska *lingvistického*, přesněji *stylistického*, můžeme předpověď počasí vymežit následovně: kratší zpravodajský útvar publicistického funkčního stylu, který je adresátům zprostředkováván masmédií, hromadnými sdělovacími prostředky (TV, rozhlas, tisk, internet); může mít podobu mluvenou, nebo psanou (dichotomie formy); hlavní faktor, který konstituuje jazykový projev, je informativní, zřídka persvazivní; má specifický obsah – informuje adresáta o aktuálním a budoucím počasí v konkrétním časoprostoru.

1.1.3. Charakteristika materiálu a použitých metod

Materiál, který ve své práci podrobuji analýze, je autentický. K jeho nasbírání jsem využil možnosti elektronického záznamu do osobního počítače pomocí digitálního televizního tuneru. Rozhodl jsem se zaznamenávat relace jak odpolední, tak ranní, a to dvou odlišných televizních stanic.

Rozdělme nejprve nahrávky na dva velké soubory: 1) soubor nahrávek České televize, prvního kanálu (dále jen ČT1); 2) soubor nahrávek televize Nova. Počet nahrávek není pevně stanovený, respektive není tentýž u obou stanic. Jednotlivé počty zaznamenaných relací a zároveň jejich jemnější dělení je provedeno následovně:

- a) 27 nahrávek odpoledních televizních relací počasí ČT1 z období od 30. září 2008 do 23. prosince 2008;
- b) 10 nahrávek ranních televizních relací počasí ČT1 z období od 6. října 2008 do 24. října 2008;

c) 28 nahrávek odpoledních televizních relací počasí Nova z období od 29. září 2008 do 23. prosince 2008;

d) 17 nahrávek ranních televizních relací počasí Nova z období od 6. října 2008 do 9. prosince 2008.

Dohromady tedy 37 nahrávek z televizní stanice ČT1 a 45 nahrávek ze stanice Nova, celkový počet vzorků (nahrávek) z obou televizních stanic je 82. Mým cílem bylo pořádit dostatečné množství reprezentativních vzorků, na kterých lze jak postihnout jevy jazykové, tak provést jejich obsahovou analýzu a posoudit informační hodnotu. Tím se také vysvětluje například značný nepoměr počtu ranních relací televize Nova ve srovnání s Českou televizí, přičemž ranní veřejnoprávní relace se jeví jako nereprezentativní pro náš výzkum. Jsou totiž formálně a obsahově podobné, ne-li stejné jako relace odpolední. Totéž ovšem nelze tvrdit o ranních relacích TV Nova ve srovnání s relacemi odpoledními.

Již na první pohled je zřejmé, že jsem k analýze záměrně zvolil relace dvou od základu rozdílných televizních stanic, a to veřejnoprávní a komerční. Domnívám se totiž, že již ze samotné povahy zvolených médií lze předpokládat jisté rysy jazykových projevů v komunikátech, které budu dále rozebírat. V analýze jsem se tedy rozhodl pro metodu *konfrontační*, za pomoci které chci vyhodnotit formální a obsahové rozdíly mezi relacemi média veřejnoprávního a komerčního, samozřejmě jsou-li přítomny, popř. jaký je jejich charakter a počet.

Samotná analýza vzorků je provedena v následujících krocích: 1) obsahově-tematická analýza a posouzení informační hodnoty; 2) jazyková analýza výrazových prostředků rozdělená do oddílů podle jednotlivých rovin českého jazykového systému; 3) výzkum nonverbální složky.

1.1.4. Seznam základních pojmů a užitých zkratk

Díky tématu práce, které je zúženo a zaměřuje se na specifickou problematiku, najdeme v této práci odborné názvy z následujících oblastí: 1) mediální komunikace; 2) komunikace v nejširším smyslu slova; 3) meteorologického zpravodajství; 4) lingvistické.

1) Oblast mediální komunikace: základní termínem je *médium* – rozumějme masové médium, masmédiu, resp. hromadný sdělovací prostředek, televizi (noviny, TV, rozhlas atp.). *Mediální sdělení, mediální produkt, mediální komunikát*, tedy to, co je výsledkem *procesu*

mediální (masmediální) komunikace, mediace, neboli zprostředkování médiem - v našem případě *televizní předpověď počasí*, relace. *Obsahem mediálního sdělení* se rozumí obsah televizní relace o počasí.

2) Oblast komunikace. V ní vycházím z obecné lingvistiky. *Komunikace* – základní pojem, který chápeme v nejširším slova smyslu podle *komunikačního schématu* jako přenos informace, sdělení pomocí určitého kanálu a kódu mezi vysílačem a příjemcem, v našem případě mezi televizním moderátorem, *mediátorem*, a adresátem, *televizním publikem, divákem*. Tím se dostáváme k pojmu *účastník komunikace, komunikant*. Osoba, která je zdrojem sdělení, se nazývá *produktor*. *Adresát, příjemce*, kterého v našem případě multiplikuje na anonymní *publikum*, stojí na druhé straně komunikace, tedy sdělení přijímá a je vykonavatelem ilokučního, *komunikačního záměru* neboli *cíle*. Samotnou realizací komunikace mezi komunikanty vzniká *komunikační situace, událost*, neboli *komunikační akt*, pro naše účely každá televizní relace o počasí. *Komunikační situaci* chápeme jako charakteristiku výseku reálné sociální skutečnosti.²¹ Jinými slovy, typ společenské situace, ve které se mluvčí a adresát může ocitnout při komunikaci. *Komunikačním kódem* námi vybrané komunikace se stává *český jazyk*, který tak tvoří její *jazykovou složku*. *Nonverbálními, neverbálními*, projevy komunikace rozumějme *gestiku, haptiku, mimiku* a další doprovodné, např. *obrazové materiály*, které tvoří *komunikační kontext*.

3) Oblast meteorologického zpravodajství. V ní užívám název oboru, který se zabývá počasím, jeho studiem a předpověďmi, *meteorologie*.

4) *Analýzou jazykového projevu* se rozumí jazyková a obsahová analýza mediálních sdělení v podobě televizních předpovědí počasí, resp. jejich *jazykových výrazových prostředků*, jakožto i výrazových prostředků *mimojazykových*. *Informační hodnota komunikátu* je informační hodnota televizních relací o počasí. Dalším důležitým pojmem je *pragmatická lingvistika, pragmalingvistika*, resp. *pragmatická analýza komunikační situace*, která je obsažena v bodě 1.1.6. této práce.

Seznam základních užitých zkratk:

KS – *komunikační situace*

---

²¹ Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O. Komplexní interdisciplinární analýza komunikační události a její možnost pedagogické aplikace. In Brabcová, R.; Štícha, F. *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické praxe*. Vyd. 1. Praha : Pedf UK, 1988. s. 29-43.

KK – komunikační kontext

TV – televize, televizní stanice, televizní přijímač

ČT1 – první kanál České televize

TV Nova – televizní stanice Nova

ČR – Česká republika

1.1.5. Zásady transkripce analyzovaných nahrávek

Pro transkripci jednotlivých analyzovaných nahrávek jsem čerpal ze dvou publikací, a to dílem Čermák, F., Blatná, R. et al.: *Jak využívat Český národní korpus*. 1. vyd. Praha: NLN, 2005., dílem Müllerová, O., Hoffmanová, O.: *Mluvená čeština v autentických textech*. (MÜLLEROVÁ, Olga; HOFFMANNOVÁ, Jana; SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Mluvená čeština v autentických textech*. Vyd. 1. Praha : H&H, 1992. 238 s. ISBN 80-85467-96-8.).

Samotný postup transkripce vzorků je podle těchto regulí:

- 1) V těch pravidelných jevech, kde se i spisovná forma psaná od formy mluvené (ať spisovné či nespisovné) odlišuje, se zapisuje spisovnou formou zápisu, tzn. dodržování psaní měkkého a tvrdého vokálu *i* v participiích činných; psaní skupin *dě, tě, ně, bě, pě, mě*; znělé a neznělé konsonanty atp.
- 2) Pokud jde o souhláskovou skupinu, spisovnou grafiku respektuji zvláště tam, kde i spisovná výslovnost předpokládá výslovnost zjednodušenou (např. *denni*). Do spisovné podoby sjednocuji i zápis těch souhláskových skupin, jejichž konkrétní zvuková realizace závisí na míře pečlivosti při vyslovování, na tempu apod., kdy tedy vlastně nejde o jazykový jev. Splývavou artikulaci koncových konsonantů na mezislovních předělech registruji.
- 3) Příznačné rysy běžné mluvy, a to včetně rysů nespisovných, regionálních, se zachycují.
- 4) Pokud se svými ustálenými podobami běžná mluva od výslovnosti spisovné odlišuje, spisovný zápis nerespektuji a tuto odlišnost zaznamenám.

- 5) Odlišná fonologická kvantita se registruje. Označuji také prodlužování slabik na konci kóla, jakožto i prodlužování dané váháním.
- 6) Cizí vlastní jména se píší původním pravopisem, stejně postupuji při přepisu krátkých cizích obrátů mluvčích.
- 7) Nedořečené slovo, resp. přeroknutí, značím hvězdičkou za slovem, a to bez mezery. Pokud za nedořečeným slovem následuje hned totéž slovo, odděluje se od tohoto jen mezerou.
- 8) Parazitní zvuky v jednotlivých promluvách se značí následovně: pokud jde o zvuk konsonantické povahy, značí se *hmm*, pokud je tento spíše povahy vokalické, označuje se *eee*.
- 9) Syntaktický pravopis vyznačen není. Větné přerušování se značí pauzami, tedy značkou ▪. Věty začínají malými písmeny.
- 10) U vlastních jmen, zejména toponym, nerespektuji psaní velkých písmen, neboť ty se v transkripci užívají pro zdůraznění slabiky nebo slova.
- 11) Seznam použitých značek
  - pauza
  - ↑ stoupaní melodie
  - ↓ klesnutí melodie
  - O otázka
  - ! důraz (vlastní značka, užívaná zřídka)
  - : prodloužení samohlásky
  - ... nesrozumitelný úsek (z technických důvodů, rušení TV signálu atp.)
  - XY velká písmena značí zdůraznění slabiky nebo slova
  - * u slova, ledabylá výslovnost, nedořečené slovo, přeroknutí

1.1.6. Komunikační situace (KS)

Vymezení společenské situace a komunikačního kontextu

Společenská situace je chápána jako „*dynamické sociální struktury, ve kterých dochází ke komunikaci.*“ Jde o relevantní rysy, které jsou důležité k pochopení KS.²²

²² Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, s. 34.

Komunikační kontext chápeme jako vztah analyzované KS k jiným KS v rámci určitého řetězce.²³ V našem případě se jedná o celý soubor televizních nahrávek, který analyzujeme. Ovšem i ten lze rozčlenit do jednotlivých dílčích komunikačních kontextů, a to podle televizních stanic a času jejich vysílání, jakožto i moderátorů. Dostaneme tak čtyři velké rozdílné komunikační kontexty: (KK): KK ČT1 relací odpoledních, KK téže stanice relací ranních, tytéž skupiny vyčleníme i pro televizní stanici Nova. Tyto KK pak můžeme dále dělit podle jednotlivých moderátorů. Mezi těmito relacemi existují vztahy jak paradigmatické, tak syntagmatické. Z hlediska paradigmatu, kterou je televizní předpověď počasí, můžeme jednu relaci nahradit druhou, zároveň dochází k jejich řetězení, což je způsobeno periodickým opakováním. Přitom ale musíme mít na mysli, že oba dva vztahy platí pro relace se stejnými účastníky komunikace, tzn. například ranní relace s moderátorem Michalem Jančaříkem coby mluvčím, ale jen za předpokladu, že za adresáta považujeme masové anonymní publikum. Nikdy totiž nenastane situace, že by konkrétní relaci, rozumějme s určitým moderátorem a v určitém vysílacím čase, sledoval každý den stejný počet týchž diváků.

Dostáváme se k vymezení komunikační situace televizní předpovědi počasí, což je kvůli charakteru tohoto typu komunikace neskomplicované. Každá komunikační situace je zakotvená v konkrétním prostoru a čase, s určitým počtem svých účastníků, má určitý kontext. Zde se setkáváme s prvním problémem, a to jak vymezit prostředí a časový průběh KS. Jelikož se jedná o televizní vysílání, je zřejmé, že komunikace je mediovaná, zprostředkovaná médii, a tudíž, jak už bylo řečeno v oddíle 1.1.1. této práce, jsou mediální sdělení schopná překonávat časoprostorovou bariéru. Televizní předpověď počasí není tedy reálně zakotvena v konkrétním prostoru, neboť je technicky opakovatelná, má velký záběr a dostupnost.²⁴ Prostor jakoby přestával hrát roli, protože vysílání, resp. produkce sdělení, se navíc odehrává nezávisle na přítomnosti adresáta, komunikace je nepřímá. Kategorie času je komplexnější. Vezmeme-li za příklad konkrétní relaci o počasí, např. ranní předpověď počasí na TV Nova z 15. března 2009, vidíme, že čas vysílání je určitý – *ráno 7.11 15. března 2009*. KS byla aktuální a zakotvená v tomto čase a datu, tedy ve svém bezprostředním kontextu, kdy byla realizována poprvé. Pokud se nejedná o přímý přenos, nelze u tohoto druhu komunikace hovořit o konkrétní časové zakotvenosti. Opakováním totiž vznikají nové KS. Počet účastníků KS je také těžké vymezit. Vždy je přítomen jeden mluvčí, televizní moderátor, který sdělení

---

²³ Tamtéž.

²⁴ Jiráková, Köppllová, s. 37.

produkuje. Na rozdíl od interpersonální komunikace je přítomen další prvek, a tím je *médium*, tedy prostředník, který sdělení předává adresátovi. V našem případě hromadný sdělovací prostředek, televizní stanice. Adresátem jsou anonymizované a neindividualizované masy, publikum.

Subjektově-objektová interpretace KS

I. interpretace subjektová

a) komunikační interpretace účastníků komunikace

Jak už bylo řečeno výše, v KS televizní předpovědi počasí jsou přítomny celkem tři komunikující elementy, které mají různou míru komunikační aktivity: *mluvčí* (televizní moderátor), *mediátor* (médium, TV) a *adresát* (masové publikum). *Mluvčí* je vždy *moderátor*, živá bytost, která produkuje sdělení a která se vyznačuje největší aktivitou při jeho tvoření. Dává mu tak koncovou podobu. Aby sdělení k příjemci došlo, je zapotřebí zprostředkovatele, který sdělení přenese a předá adresátovi, *mediátora*, TV. Z hlediska míry aktivity by se mohlo zdát, že médium (mediátor) v komunikaci nemá velkou roli. Opak je ale pravdou, bez něj by sdělení k adresátovi nikdy nepřišlo, proto nabírá v komunikaci velké důležitosti. V praxi se prvek média, prostředníka, v komunikaci stírá. Publikum prakticky nevnímá, že je přítomen mediátor, a to proto, že moderátora samotného chápou jako *ztělesněné médium*. V očích publika se mediální komunikace stává mnohdy komunikací interpersonální, a to i přesto, že samo nemá možnost bezprostřední reakce na vyslechnuté, ve skutečnosti mediované sdělení. Publikum se tak stává v komunikaci zcela pasivní. Po celou dobu komunikace nedochází ke změnám v *komunikačních rolích*, schéma *moderátor – médium – publikum* je stálé, pokud ovšem nepočítáme s již zmíněným posunem *moderátor = médium*.

Monolog kontra dialog. Z daných poznatků soudíme, že komunikace je dialogická, a to i přes to, že komunikující elementy jsou tři – médium se totiž, jak už bylo vysvětleno, v komunikaci aktivně neprojevuje, i když bez něj by nebyla reálně možná. Získáváme tak paradox mezi komunikační rolí média a komunikační formou dialogu. Ovšem ani pojem dialogu není v naší problematice přesný, a to proto, že komunikační role adresáta - publika, kterou dialog předpokládá, je v komunikaci pasivní, neodpovídá, nereaguje na repliky mluvčího. Mluvčí, moderátor, prostřednictvím média vede *komunikaci monologickou* s publikem, které se tak stává *posluchačem* jeho promluvy, v některých případech mluvčí

může klást posluchači, publiku, otázky, aniž by očekával jejich zodpovězení. Tím vytváří tzv. *fiktivní dialog*. Kontakt účastníků komunikace je nepřímý, zprostředkovaný médiem.²⁵

Psanost versus mluvenost. Primární podoba komunikátu televizní předpovědi počasí je psaná – moderátor buď sám, anebo za pomoci odborných redaktorů sestaví její formu, kterou pak interpretuje ústně a dává jí během vysílání podobu mluvenou. Televizní předpověď počasí patří do sféry komunikátů mluvených i psaných.²⁶

b) sociální interpretace účastníků komunikace

Jednotliví mluvčí při komunikaci mají různé sociální role. V oblasti televizní předpovědi počasí jich na sebe přebírají hned několik: 1) *moderátor*, 2) *odborník v oblasti meteorologie*, 3) *televizní celebrita* (herec, bavič, modelka), 4) *přítel posluchače*. Tyto se kombinují v různé míře a dotvářejí konečnou podobu sdělení. Např. Radka Kocurová na sebe při vysílání přebírá roli televizní moderátorky, člověka, který publiku sděluje situaci v počasí; dále roli odborníka v oblasti meteorologie – jedince, který se orientuje v odborných termínech dané oblasti a je schopen vést smysluplný monolog či dialog na témata v ní obsažená; zároveň ovšem vystupuje do popředí její sociální role modelky, celebrity. Winfried Schulz nazval tento jev (v souvislosti s volebním bojem) *amerikanizací*, kdy do popředí vystupují marketingové metody, v našem případě tzv. *personalizace*.²⁷ To je typické zejména pro komerční televizní stanice, které se tak při mediální komunikaci snaží dílem co nejvíce zapůsobit na diváka vzezřením relace, dílem vytvořit a posílit v divákovi iluzi, že moderátor je ztělesněné médium, jeho blízký přítel, který mu doslova radí, co si má vzít na sebe (Michal Jančařík). Je zřejmé, že informační hodnota relace je tím potlačena, to je umocněno i skutečností, že moderátoři ve většině případů nejsou meteorologickými odborníky, nemají příslušné vzdělání. Veřejnoprávní televizní stanice by naopak měla dbát na odbornost pracovníků, jak je tomu např. u Aleny Zárybnické, absolventky MMF UK oboru meteorologie.

Sociální role příjemce, publika (diváka), jsou nespočetné - od maminky dvojčat přes studenta německé filologie až ke starému dělníkovi – ovšem pro náš výzkum zbytečné. Zajímá nás pouze jedna role, publikum, resp. role anonymního jedince z masového publika, který přijímá sdělení od mluvčího, moderátora, pomocí televizního přijímače.

---

²⁵ Pojmy v odstavci citovány z publikace Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, s. 34.

²⁶ Chloupek, Jan, et al., 1991, s. 69.

²⁷ Reifová, I., s. 24, 25.

Pojem sociální skupiny a televizní předpovědi počasí úzce souvisí se sociálními rolemi komunikantů. Obecně platí, že všichni v komunikaci obsažení jsou příslušníky velké sociální skupiny, národa České republiky. Není to přesné tvrzení, protože českou televizní relaci o počasí může sledovat i cizinec v Čechách nebo Čech na území Ameriky. Proto se spokojíme se dvěma velkými skupinami, moderátorů a publika, přičemž platí předpoklad, že jednotliví členové malé uzavřené sociální skupiny moderátorů se navzájem znají. Sociální skupina publika je velká, otevřená a anonymní.

c) psychologická interpretace účastníků komunikace

Na konečné podobě sdělení se podílí několik dalších, zcela subjektivních faktorů, které vycházejí z psychologické charakteristiky účastníků komunikace, v našem případě moderátorů, neboť publikum je pasivní. Do této oblasti spadá jednak *osobnostní struktura moderátora*, jeho *momentální psychický stav* a další *kognitivní charakteristiky*.²⁸ A tak i přesto, že publikum²⁹ očekává od zpráv o počasí hlavně informaci podanou jasně a srozumitelně, bez vyjádření jakýchkoliv emocí, se stane, že moderátor připojí i své subjektivní hodnocení, rady, emocionální aktualizace³⁰ apod. To mnohdy vychází z jeho momentálního kladného psychického naladění, celkové struktury osobnosti.

Je důležité zmínit také *kognitivní charakteristiky*, jež jsou společné jak pro mluvčí, tak publikum. Chápeme je jako „*Společný zkušenostní komplex partnerů, který usnadňuje komunikaci*.“³¹ V našem případě se dozajista jedná např. o znalost předpovědi z uplynulého dne, znalost území, ke kterému se předpověď vztahuje atp.

II. interpretace objektové struktury KS

Objektem komunikace je počasí, resp. jeho *předpověď* nebo, chceme-li, *předpovídání*. V dané komunikaci není předmětný objekt fyzicky přítomen, ale mluví se o něm, ba dokonce jeho představa je zesílena počítačovými animacemi, tabulkami a grafy. Také použité přístrojů a komunikační kanály tvoří objekty komunikace, z nich jmenujme kamery a nahrávací

---

²⁸ Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, s. 35.

²⁹ Připomeňme, že modelové. Publikum komerční televize, ale nejen to, může být rádo, že vidí svého oblíbeného herce, baviče atp., v roli hlasatele.

³⁰ Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, 35.

³¹ Tamtéž.

aparaturu, které jsou schopny danou KS zaznamenat, a tak zajistit její opakovatelnost – vytváření tzv. *informační konzervy*.³²

Pragmatická struktura KS

V této kapitole se soustředíme na komunikační záměr účastníků KS, tedy s jakým cílem do komunikace vstupují. To, jakými prostředky cíle dosahují, patří do části analytické. Z hlediska televizní předpovědi počasí je zřejmé, že velký důraz bude kladen na rozbor záměrů mluvčího, neboť ten tvoří aktivní složku komunikace. Hlavním komunikačním cílem mluvčího, moderátora, je informovat adresáta, publikum, o situaci v počasí v určitém časoprostoru (viz 1.1.2.). Zejména u komerčních televizních stanic lze vysledovat i záměry vedlejší, především persvazivního charakteru.

Z hlavního komunikačního cíle pak vycházejí jednotlivé *komunikační strategie mluvčího* a ty tvoří základní cíl KS sdělit informaci o počasí adresátovi.

Očekávání posluchačovo. Publikum, které sleduje předpověď, vyžaduje sdělení jasné informace o počasí a je nabíledni, že ve středu posluchačovy pozornosti je aktuální předpověď počasí, tedy ta, jež se vztahuje k jeho právě prožívanému dni. Velikou roli v jeho očekávání hraje také vysílací čas. U ranních relací předpokládáme, že bude kratší, tematicky zúžená atp. V některých případech ovšem posluchač vyžaduje od předpovědi více – zábavného a slavného moderátora, svého přítele, který mu familiérním způsobem poradí, co si má vzít na sebe, popř. glosuje televizní pořad, který předcházel, anebo zve na ten, který bude následovat po předpovědi (Michal Jančařík).

Tím se mění celkový komunikační efekt – namísto hlavního cíle KS, sdělení informace o počasí, vynikají do ní i vedlejší produkty, ať už zamýšlené, či nikoliv – modifikace ve vztahu komunikantů a jejich utvrzení, persvaze publika ke sledování jistého pořadu atp.³³

Tematicko-obsahová struktura KS

Vnitřní tematika. Hlavním tématem námi zvolené KS, jak již bylo řečeno v oddílu subjektivně-objektivě interpretace této práce, je *počasí*. Podle něj se řídí celá tematická

---

³² Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, s. 36.

³³ Tamtéž.

výstavba KS. Hlavní téma je v průběhu vysílání štěpeno na témata dílčí, jejichž počet a míra rozvedení závisí jednak na vysílacím čase dané relace, jednak na samotném moderátorovi.

A tak ani hlavní téma není stálé, resp. stejně rozvité. To, kolik času mu moderátor věnuje, jak ho prezentuje, dotváří jeho konečnou podobu ještě spolu s doprovodnými faktory – počítačovými animacemi, tabulkami, grafy atd.

V ranních relacích je např. z důvodu časové úspornosti hlavní téma počasi redukováno na minimum základních informací, jak uvidíme dále v obsahově-tematické analýze.

Vnitřní tematická výstavba předpovědi, resp. její ztvárnění, může také určovat témata vnější, veřejná, tedy taková, která si publikum z předpovědi „převezme“ a šíří je dál v běžném každodenním komunikačním styku s ostatními posluchači. Zbyněk Vybíral ve své knize tvrdí, že „*Masmédia jsou často určujícími „nositeli témat“: iniciátory toho, o čem se začne mluvit...*“³⁴ Vybíral přistupuje k této problematice obecně – média jsou schopná určovat celospolečenská témata.

Vycházejíce z uvedené citace, můžeme poznatek v ní obsažený zúžit a aplikovat ho konkrétně na televizní předpovědi počasi. Lze totiž vysledovat určování témat, o která se začne zajímat posluchač pod vlivem média, když předpověď vyslechne. Pomiňme nyní konstatovaná fakta, že sdělení samotné předpovědi tvoří kostru hlavního tématu relace, stěžejní záměr komunikátu, a to jak produktorova – předat informaci, tak adresátova, jenž si chce doplnit chybějící poznatek. Z pohledu, který vychází z Vybíralovy výše uvedené citace, vstupuje do popředí skutečnost, že pro posluchače jsou důležité také dvě skutečnosti, kdo mu sdělení předává a jakým způsobem. Podle toho potom informaci, resp. téma dál zpracovává a šíří. Tematika počasi ve sdělení je sice jasně daná charakterem relace, její přijetí, zpracování a zhodnocení adresátem už ne tak docela. Příjemci, publikum, často upřednostní témata, která jsou jim sdělována jejich autoritou – herec, modelka, bavič.³⁵

Uveďme si dva příklady: 1) „*Dnes bude na našem území pěkná zima, vážení přátelé, teploty klesnou místy až k minus deseti stupňům Celsia. Proto si nezapomeňte z šatníku vyndat teplý kabát.*“ 2) „*Dnes očekáváme v České republice nízké teploty, které mohou místy sahat až k minus deseti stupňům Celsia.*“

---

³⁴ Vybíral, s. 137.

³⁵ Vybíral, s. 138, 139.

Oba dva příklady sdělují touž informaci, kterou můžeme shrnout slovy: *dnešní den – Česká republika – nízké teploty, místy až 10 stupňů Celsia*. Jejich formální ztvárnění a užití ilokuční funkce se ovšem značně liší. V prvním případě se moderátor (komerční TV stanice) stylizuje do adresátova přítele, kterému sděluje, že dnes bude zima. Vzápětí mu dokonce radí, jaké oblečení vybrat ze šatníku. Ilokuční funkce *asertivní* je doplněna funkcí *direktivní* vyjádřenou indirektně, nejedná se o příkaz přímý, spíše doporučení. Můžeme rovněž mluvit o indirektně vyjádřené komunikační funkci *varovací* – pokud si nevezmete kabát, bude vám zima. Do tematické výstavby relace, jež se právě věnuje teplotám, bylo moderátorem začleněno i další, dílčí téma, které se pro mnohé posluchače stává nosným pro přijetí a zhodnocení nabyté informace. Druhý příklad sleduje jediný cíl – podat adresátovi jasně a pregnantně to, co je tematicky dané, informaci o nízkých teplotách. Ilokuční funkce je jediná, *asertivní*. Téma se dále neštěpí.

Je zřejmé, že téma venkovní teploty vzduchu představené dvěma způsoby není odlišné v očích posluchačů, příjemců, ale liší se způsobem, jakým o nich posléze mluví mezi sebou, např. takto: „*Tak sem včera v televizi slyšela, že bude pěkná zima, že prej je to až na teplý kabáty. Prej snad minus deset nebo kolik.*“ Využití ilokuční funkce *direktivní*, popř. *varovací* spíše příjemce zaujme. Moderátoři komerčních televizních stanic se orientují na posluchače, na jeho zaujetí. Informační cíl ustupuje do pozadí. Podrobně v obsahově-tematické analýze této práce.

1.2. Analytická část

1.2.1. Verbální složka KS

Obsahová analýza komunikátů

Helmut Scherer ve své přednášce *Úvod do metody obsahové analýzy*,³⁶ rozumějme analýzu mediálních obsahů, vyčleňuje celkem dva metodické přístupy k této problematice: 1) *hermeneutickou textovou a obrazovou analýzu*; 2) *kvantitativní obsahovou analýzu*.³⁷ První analytický typ se zaměřuje na interpretaci textu, odkrývá jeho skryté stránky (např. autorovy intence) a vychází z *literární vědy*. Podle Scherera je analýza tohoto druhu omezená na počet zkoumaného materiálu, který nesmí být příliš rozsáhlý, a vede osobu provádějící výzkum k přílišné subjektivnosti. Kvantitativní obsahová analýza, jež představuje druhý Schererův typ,

---

³⁶ Reifová, I., s. 29.

³⁷ Tamtéž.

je pro naše účely vhodnější. Vychází ze *sociálně vědních metod*, může být aplikována na rozsáhlejší materiál a tíhne k objektivitě.³⁸

Mediálním vzorkem,³⁹ který obsahové kvantitativní analýze podrobujeme v této práci, je televizní relace o počasí.

Textová segmentace, obsahově-tematická analýza komunikátů

Pro úspěšnou analýzu textu (analýzu KS) je třeba provést jeho vhodnou segmentaci, resp. *textovou segmentaci*. „*Při interpretaci KS v jednotlivých krocích, fázích se působení faktorů povahy komunikační, sociálně-psychologické, pragmatické, obsahově-tematické, situační atp. jeví jako určitý způsob strukturace textu. Tato strukturace je uchopitelná v podobě různých druhů segmentací textu a v souvislosti s nimi jako uspořádání různých druhů textových jednotek.*“⁴⁰

Fázování je jedním z druhů textového členění. Každá předpověď počasí tvořící zároveň KS, má určitou délku, jistý časový průběh. A právě na něj se v relacích váží i zvyklosti komunikace. V našem případě se jedná o silné propojení fázování KS, coby druhem segmentace textu, s jejími segmentacemi dalšími, zejména pak tematickou a obsahově-pragmatickou.

Tematická segmentace textu

Protože je předpověď počasí specifický zpravodajský text, měl by obsahovat informace, které se tematicky vztahují k meteorologické oblasti. Hlavním tématem, resp. tematickou oblastí, která zastřešuje všechna dílčí témata a ze které se čerpá, je počasí, přesněji předpověď počasí. To se dále štěpí na další, dílčí témata. Jejich počet a míra rozvinutí záleží na vysílacím čase relace, na televizní stanici a na člověku, který obsah jednotlivých předpovědí vytváří.

I. Tematicko-obsahová výstavba odpoledních relací o počasí na televizní stanici ČT1

---

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Kořenský, J.; Hoffmannová, J.; Müllerová, O., in Brabcová, R.; Štícha, s. 39. Ve své práci vycházím ze segmentační metody uvedené v této studii.

Základní štěpení hlavního tématu je ve všech relacích na ČT1 přibližně stejné, a to na tři velká podtémata. To je dáno také audiovizuálním doprovodem moderátorova výkladu, které si vyžaduje vztažení jednotlivých témat k animacím. První podtéma se věnuje shrnutí současné meteorologické situace se zdůrazněním nejdůležitějších událostí v počasí za předcházející večer a aktuální den, můžeme říci, do okamžiku předpovědi. Druhé dílčí téma seznamuje posluchače s předpovědí na další den (zítrék) a poslední, třetí obsahuje výhled na další dny, jejich počet je stanoven většinou na tři dny ode dne vysílání relace.

Pořadí výše uvedených subtémat je neměnné, ovšem míra jejich dalšího štěpení a rozvinutí dalších dílčích témat, jakožto i jejich pořadí, je různá. Mění se, a to podle jednotlivých moderátorů. V zásadě však můžeme vyčlenit další štěpení prvního podtématu (shrnutí současné meteorologické situace a zdůraznění nejdůležitějších událostí v počasí za předcházející večer a aktuální den) takto:

Každý moderátor rozvíjí první téma do dalších tří podtémat, a sice teploty, oblačnost a srážky. Jejich pořadí se může volně měnit. Nejčastěji se ovšem udržuje posloupnost *oblačnost – srážky – teplota*, a to proto, že je zapotřebí splnit logický požadavek kauzality jednotlivých jevů. Oblačnost, pokud je velká, způsobí jistý počet srážek, výsledkem je celková změna teplot, většinou pokles. Tato další tři témata jsou rozvíjena, resp. doplněna, o další informace: oblačnost, *kdy, kde, kolik*, popř. *jak mnoho* (pořadí se opět může volně měnit). Př. „*Dnes se nad územím Českých Budějovic vyskytovala velká oblačnost.*“ Teploty: *jaké* (jak vysoké), *kdy a kde*, např. „*Teploty se pohybovaly dnes odpoledne v Praze mírně pod nulou, kolem minus dvou stupňů Celsia.*“ Srážky: *kde, kolik a kdy*. Př. „*Nejchladněji bylo dnes na západě Čech, kde se teplota nedostala ani na deset stupňů Celsia.*“ Témata oblačnosti, srážek a teplot se v prvním velkém podtématu opakují, neboť moderátor často upozorňuje na meteorologické jevy jednak v Evropě (ve světě), jednak v České republice. Opět tím vystupuje do popředí kauzalita událostí, jevů: oblačnost, srážky a teploty v Evropě ovlivňují počasí na českém území.

Těmito údaji moderátor volně přechází ke druhému velkému dílčímu tématu, předpovědi na následující den. Opět ho štěpí na tři již známá podtémata, a to *oblačnost, srážky, teploty*, přičemž znovu platí, že pořadí, ve kterém jsou zmiňována, není stálé a mění se v závislosti na moderátorovi. V této části tematické výstavby přibývají k těmto třem další, nová podtémata: *vítr, bio meteorologická zátěž, tlak vzduchu, rozptylové podmínky, sluneční aktivita*. Míra jejich rozvinutí, ba dokonce jejich přítomnost v relaci je závislá na vůli

moderátora, zda je chce zmínit, nebo ne. Např. sluneční aktivita není v relacích vůbec představena Alenou Zárybnickou ani Michalem Žákem. Znovu můžeme vyčlenit jednotlivá podtémata, kterými moderátoři rozšiřují podtéma větru: *směr, síla, nárazy* (jsou-li), *výskyt* (kde), např. „*Vítr stále čerstvý, jeho průměrná rychlost mezi sedmi až jedenácti, s nárazy mezi patnácti až dvaceti, ale na hřebenech hor se mohou objevit i nárazy kolem pětadvaceti metrů za sekundu.*“⁴¹ Podtéma biometeorologické zátěže: *který stupeň, popř. kdy, kde, omezení ze zátěže vyplývající*, většinou ovšem jen uvedený stupeň: „*Biometeorologická předpověď první, tedy nejnižší stupeň zátěže.*“⁴² Podtéma tlaku, resp. tlakové tendence: *jaká je nyní, popř. jaká bude v budoucnu, tedy kdy*, např. „*Tlaková tendence slabý vzestup, během odpoledne očekáváme její setrvalý stav.*“ Rozptylové podmínky: *jaké jsou nyní, jaké budou a kdy*: „*Rozptylové podmínky ráno mírně nepříznivé, odpoledne už jen dobré.*“ Sluneční aktivita: *kdy slunce vychází, popř. zapadá* a naopak: např. „*Slunce dnes vychází v 7 hodin 30 minut a zapadá v 16 hodin 23 minut.*“ Kromě těchto podtémat objevuje se zde ještě jedno, výběrové, a sice *množství ozonu*. Jeho přítomnost sledujeme v relacích Taťány Míkové: „*Celkové množství ozonu pět procent pod dlouhodobým průměrem.*“

Třetí téma (výhled na další dny) je, stejně tak jako témata předchozí, dále členěno na podtémata *oblačnost – srážky – teploty*, dále *vítr* a další témata, která jsou zmíněna v předchozím odstavci. Míra jejich rozvinutí je však daleko menší, neboť časové možnosti relace jsou skoro vyčerpány. Moderátor tedy musí vtěsnat nejdůležitější informace do jedné věty, popř. souvětí.

Závěrem lze konstatovat, že se v tematické výstavbě odpoledních relací ČT1 střídají celkem tři postupy, kterými jsou jednotlivá témata postupně odkrývána: 1) představení jednotlivých dílčích témat *oblačnost, srážky, teplota* aj. v úvodu relace a následné vztahování k jednotlivým dnům – dnes, zítra, výhled na tři další dny. V podstatě jde o srovnání jednotlivých jevů v časovém rozmezí několika dnů. 2) Jednotlivá témata *oblačnosti, srážek a teplot* jsou probírána postupně, např. *oblačnost* včera, dnes a zítra; *teploty* včera večer, dnes ráno, zítra a pozítří atp. 3) Jednotlivá témata jsou probírána průřezově. (Viz model, který je rozebrán výše.) Obecně platí, že každý moderátor rozhoduje o počtu témat, jejich rozvití, a pokud se rozhodne jedno z nich osvětlit více, např. *teploty*, zbude mu méně času na témata ostatní, rozumějme tematické bloky – např. výhled na další dny je redukován do jedné věty. Pokud je nutné do relace zařadit další, rozvíjející téma, je to možné – například jde-li o

---

⁴¹ 30. 9. 2008, Pavel Karas

⁴² 2. 10. 2008, Alena Zárybnická

varování před mimořádným meteorologickým jevem: „*Je tu výstražná informace Českého hydrometeorologického ústavu, která se týká především Pardubického, Olomouckého a Moravskoslezského kraje, nárazy větru na horách až třicet metrů za sekundu.*“⁴³

II. Tematicko-obsahová výstavba ranních relací o počasí na televizní stanici ČT1

Ta je velice podobná výstavbě relací odpoledních. Jisté rozdíly však pozorovat můžeme. Tematickou oblastí, ze které se čerpá, je opět samozřejmě předpověď počasí, jež tvoří, chceme-li, hlavní téma. To je ale rozděleno na čtyři bloky, tedy ne na tři, jako tomu bylo výše.

První tematický blok, podtéma, se věnuje počasí, které panuje v době vysílání relace, a jelikož jde o přímé přenosy, posluchač je seznámen ihned s tím, co má venku očekávat. Ve většině případů ze všech analyzovaných nahrávek (ČT1, ranní relace) je právě tato část nejdelší a obsahově nejvíce zatížena (srov. odpolední relace ČT1, tam je to blok předpovědi na zítřek) - shrnutí situace počasí aktuálního, a to na území České republiky a celé Evropy nebo jejích částí, nastínění jeho dalšího vývoje během dopoledne, odpoledne a večera, samozřejmě téhož dne. Další větvení tematického bloku je stejné jako u relací odpoledních – moderátoři představují jednotlivá dílčí témata: *oblačnost, srážky a teploty*. Opět platí, že tato témata jsou nadále štěpena do podtémat, ať již více, či méně, a odpovídají na otázky – *kdy, kde, jak mnoho* atp. (Viz výše.) Samozřejmě, že velkou roli při této činnosti hraje moderátor, na ČT1 samotný tvůrce relace. Podle něj se totiž řídí pořadí témat, jejich odkrývání a další větvení, a tak i incipit vlastní relace, přičemž platí, že první zmíněné téma, informace (první v pořadí), je odrazem aktuální meteorologické situace, např. venku je po ránu mlha a velká oblačnost, proto moderátor začne svou relaci právě tématem oblačnosti: „*Dobré ráno, dnes po ránu převažuje v česku mlhavo a také zataženo nízkou oblačností.*“⁴⁴ Jiný případ nastane, pokud jsou např. ranní teploty příliš nízké, nebo naopak vysoké, moderátorem zvolený incipit relace může znít takto: „*Dobré ráno, při slunečném počasí budou teploty poměrně rychle stoupat, ale při mlze nebo nízké oblačnosti půjdou nahoru jen velmi zvolna.*“⁴⁵ Aktuální situace v počasí se tak stává jedním (ale ne jediným) faktorem, který v ranní relaci volí publiku nejdříve zmíněné téma. V zápětí však musí následovat zbylá dvě „základní“ témata, která doplňují celkovou informaci, kterou chce divák obdržet.

---

⁴³ 29. 10. 2008, Taťána Míková

⁴⁴ 9. 10. 2008, Barbora Tobolová

⁴⁵ 21. 10. 2008, Marie Odstrčilová

Druhý blok volně navazuje na první, někdy je do něj dokonce pozvolna vměšován, vsouván. Zde se znovu projevuje ruka moderátorova, jež volí vlastní postupy tematické výstavby. To vidíme např. v relaci ze dne 7. 10. 2008 u Barbory Tobolové. Zvolila zajímavý úvod – na pozadí první tematické části relace se nejprve obligátně věnuje aktuálnímu počasí (úterý), poté ovšem přejde, a to ještě v této první části, na meteorologické jevy v horizontu dvou dnů (čtvrtek), pak se teprve vrací k předpovědi pro zítřejší den (středa) a tím otevírá druhý tematický blok. Obecně druhý tematický blok přináší informace o vývoji počasí během dne, toho, kdy je relace odvysílána, a navazuje na témata bloku prvního, která obměňuje a rozvíjí (oblačnost, srážky, teploty). K nim přibývají další dílčí témata – *biometeorologická předpověď, rozptylové podmínky a tlaková tendence. Zřídka sluneční aktivita. Za povšimnutí stojí poměrně malé množství informací, resp. délka, dávkování textu, které se věnuje tomuto tématu, a to ve srovnání s relacemi odpoledními. Pragmatický rozměr komunikace však vše vysvětluje – ráno, v ranní relaci jež se vysílá v pořadu ČT1 „Dobré ráno s ČT“, posluchači očekávají, že obdrží pregnantní informace o aktuálním počasí. Je tedy nasnadě, že délka textu, rozumějme množství informací, se bude, a to zcela logicky, nejvíce věnovat ranní situaci – přizpůsobuje se skutečností, za kterých vzniká.*

Třetím tematickým blokem je předpověď na další den. Na rozdíl od odpoledních relací ČT1 je tomuto tématu věnováno poměrně málo prostoru, a to kvůli již zmíněnému rozšíření tématu předcházejícího. Na něj také volně navazuje. Celkově se redukuje na „základní“ rozšiřující témata, která jsou dále štěpena minimálně – *oblačnost, srážky, teplota* – jejich pořadí záleží na konkrétním moderátorovi. Např. „*Zítřka. Opět polojasno, případně i skoro jasno, ovšem zpočátku počítáme ještě s nízkou oblačností anebo s mlhami. Opět se může objevit slabé mrholení anebo slabý déšť. Teploty ráno kolem osmi stupňů, odpoledne pak podobně jako dnes - patnáct až devatenáct stupňů Celsia.*“⁴⁶ „*Co nás čeká zítřka. Ráno a dopoledne místy mlhy případně zataženo nízkou oblačností, jinak v průběhu dne jasno až polojasno. No a velmi podobné počasí i v neděli. Teploty zítřka vystoupí na šestnáct až dvacet stupňů.*“⁴⁷ Jak vidíme, moderátoři redukují všechna dílčí témata do dvou nebo tří vět, souvětí. U Michala Žáka sledujeme postupné pronikání čtvrtého tematického bloku do třetího - *No a velmi podobné počasí i v neděli.*

Výjimečně může moderátor tento samostatný tematický blok zcela vypustit, jak je tomu např. v předpovědi Marie Odstrčilové ze 17. 10. 2008, předpověď na zítřejší den je

---

⁴⁶ 9. 10. 2008, Barbora Tobolová

⁴⁷ 10. 10. 2008, Michal Žák

začleněná do výhledu na další dny, vzniká tak zvláštní modifikace poměrně pevné tematické struktury relace na tříčlenné dělení: počasí *ted', dnes* přes den a *výhled* na nadcházející dny. Odpověď, proč se tak děje, je nasnadě, pomůže nám pragmatický rozměr komunikace: relace byla vysílána v pátek, tedy před víkendem. Proto moderátorka zvolila v tomto případě funkční výraz *víkend*, který zastřešuje následující dva dny – zítřek, sobotu, a neděli. Diváka v pátek jistě zajímá, jaké počasí bude o víkendu. Vidíme, že zvolené tematické rozdělení relace nijak neruší komunikační záměr, ba naopak ho posiluje.

Poslední tematický blok, v pořadí čtvrtý, se věnuje výhledové předpovědi na další dny. Tato část je kratší, ale obsahově poměrně zatížena. Jednotliví moderátoři s tímto blokem nakládají relativně volně, i když jeho další tematické větvení je zachováno (opět tříčlenné): *oblačnost, srážky a teploty*. Tato „základní“ témata jsou dále rozšiřována o již známé tematické body, např. kdy se bude oblačnost vyskytovat a kde, jak velká bude; totéž o srážkách, jak intenzivní budou a kde, a o teplotách, jak vysoké budou, popř. jak se budou měnit a kde. Platí, že výhled je zpravidla na tři další dny od pozítří včetně od okamžiku vysílání relace. Někdy jsou zmíněny konkrétně, např. „*Ve čtvrtek může být zpočátku ještě na východě republiky zmenšená oblačnost po ránu...*“ „*Takže v pátek maxima devět až třináct, o víkendu (nekonkrétní) se začne zvolna oteplovat, oblačnosti bude ale ubývat už v pátek poměrně rychle a přeháňky by se měly vyskytovat jenom ojediněle. O víkendu (nekonkrétní) potom počasí spíše slunečné.*“⁴⁸ Ve výše uvedené ukázce můžeme sledovat i druhý způsob označení dnů ve výhledu, nekonkrétní – *víkend* (více v oddílu Jazyková analýza – lexikální výrazové prostředky).

I v tomto oddíle můžeme sledovat modifikace, které záleží jednak na moderátorovi, jeho osobnosti, chuti rozvinout určité téma, pohovořit obšírněji o určitém dni atp., jednak na pragmatické situaci komunikace, jak jsme si již ukázali výše. Např. ranní relace z pátku 10. 10. 2008 od Michala Žáka začíná slovy, přestože se mi z technických důvodů nepodařilo zachytit úplný začátek, „*...víkend ve znamení babího léta, to znamená slunečného počasí s ranními a dopoledními mlhami, případně také s nízkou oblačností, a odpoledními teplotami vysokými, nejčastěji mezi šestnácti až jednadvaceti stupni.*“ Vidíme, že moderátor první tematický blok relace, který se za normálních okolností věnuje rannímu aktuálnímu počasí, začíná v pátek navozením tématu *víkendu*, tedy výhledu, „*co nás čeká o víkendu*“. Poslední tematický blok se tak dostává do prvního, a to díky pragmatickému faktoru komunikace. Diváka v pátek ráno

---

⁴⁸ 14. 10. 2008, Michal Žák

zajímá, jaké počasí může čekat ve dnech volna, tato informace je pro něj stěžejní, a tak je opět plně splněn i komunikační záměr.

Závěrem zmiňme, že stejně tak jako u relací odpoledních objevují se i zde opakující se tendence v představování jednotlivých dílčích témat: 1) postupné nastolení jednoho tématu za druhým, přičemž jednotlivá subtémata jsou vztažena ke každému bloku zvláště, což se jeví jako nejčastější řešení; 2) jednotlivé tematické bloky jsou propojeny a prolínají se také jejich dílčí témata, jde o průřezové představení. Např. „*Vidíme pás oblačnosti, který postupuje přes západní Evropu zvolna k východu, ten souvisí se studenou frontou. Ta se ale bude rozpadat a rozpadne se dříve, než dorazí do Česka. Takže počasí v Česku dnes a také zítra zůstane pod vlivem tlakové výše nad severovýchodní Evropou, v neděli už ale tato tlaková výše zeslábne a uvolní tak cestu frontálnímu systému od západu. A během příštího týdne potom dokonce ze západního Středomoří.*“⁴⁹ V ukázce se rozebírají jednotlivá dílčí témata, oblačnost a další – tlaková výše, frontální systém, a to ve vztahu k aktuálnímu času (gramaticky pasáže s indikativem přítentu), k zítřku a výhledově k dalším dnům, neděli, ba dokonce k delšímu časovému horizontu, celému příštímu týdnu, jak také dokazují časová příslovce (pasáže s indikativem futura).

III. Tematicko-obsahová výstavba odpoledních relací televizní stanice Nova

se svým hlavním tématem a jeho rozdělením podobá relacím veřejnoprávní televize. Její ztvárnění, zejména výrazové, je však značně odlišné. Zastřešujícím tématem je opět *předpověď počasí*. I zde se uplatňuje jeho rozdělení, tentokrát však jen do tří velkých podtémat, jejichž obsah, míra rozvinutí dalších dílčích témat a jejich počet záleží na moderátorově volbě.

Prvním dílčím tématem je *úvod*, ve kterém nejde ani tak o informaci přinášející aktuální situaci v počasí, jako je tomu v relacích na ČT1, ale spíše o připoutání adresátovi pozornosti. Do popředí se tak dostává pragmatický rozměr komunikace. Moderátor se s diváky přivítá a v zápětí nastoluje první dílčí téma, jež je značně proměnné. Může jít např. o *teploty*, které „*nás potrápí o víkend*“, velkou *oblačnost*, *mlhy*, *srážky*, na které se máme my diváci ten který den připravit. Mluvčí volí téma, které diváka zaujme, polapí – vysoké teploty, nebo naopak extrémně nízké teploty. K tomu zmíní kdy, kde k jevu dojde nebo došlo, popř.

---

⁴⁹ 24. 10. 2008, Michal Žák

přidá prognózu, kdy bude lépe, nebo hůře. Uvedme si konkrétní příklady, podtržené výrazy reprezentují dílčí témata (co, kdy, kde a jak se projeví):

a) „*Dobré odpoledne. Celý tento týden byl provázen velkou oblačností a srážkami a nejinak tomu bude i zítra na jihu a východě republiky. U předpovědi počasí vás vítá Radka Kocurová, hezké odpoledne.*“⁵⁰

b) „*Ráno a dopoledne nás stále trápí mlhy nebo nízká oblačnost, jinak se ale můžeme těšit na to, že příští dny budou nadále vybarveny v tónech babího léta. Krásný příjemný podvečer vám u zpráv o počasí přeje Karla Mráčková.*“⁵¹

c) „*Ještě zítra se probudíme do mlhavého rána, přes den už nás čeká ale nádherné slunečno. Příjemné odpoledne vám přeje Jana Adámková.*“⁵²

d) „*Přeju vám dobrý podvečer, dámy a pánové, jakéže počasí se na nás chystá osumadvacátého října, tedy ve svátek? No, abych tak řekl, nebude to žádné přívětivé počasí, nebude to žádný velký šlágr, ale přeci jenom na Moravě a ve Slezsku to bude trošku lepší.*“⁵³

Jak je vidět, každý moderátor pojímá *úvod* jinak: Radka Kocurová zmiňuje velkou oblačnost za poslední týden, která bude trvat nadále; Karla Mráčková komentuje špatnou ranní meteorologickou situaci, ale zároveň dává divákovi důvod k radosti v podobě „*příštích barevných dnů*“; totéž říká i Jana Adámková s rozdílem, že danou protikladnost – *špatné počasí a jeho zlepšení* – vměstňuje do časového horizontu jediného dne. Odlišně postupuje Michal Jančařík, libuje si v redundanci - dlouhými souvětími divákovi sdělí jen to, že počasí v Čechách bude špatné a na Moravě a ve Slezsku lepší. Každý moderátor vtiskuje relaci jedinečnost s tím, že u Adámkové, Kocurové, Mráčkové sledujeme určitou tematickou pravidelnost, podobnost, u Michala Jančaříka nikoliv. Platí, že *úvod* je aktualizován vztahem k bezprostřednímu časovému a všeobecně známému fenoménu, např. svátku, pranostice, tradici atp. Pragmatický rozměr komunikace slouží k nastolení tématu, které má na diváka nějakým způsobem zapůsobit, podmanit si ho. Moderátoři s divákem rozpráví jako s přítelem, jevy hodnotí atp. Informační složka a její funkce ustupují do pozadí, nahrazuje je rozměr pragmatický.

Druhým dílčím tématem je předpověď počasí pro následující den ode dne vysílání. Na něj moderátor volně přechází z tématu prvního, a to po přivítání s diváky, jak je vidět výše. Toto je nejrozsáhlejší z celé předpovědi a je nejvíce obsahově zatíženo. Další dílčí témata, jejich rozvinutí, pořadí odkrývání a počet opět souvisí s vůlí moderátora. Základní jsou tři:

---

⁵⁰ 2. 10. 2008, Radka Kocurová

⁵¹ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

⁵² 10. 10. 2008, Jana Adámková

⁵³ 27. 10. 2008, Michal Jančařík

oblačnost, srážky, teploty – jsou zmíněna pokaždé. K analýze jejich dalšího štěpení je vhodné přistupovat postupně podle jednotlivých mluvčích, neboť se značně liší.

Téma teplot Radka Kocurová rozvíjí dále, zmiňuje *kdy, kde, kolik stupňů Celsia*, přičemž platí, že *kde* se dále rozděluje na tři části, oblasti: *Čechy, Morava a Slezsko a horské oblasti; kdy* se dále člení na *noc* (rozumějme na následující den), *ráno* a *den*. U *srážek*, se kterými souvisí i *oblačnost*, zmiňuje, *kde* se vyskytují (Evropa/Česká republika) a také *kdy* (noc, ráno, den). Objevují se i témata další: *vítr* (směr a rychlost), *sluneční aktivita, biometeorologická předpověď* (který stupeň a jaká zátěž), *frontální systém*. Zajímavý je způsob *superlativního kontrastu* u daných témat, kterého Radka Kocurová užívá, např. „*nejvíce sluníčka bude...*“ x „*nejméně sluníčka...*“; „*nejvíce oblačnosti a nejvíce deště bude na Moravě*“ x „*nejméně...*“. Tím dociluje vyššího pragmatického efektu u diváka, který snadno rozliší maximum od minima a naopak. Hraniční hodnoty jsou tak jednoduše vymezeny a snadno se pamatují. Konkrétní ukázka např. „*Teploty v noci a po ránu v České republice osm až čtyři stupně Celsia, denní deset až čtrnáct, na Moravě a ve Slezsku bude ale tepleji, až šestnáct stupňů. Na horách osm, Beskydy a Jeseníky jedenáct stupňů... Zítřka bude nejvíce sluníčka a také nejtepleji právě na Moravě a ve Slezsku. Nejvíce oblačnosti a nejchladněji na severu a severozápadě.*“⁵⁴ Někdy dochází k tomu, že jednotlivá témata jsou opakována vícekrát, a to ve zcela totožné větě, př. „*Vítr bude foukat mírný jihozápadní.*“⁵⁵ Tento údaj je zmíněn celkem dvakrát. Divák dostává od Radky Kocurové informace velice detailně určené, a to hlavně místně, jak je vidět výše.

Jana Adámková druhé dílčí téma, *předpověď na zítřek*, otevírá také těsně po úvodu a plynně na něj navazuje stejně jako Radka Kocurová. Jeho štěpení je totožné, témata dílčí se věnují *oblačnosti, srážkám, teplotám*. Tato jsou dále dělena na podtémata *kde, kdy* a *jak* (se srážkami/beze srážek). Zajímavé je, že Adámková téma srážek spojuje s tématem *oblačnosti*, např. *oblačnost spolu s deštěm*. Př. „*Celou střední Evropu zítřka bude ovládat velká oblačnost spolu s deštěm a teplotami maximálně do dvaceti stupňů Celsia. Pršet má i nad Apeninským poloostrovem.*“⁵⁶ Téma *teplot* je rozvíjeno znovu podtématy, která odpovídají na otázky *kolik, kdy* a *kde*. Např. „*V České republice se po ránu ochladí jen na čtyři stupně a přes den teplota vystoupí na ještě docela příjemných čtrnáct až osmnáct stupňů Celsia. Na severu to bude dvanáct stupňů.*“⁵⁷ Místní názvy jsou zcela konkrétní – *Česká republika, Apeninský poloostrov, střední Evropa, Čechy, Morava a Slezsko* atp., nebo méně konkrétně – *na severu,*

⁵⁴ 29. 9. 2008, Radka Kocurová

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ 14. 10. 2008, Jana Adámková

⁵⁷ Tamtéž.

na jihu, na západě nebo východě našeho území. Objevuje se i zpřesnění v podobě spojení výše uvedených výrazů na západě střední Evropy aj. Adámková užívá poměrně pravidelný postup, kterým jednotlivá témata probere vztáhnutím k určité oblasti. Ty jsou následující: *západní polovina Čech*; *východní polovina Čech*; *Morava a Slezsko*.

„V západní polovině Čech během zítřejšího dne od samého rána počítejte spíše s velkou **oblačností**, většinou oblačno až zataženo, místy se slabým sněžením nebo smíšenými **přeháňkami** a **teplotami** v průměru okolo minus jednoho stupně Celsia. Ani východní polovina Čech na tom nebude o nic moc lépe. Většinou **oblačno** až **zataženo**, během dopoledne slabé sněžení, ale postupně od jihu ubývání **oblačnosti** až na **polojasno** a i ustávání **přeháněk**. Na Moravě a ve Slezsku **nejchladněji**, v průměru minus tři stupně Celsia, většinou **oblačno** až **zataženo**, postupně zejména na jižní Moravě až **polojasná obloha**.“⁵⁸

Kromě těchto základních témat, která se objevují v každé relaci, přibývají další: téma větru a *bio meteorologické předpovědi*, které by mělo být zmíněno, ale na Nově tomu tak není, a téma *tlakové tendence* a *rozptylových podmínek*, která, jak jsme viděli, nebyla u Radky Kocurové vůbec přítomna. *Vítr* je dále rozvit tématy (informacemi) o rychlosti a směru, popř. o témata času, tzn. jak se bude jeho rychlost nebo směr v průběhu dne měnit – např. „*Bude foukat zpočátku slabý proměnlivý, postupně mírný západní až jihozápadní vítr, a to maximálně do dvaceti kilometrů v hodině.*“⁵⁹ U *tlakové tendence* moderátorka uvádí informaci o jejím stavu – *pokles, setrvalý stav, vzestup*; u *rozptylových podmínek* jestli jsou *dobré, nebo mírně nepříznivé*. Př. „*Tlaková tendence setrvalý stav a rozptylové podmínky by měly být dobré.*“⁶⁰ Téma *biometeorologické předpovědi* je v relacích Adámkové rozvito jednak stupněm zátěže, jednak formulací říkající, jak se diváka daná zátěž dotkne, popř. čím je způsobena. Jde o opakující se jazykové konstrukce, které mají přibližně touž formu a obsah, často se opakují, s různými modifikacemi, a sice podle aktuálního stupně zátěže.

a) „*Pro všechny oblasti bude platit jen mírný stupeň zátěže. A je tedy jasné, že tento stupeň zátěže umožňuje běžný denní režim bez omezení.*“⁶¹

b) „*A pro všechny regiony České republiky tentokrát bude platit druhý stupeň zátěže. Očekáváme totiž přechod zvlněné studené fronty, a tak zvýšenou zátěž zaznamenají kardiaci a osoby s dýchacím onemocněním.*“⁶²

---

⁵⁸ 26. 11. 2008, Jana Adámková

⁵⁹ 14. 10. 2008, Jana Adámková

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ 10. 10. 2008, Jana Adámková

⁶² 7. 11. 2008, Jana Adámková

c) „*I tentokrát bude pro všechny regiony České republiky platit střední stupeň zátěže, chladno s teplotami bodem mrazu může totiž negativně působit zejména na osoby s méně přizpůsobivým termoregulačním systémem organismu.*“⁶³

Vítr je již tradičně rozvit tématy (informacemi) věnujícími se jeho *rychlosti, směru* a jejich případným změnám, jakožto i výskytu větru.

U Karly Mráčkové základní dílčí témata zůstávají neměnná: *oblačnost, srážky, teploty*. K nim se také přidávají další, *vítr, biometeorologická předpověď* a *rozptylové podmínky*. Na rozdíl od svých kolegyní nezmiňuje Mráčková v relacích tolik konkrétních údajů, např. toponym, kterými by upřesnila (výskyt) zmiňované meteorologické jevy. Nahrazují je místní příslovce. U témat také učiní dělení, které je už známé: *kdy, kde*, popř. *jak*. Uvedme si příklad:

„*Dnes v noci a časně ráno (kdy) čekáme hlavně v Čechách (kde) mrholení nebo přehánky, noční a ranní teploty (co) poklesnou na jedenáct až sedm stupňů (jak, kolik).*“

Často se opakuje časové rozdělení *dnes v noci a po ránu, dopoledne, přes den, odpoledne*; místní rozdělení *u nás* (v České republice), *na horách*. Dalšími tématy jsou *vítr* (směr, ojedinele rychlost), *biometeorologická předpověď* (pouze stupeň zátěže) a *rozptylové podmínky* (kdy a jaké, popř. jejich změna v čase).

Př. „*A vítr povane slabý proměnlivý. (jaký) Biometeorologická předpověď jednička, mírný stupeň zátěže, a rozptylové podmínky (co) budou v noci a také po ránu mírně nepříznivé, přes den pak už dobré (kdy a jaké).*“⁶⁴

Karla Mráčková naplňuje předpověď počasí balasty, někdy až zbytečně natahuje text, ve výsledku však nesdělí adresátovi výjimečné množství informací, omezuje se na základní fakta, která někdy shrnuje do jednoho souvětí, např. „*Zítra bude hodně oblačnosti, teploty čtrnáct stupňů a vítr bude vát silný s nárazy kolem 60 km/h...*“ (upraveno), nekonkretizuje je jako např. Radka Kocurová. Jediné rozvíjení podtémat, jak už bylo řečeno výše, je o informace *kolik* (teploty) a *kdy* (v noci a po ránu, přes den, odpoledne), *kde* opravdu jen zřídka, spíše ne.

Michal Jančařík po dlouhém a velice zdvořilém přivítání s divákem ihned přechází k předpovědi počasí na další den. Jednotlivá témata, která ve své relaci rozvíjí, jsou opět založena na „*triádě*“ již dobře známých subtémat, *oblačnost, srážky a teplota*. Ta jsou dále rozvíjena tématy *kde, kdy, kolik*, popř. *jak mnoho*. Jančaříkova tematická výstavba relace je velmi proměnlivá a místy značně chaotická. K jednotlivým zmíněným tématům se totiž různě vrací, několikrát je opakuje, někdy zcela nelogicky. Rozeberme si následující příklad, nahrávka byla pořízena 27. 10. 2008 (Michal Jančařík).

⁶³ 26.11. 2008, Jana Adámková

⁶⁴ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

V úvodu druhého tematického bloku je zmíněna *oblačnost*. Toto téma je rozvíjeno tématy *kdy, kde* a zároveň je spojeno s podtématem *srážek*.

„*Jak vidíte, ve střední Evropě (kde, konkrétní toponymum) se určitě nějaká ta oblačnost (co) najde. V noci (kdy) to se srážkami (co) nebude tak zlé.*“

Následuje téma *teplot*, které je obohaceno o témata *kdy, kde, kolik*, zároveň na něj však opět navazuje téma *přeháněk, srážek, a oblačnosti* s tím, že moderátor je konkrétně situuje v časoprostoru,

„*Teplota (co) mezi osmi až čtyřmi stupni Celsia (kolik), ale v Čechách (kde) nad ránem (kdy) přeci jenom už přibývání oblačnosti (co), a jak vidíte, přes den (kdy) to vypadá v Čechách (kde) na teplotu (co) nižší (kolik) než na Moravě a ve Slezsku (kde) a v Čechách (kde) těch přeháněk (co) bude přeci jenom podstatně více (kolik).*“

Poté ale nastává nečekaný obrat, Jančařík sám zmíní, že bude „konkrétnější“, a témata, jež jsou zmíněna výše, znovu opakuje a blíže určuje:

„*Tak pojďme být konkrétnější. V Čechách (kde) tedy musíme počítat už od ranních hodin (od kdy) s občasným deštěm (co), kdežto na Moravě a ve Slezsku (kde) by mělo jít spíš osumadvacátého října (kdy, konkrétní den) o místní přehánky (co), tak tedy, tady na východě našeho území (kde) předpokládáme trošku méně oblačnosti (co), i když je pravda, že poměrně dost jí bude i tady (co a kde). Většinou tedy nad námi (kde) bude oblačno (co, jak) až zataženo (co, jak), v Čechách (kde) s občasným deštěm (co), na Moravě a ve Slezsku (kde) srážky (co) místy (jak), no a teplota (co) tady na Moravě a ve Slezsku (kde) bude vyšší (jaká) než v Čechách (kde), v Čechách (kde) do jedenácti stupňů (kolik), ovšem na východě (kde) by to mohlo být až čtrnáct stupňů v odpoledních maximech (kolik a kdy). Ptáte se, jaká bude teplota na horách (co a kde)? No tak ta by měla být kolem sedmi stupňů (co, kolik).*“ (jazykově upraveno)

Vidíme, že Jančařík v ukázce operuje s tématy již známými, jen je více rozvíjí, a to především místně a časově. Divákovi se tak dostává informace detailní, ve výsledku však moderátor zbytečně některé skutečnosti opakuje, dochází k redundanci a k nepřehlednosti. Jančařík pracuje s metodou srovnání, naproti sobě staví většinou toponyma a k nim se pojící meteorologické jevy, aby mohl za pomoci komparativu ukázat, kde bude hezky, a kde ne, resp. kde se lidé pomějí, a kde nikoliv. „*Teplota tady na Moravě a ve Slezsku bude vyšší než v Čechách.*“ Do opozice *Čechy versus Morava a Slezsko* přichází další element, *hory*, jak vidíme v poslední větě výše uvedené ukázky.⁶⁵

---

⁶⁵ 27. 10. 2008, Michal Jančařík

Dalším zmíněným podtématem je *vítr*, který je dále rozšířen informacemi (dílčími tématy) o jeho síle, směru a výskytu. Znovu je užito metody srovnávání, resp. kontrastu. Př. „*A vítr, tam bude taky rozdíl, bude sice jak v Čechách, tak na Moravě a ve Slezsku mírný, ale v Čechách bude foukat od severu, kdežto tady na východě spíš od jihu, jak sem naznačil.*“

Michal Jančařík ve svých relacích nezmiňuje často téma *biometeorologické předpovědi, rozptylových podmínek, sluneční aktivity ani tlakové tendence*. Pokud ano, informace jím podané o tématech můžeme vymezip následovně (uvedeno v závorkách):

„*No a biozátěž?(co) Pokud se ptáte na ní, tak ta bude perfektní (jaká), na stupni číslo jedna (stupeň) ...že bio zátěž (co) bude na Štědrý den (kdy) na stupni číslo dvě (stupeň).*“⁶⁶

„*Zítřa sluníčko (co) vychází v sedm hodin a jednačtyřicet minut (východ, kdy) a zachází přesně ve čtyři hodiny odpoledne (západ, kdy).*“⁶⁷

„*Tlak* (co) *slabě poklesne* (co udělá, hodnota), *no a když se podíváme na biozátěž* (co), *tak ta je zejména díky chladnému ránu na stupni číslo dvě* (příčina, stupeň).“⁶⁸

Zvláštním tématem, které v relacích TV Nova nevidíme u nikoho jiného než u Jančaříka, je *srážkový model*. Jen si připomeňme, že na ČT1 jde o téma běžné, především v relacích moderátora Michala Žáka a Aleny Zárybnické. Michal Jančařík také hodně pracuje s vizualizacemi, ale na rozdíl od svých kolegů z ČT zmiňuje v relaci *srážkový model* jen k podání, do jisté míry vágní, informace o tom, že na určitém území nejsou velké srážkové úhrny, resp. že tam neprší. Chce v divákovi vyvolat pocit, informace, které mu sděluje, jsou ověřené. Navíc v divácích vyvolává pocit bezprostředního vztahu v komunikaci tím, a to užitím 2. os. plurálu indikativu přítomnosti:

„*Jak vidíte, srážkový model, ten celkem neměl až tak moc co počítat, předpokládáme, že těch srážek by nemělo být zítra mnoho.*“⁶⁹

„*No a přes den, jak vidíte, srážkový model neměl celkem nijak moc co počítat.*“⁷⁰

„*Srážky se nám zítra nevyhnou, ale tady na severozápadě hrozí, jak vidíte, podle našeho srážkového modelu spíš jen ojedinele, takže pro severozápad asi docela dobrá zpráva.*“⁷¹

Shrnutí. Druhý tematický blok u všech moderátorů obsahuje základní tři podtémata, *oblačnost, srážky, teploty*. Na rozdíl od ČT moderátoři Novy většinou porušují logickou kauzalitu (pořadí) těchto tří fenoménů, jejich sled je libovolný, další bližší určení také, záleží

⁶⁶ 9.12. 2008, Michal Jančařík

⁶⁷ 3. 12. 2008, Michal Jančařík

⁶⁸ 9. 12. 2008, Michal Jančařík

⁶⁹ 30. 10. 2008, Michal Jančařík

⁷⁰ 10. 11. 2008, Michal Jančařík

na osobě moderátora, jenž si volí svůj vlastní styl a postup, jimž je odkryje. Stejně tak přítomnost dalších, výběrových podtémat, *tlakové tendence*, *rozptylových podmínek* apod. Ukázali jsme si, že ani témata *větru* a *biometeorologické předpovědi*, která se zdají být tématy základními, alespoň ve srovnání s relacemi na ČT1, se na Nově objevují zcela nepravidelně, někdy jsou zcela vypuštěna. Funkce informační ustupuje do pozadí, je upřednostněna funkce pragmatická, čemuž odpovídají i zvolené výrazové prostředky komunikátů. Moderátor je „blíže“ divákovi, adresátovi.

Třetí velký tematický blok se věnuje *výhledové předpovědi na další dny*, minimálně tři, většinou však i na více dní. Délkou je kratší a je méně obsahově zatížen. Obsahuje obligátní témata, *oblačnost*, *srážky* a *teploty*, přičemž někdy je některé z nich vypuštěno, někdy je přidáno další, např. *vítr*. Přejít od druhého tematického bloku je vyčleněn větou, která divákovi přímo oznámí, že nyní se bude mluvit o dalších dnech. Tyto věty, jak si ukážeme, mají leckdy zvláštní komunikační funkci, a to nejen sdělovací. Někdy moderátor přejde k výhledu mluvíc o tématu z bloku druhého, tímto pak rozvíjí předpověď výhledovou atp.

1) „*Ve středu* (kdy) *se k velké oblačnosti* (co) *přidá i čerstvý nárazový vítr* (co).“⁷² Moderátorka naznačuje předěl vztažením k tématu velké oblačnosti, kterým se zabývala v předcházejícím tematickém bloku, nyní ho však už aktualizuje, a to pomocí substantiva *středa*, tedy následujícího dne, a meteorologickým jevem, který rozlišuje úterý od středy, *čerstvým nárazovým větrem*.

2) „*O víkend* (kdy) *to nevypadá příliš nadějně, bude chladno* (jak).“⁷³ Zde Kocurová přímo užila substantivum *víkend*, navíc hodnotí situaci v počasí a předesílá, že teploty budou nízké.

3) „*V sobotu a v neděli* (kdy) *nás bude ovlivňovat oblast vysokého tlaku vzduchu* (co), *která bude mít svůj střed přímo nad střední Evropou*.“⁷⁴

Podobně jako Radka Kocurová i Karla Mráčková zde demonstruje předěl mezi druhým a třetím tematickým blokem pomocí substantiv *sobota* a *neděle*. Hned připojuje informaci o *oblasti vysokého tlaku vzduchu*. Užití toponyma *střední Evropy* počítá se zkušeností diváka, který ví, že Česká republika se nachází právě tam, a tudíž nás tento jev ovlivní.

---

⁷¹ 12. 11. 2008, Michal Jančařík

⁷² 29. 9. 2008, Radka Kocurová

⁷³ 2.10. 2008, Radka Kocurová

⁷⁴ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

4) „*Předpověď počasí na druhou polovinu pracovního týdne je docela nekompromisní.*“⁷⁵ Adámková explicitně užívá výrazu *druhá polovina pracovního týdne*, čímž jasně odkazuje na dny, kterým se bude věnovat.

5) „*Úterní počasí se bude různit a tenhle trend bude pokračovat taky ve dnech dalších. Tak tedy ve středu...*“⁷⁶ Jančařík vyslovuje „*trend*“ v počasí následujících dnů.

6) „*A pojďme se podívat taky ještě na další dny.*“⁷⁷ Zde moderátor jednoduše přechází pomocí výrazu *další dny* k jejich předpovědi počasí.

V úvodních větách, které naznačují předěl, se pracuje s pragmatickým rozměrem komunikace. Věty jsou zdánlivě nadbytečné, údaje v nich redundantní. Přesto plní významnou funkci. Např. je-li relace vysílána v pátek, divákovi zajímá, jaké počasí bude o víkendu. Tím, že moderátor zmíní víkend, divákovi navnadí. Navíc svým subjektivním přístupem k obsahu sdělení – hodnotící výrazy (adjektiva), expresivní a nezvyklá slovní spojení – *nekompromisní počasí*, posiluje moderátor opět bezprostřední komunikační vztah k adresátovi, divákovi, jehož reakci stejně nevidí, ale vyvolává v něm pocit, že je to jeho známý, se kterým rozmlouvá o počasí. Moderátor se opět stylizuje do *posla dobrých zpráv*. Nechce divákovi sdělit nic špatného, pokud ano, v zápětí mu musí dát alespoň naději, že bude lépe – např. „*V pátek potom v průměru deset stupňů Celsia, většinou oblačno, až zataženo, ale snad vás potěší, že o víkendu bude už konečně slunečno.*“⁷⁸

IV. Tematická a obsahová analýza ranních relací o počasí televize Nova

Ranní relace televize Nova tvoří naprosto specifický druh předpovědi počasí, který se s odpoledními shoduje jen zřídka. Hlavním a zásadním rozdílem, je jejich poměrně malý rozsah. Další podstatnou skutečností je, že jsou vysílány v rámci jiného pořadu – *Snídaně s Novou* (na ČT1 pořad *Dobré ráno s ČT*), kde jsou pravidelně opakovány po půl hodinách. Téma a obsah relace se tak řídí podle aktuálních časových možností moderátora a celého týmu, který daný pořad vede. Moderátoři zůstávají stejní jako u odpoledních relací, tedy Jana Adámková, Michal Jančařík, Radka Kocurová a Karla Mráčková. Přestože by měly být obsah a témata relace totožné, alespoň přibližně, podílí se na jejich výsledné podobě improvizace a již zmíněný čas, který může být relaci „*věnován*“. Zabere-li např. předchozí rozhovor s hostem ranního pořadu více času, než bylo ve vysílacím plánu, musí se moderátor okamžitě přizpůsobit vzniklé situaci a operativně upravit svou relaci o počasí, resp. její podobu, což se

⁷⁵ 14. 10. 2008, Jana Adámková

⁷⁶ 27. 10. 2008, Michal Jančařík

⁷⁷ 29. 10. 200, Michal Jančařík

projeví v tematicko-obsahové struktuře. Moderátor nemá nikdy jistotu, že bude moci zmínit vše, co si připravil, resp. to, co mu připravili odborníci. (Na Nově si moderátoři relace sami netvoří.) Bezprostřednost vzniku komunikační situace, míra improvizace, nevyhnutelnost přímého přenosu a jeho další části tak tvoří důležité slohotvorné činitele, které ovlivňují výsledný komunikát. Dalším, a to dost značným rozdílem vzhledem k relacím odpoledním, je podíl pragmatické komunikační složky, která v ranních relacích TV Nova převažuje. Moderátoři si libují v balastech a redundanci, jež pro komunikační efekt a sdělení stěžejních informací nemá vůbec žádnou váhu, nicméně mají velký význam komunikačně-pragmatický. Dokažme si to na samotném začátku relací.

Situační kontext, který předchází relaci, je většinou, ovšem ne vždy, hlavním moderátorovým vodítkem, pomocí kterého zvolí úvodní slova své promluvy. Chce diváka zaujmout, nepřeje si v něm vyvolat pocit ruptury daného vysílání, těží ze situace, posluchače oslovuje, klade mu otázky. Posiluje v něm pocit společné, bezprostřednosti komunikace, tomu odpovídají i výrazové prostředky:

1) „*I já vám přeji krásné dobré ráno. Tak pokud jste před minutkou slyšeli Pavla, tak jste slyšeli i o těch sluníčkách, ale k těm se budeme muset trochu propracovat, mlhami a také nízkou oblačností. Ano, mlhy nás teď momentálně hodně trápí, a v Ostravě navíc začalo ještě pršet. Tak to jsou takové aktuality.*“⁷⁹

V první ukázce Karla Mráčková reflektuje situaci, jež předcházela jejímu přímému vstupu do vysílání. Tvoří tak odkaz na kontext, který jí dovoluje rozvinout téma počasí. Užitím 2. os. pl. ind. préterita slovesa *slyšet* se adresuje přímo na diváky, jako by je viděla, byla s nimi v kontaktu.

2) „*Nejenom Kobra jedenáct, ale samozřejmě i Snídaně s Novou je velice úspěšná, a především zprávy o počasí, které jsou naprosto přesné. Posuďte sami.*“⁸⁰

Druhý výňatek začátku relace moderátorky Jany Adámkové reflektuje zřejmě reklamní spot divákem oblíbeného seriálu *Kobra 11*. Tím, že ho vnáší do své promluvy, upoutá divákovu pozornost. Za jejími slovy se skrývá persvazivní funkce komunikátu. Pokračuje hodnocením seriálu a tvoří paralelu jeho úspěšnosti k samotné *Snídani s Novou*. Výjimečnou váhu přikládá právě své relaci, ba dokonce se vyslovuje o její *naprosté přesnosti*. Přímá výzva diváka vyjádřená 2. os. pl. imperativu slovesa *posoudit* vybízí diváka k aktivitě,

---

⁷⁸ 14. 10. 2008, Jana Adámková

⁷⁹ 9. 10. 2008, Karla Mráčková (jazykově upraveno)

⁸⁰ 1. 12. 2008, Jana Adámková (jazykově upraveno)

činí z něj osobu, která si má přesnost informací ověřit, resp. ohodnotit, zda se informace moderátorem sdělené zakládají na přesnosti.

3) „Taky vám vrtá hlavou, že by se Eva s Vaškem teď před Slavíkem rozešli? No, já jsem z toho úplně převrácenej, ale doufám, že vám zvládnou říct, jak to vypadá s tím dnešním počasím.“⁸¹

Třetí úryvek Michala Jančaříka je k divákovi nejvíce agresivní. Přímá, avšak řečnická otázka k němu směřovaná, jež opět odráží předcházející „senzační“ zprávu o rozchodu populární pěvecké dvojice, vyjadřuje pomocí částice *také* moderátorovo subjektivní psychické pohnutí nad skutečností (i celý zbytek úryvku) a zároveň touží po ztotožnění se s divákem.

Další začátky relací mohou být různé: a) připomenutí její pravidelnosti konkrétním časem, např. „*Osm hodin sedmnáct minut a já vás samozřejmě vítám u zpráv o počasí. Pěkné ráno.*“⁸² b) Konkrétní vymezení relace aktualizačním výrazem, např. „*A já mám pro vás meteorologický servis. Přeju vám krásné dobré ráno.*“⁸³ c) Ztotožnění se s divákem, např. „*Ano, přátelé, jedeme v tom všichni, to znamená všechny nás více nebo méně ovlivňuje počasí.*“⁸⁴ d) Přímé rady divákovi, např. „*Pokud se chystáte ven a díváte se do šatníku, co si tak asi zhruba obléknout, tak vám řeknu, že nebudou potřeba ani deštníky ani nijak zvlášť moc vrstev na sebe, protože předpokládáme, že se to dnes obejde bez deště.*“⁸⁵

Samotné tematické štěpení relace, jejímž hlavním tématem je *předpověď počasí*, se různí. Odvíjí se od délky relací a moderátora. Obecně ho však lze vymežit takto: 1) *aktuální ranní meteorologická situace*, 2) *situace přes den* a 3) *předpověď na zítřejší den*, popř. *výhledová předpověď*. Tyto tematicko-obsahové oblasti jsou dále členěny na další, dílčí témata, která již známe, a sice *oblačnost*, *srážky*, *teploty*. Jejich další rozvíjení je různé. Radka Kocurová rozdělení pojímá opět velmi podrobně stejně tak jako u relací odpoledních. Zmiňuje *kde* a *kdy* se budou dané meteorologické jevy vyskytovat:

„*Bude většinou oblačno (co) až skoro zataženo s občasným deštěm (co), s tím, že na Moravě a ve Slezsku (kde) se občasný déšť (co) bude vyskytovat pouze ojedinele, takže ho čekáme spíše, nebo zejména v západních Čechách (kde).*“⁸⁶ Nechybí ani předpověď na zítřejší den a výhledová předpověď, ovšem jen na jeden den, kde se dozvídáme o *oblačnosti* a *teplotách*.

⁸¹ 9. 12. 2008, Michal Jančařík (jazykově upraveno)

⁸² 14. 10. 2008, Jana Adámková

⁸³ 17. 10. 2008, Karla Mráčková

⁸⁴ 2. 12. 2008, Michal Jančařík

⁸⁵ 10. 11. 2008, Michal Jančařík (jazykově upraveno)

⁸⁶ 6. 10. 2008, Radka Kocurová

Následující ukázka od Karly Mráčkové je příkladem zkrácené relace, kde je celá předpověď vtěsnána do několika vět, chybí výhledová předpověď, *základní* témata (informace) jsou však zmíněna:

„Dobré ráno. Máme teploty (co) v průměru kolem deseti stupňů (kolik), hodně oblačnosti (co a jak mnoho) a děšť (co) zejména na východě našeho území (kde). Odpoledne (kdy) se teploty (co) dostanou na třináct až sedmnáct stupňů (kolik), stále bude pršet (co), až později k večeru (kdy) čekáme ustávání srážek (co). A ubývání oblačnosti (co). Na horách (kde) teplota (co) kolem deseti stupňů (kolik). Hezké ráno.“⁸⁷

V relacích Jany Adámkové a Michala Jančaříka jsou tato témata také poměrně hojně rozvíjena, objevují se konkrétní toponyma, *Čechy, Morava a Slezsko* atp. Kromě *základních* témat se objevují i další, *vítr, tlaková tendence a rozptylové podmínky*. Ta jsou dále rozšířena informacemi o *směru větru*, popř. jeho *síle a výskytu*, u *tlakové tendence* buď *pokles, setrvalý stav*, nebo *vzestup*, případně jak se bude vyvíjet v časovém horizontu, a u *rozptylových podmínek*, zda jsou *příznivé*, nebo *nepříznivé*. U obou moderátorů najdeme v relaci výhledovou předpověď na jeden den, ale ne vždy. Např. Karla Mráčková ji zmiňuje také, navíc, a to je velice časté, odkazuje na počasí o víkendu, třebaže je např. čtvrtek. Chce tak diváky navnadit, přinést jim dobré zprávy, aby se měli, podle jejích slov, na co těšit:

„No a zítra (pátek) to bude vlastně úplně stejné. Ráno a dopoledne mlhy nebo nízká oblačnost, v průběhu dne pak polojasno. Noční teploty mezi deseti až šesti, nejvyšší odpolední pak patnáct až devatenáct stupňů. A já si neodpustím říci předpověď na víkend, protože v sobotu se teploty dostanou přes dvacet stupňů, čekáme je až okolo jedenadvaceti. A bude nadále opět slunečno, to samé i v neděli. Tak se těšte na víkend, já si myslím, že i dnes odpoledne bude počasí pěkné. No a teď už vám přeju hezké ráno.“⁸⁸

Stejně tak jako moderátoři v začátku relace využívali kontextu k improvizaci, tak i na konci někteří těží ze situace, která bude následovat po jejich vstupu, např. *reportáž, rozhovor* atp. Činí tak proto, aby upoutali divákovu pozornost, upozornili ho na „*zajímavé*“ téma, které bude následovat. Do popředí vstupuje opět persvazivní funkce komunikátu.

„Takže o počasí, které se mění v zimní, je to v tuhle chvíli všechno. Mějte se hezky. Dobré jitro, a pokud máte rádi kočky, přátelé, tak vydržte ve sledování Snídaně s Novou.“⁸⁹

Shrnutí. Viděli jsme, že ranní relace televize Nova jsou naprosto specifické, a to jak formou, tak obsahem a tematickou skladbou, počtem zmíněných informací atp. Na jejich

⁸⁷ 7. 10. 2008, Karla Mráčková (jazykově upraveno)

⁸⁸ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

⁸⁹ 21. 11. 2008, Michal Jančařík

výsledně podobě se podílí několik faktorů: *situační kontext*, který relaci předchází, někdy i ten, který bude následovat; *časové možnosti*, podle kterých se moderátor musí přizpůsobit pomocí následné *improvizace*, a nevyhnutelnost *přímého přenosu*. Relace je vysílána v rámci jiného pořadu, Snídaně s Novou, tvoří tak element, který se podílí na celistvosti vysílaného bloku, několikrát se opakuje, a sice po půl hodině. Její podoba je však pokaždé jiná.

Informační hodnota komunikátu

V této kapitole vycházím z přednášky Lutze Hageny s názvem *Informační kvalita a její měření*⁹⁰ V ní autor ustavuje pojem tzv. *veřejné role masových médií*. „*Výměna informací potřebná pro fungující demokracii se převážně zprostředkovává masovými médii. Od nich se tudíž očekává, že přinášejí zpravodajství odpovídající demokratickým hodnotám, tedy takové, které se nemusí shodovat s ekonomickými či politickými cíli novinářů ani vlastníků médií.*“⁹¹ Myšlenku dále rozpracovává: média mají podle něj *informativní funkci*⁹² – měla by informacemi, které podávají, občanům umožnit podílet se na politickém procesu; měla by také jednotlivcům a skupinám umožnit šířit fakta a názory (tzv. *artikulační funkce médií*); měla by zastávat i tzv. *funkci kritiky* – kontrolovat ty, kteří vykonávají moc, a kritizovat toho, kdo ohrožuje demokracii.⁹³ Z výše uvedených myšlenek vyplývá důležitost výzkumu a měření informační kvality médií, a přestože se slova Hagenova zaměřují zejména na mediální komunikaci politickou, můžeme některé poznatky užít i v oblasti televizních předpovědí počasí. Hlavními body, na které se při analýze informační hodnoty komunikátu (KS) soustředíme, je *relevance*.

Relevance.⁹⁴ Hagen chápe relevanci jako znak masově mediovaných sdělení, který adresátovi říká, je-li pro něj zpráva nějakým způsobem důležitá či užitečná a rozpozná-li v ní vztah ke kontextu, který je pro něj významný. Rozděluje dva druhy relevance: *externí* (vnější) a *interní* (vnitřní). Externí relevance je „*kritérium, podle kterého lze hodnotit výběr zprávy*“. Interní relevance „*označuje důležitost jednotlivých faktů v souvislostech*“, musí být srozumitelná.⁹⁵

---

⁹⁰ Reifová, I., s. 51.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Reifová, I., s. 52.

⁹⁵ Reifová, I., s. 54.

Na spoustu otázek z této oblasti již bylo odpovězeno v předchozí kapitole této práce (viz 1.2.1. Textová segmentace, obsahově-tematická analýza komunikátů, s. 25-43.), zde jen dosavadní zkoumání shrneme a doplníme o další poznatky.

Už jsme viděli, že *základními tématy* moderátoři informují diváka o třech hlavních fenoménech počasí, *oblačnosti*, která způsobí jistý počet a typ *srážek*, a ty potom ovlivňují *teplotu vzduchu*. V oddíle 1.1.2. této práce jsme si vymezili z hlediska *lingvistického* charakteristiku KS *předpovědi počasí*. A právě téma *předpovědi počasí* zastřešuje všechny relace. Proto je zvolení *základních podtémat* v pořádku s charakterem zvolené KS, jakožto zpravodajským útvarem.

Hrubší rozdělení relací, které je nadřazené těmto podtématům, přináší divákovi informace jednak o *aktuální situaci v počasí, předpovědi na den, následující den a výhledovou předpověď*, většinou minimálně na jeden, nejvýše na tři dny. V těchto jednotlivých celcích, odstavcích, jsou odkrývána *základní témata oblačnosti, srážek a teplot*, a sice v různém pořadí, jsou v rozdílné míře rozvinuta o další informace, jež doplňují požadavek *úplnosti zpráv*.

Jednotlivé oddíly relací jsou nestejně tematicko-obsahově, a tím i informačně zatíženy, jak už jsme si dokázali v předchozí kapitole 1.2.1. Kladou na obsažené informace jistý důraz a tím konstituují obsahově-tematickou *vyváženost*, či *nevyváženost*.⁹⁶ Hlavním důvodem nerovnoměrného zatížení je pragmatický rozměr komunikace, který počítá s posluchačovým, resp. divákovým očekáváním (více v oddíle 1.1.6. Pragmatická struktura KS), jaké informační předpoklady k relaci má, které informace si chce doplnit, které ne atp. Také se zde uplatňuje osobnost moderátora. V odpoledních relacích na ČT je nejvíce informačně zatížen blok *předpovědi na následující den*, stejně tak je tomu u relací TV Nova, což můžeme lehce vysvětlit pozdně odpoledním vysílacím časem relace, kdy by bylo již nelogické zmiňovat *předpověď* na uplynulé dopoledne. Naopak ranní relace ČT1 se zaměřují na *aktuální počasí* po ránu a nejvíce prostoru a informacím věnují právě *předpovědi na celý aktuální den*. O to se snaží i ranní relace TV Nova, její specifika jsme si ukázali v předchozí kapitole (viz 1.2.1.). Odpolední relace TV Nova dbají na poměrně podrobnou *výhledovou předpověď*, jež je informačně obsáhlejší než na ČT1 (viz relace moderátorky Radky Kocurové).

Jednotlivé informace by měly být zobrazovány v logickém sledu, který dodržuje kauzalitu. Např., jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, v pořadí: informace o *oblačnosti*,

---

⁹⁶ Reifová, I., s. 61.

její výskyt, jak se bude projevovat a co vyvolá; o *srážkách*, což je jev způsobený oblačností, u nějž je nutné znát, kde a jak se projeví, a formu - déšť, déšť se sněhem, mrholení, mlha, sněžení, kroupy atp.; o *teplotě vzduchu*, jež je výsledkem působení oblačnosti, proudění a srážek, přičemž je nutné zmínit na kolik stupňů Celsia vystoupí, kde a kdy. V relacích je také nutné, pokud to aktuální meteorologická situace vyžaduje, aby byla zmíněna případná změna stavu jednotlivých hodnot v časoprostorovém měřítku. V předcházející analýze (viz 1.1.2.) jsme vše podrobně rozebrali, a sice u každé TV stanice zvlášť.

Přesné pořadí by mělo být dodržováno i u časových údajů, např. předpověď na ráno, dnešní den a zítřek. Jakékoliv jiné pořadí je příznakové, ne však nelogické, které by bránilo k porozumění. Můžeme ho sledovat na Nově, kdy se třeba v úvodu předjímá předpověď na víkend. Informační funkce mizí do pozadí a nahrazuje ji jiná, pragmatická, jakou je např. upoutání divákovy pozornosti aj. Příkladem nám poslouží začátek odpolední relace na TV Nova z úterý 14. 10. 2008:

„O víkendu po ránu na nás bude čekat pořádná zima. Podle předpovědi totiž bude mrznout. Příjemné odpoledne vám přeje Jana Adámková.“⁹⁷

Požadavek *úplnosti sdílených informací*⁹⁸ úzce souvisí s kategorií *relevance*. Informace, které jsou stěžejní v komunikátu předpovědi počasí, a tedy relevantní, by měly být vyřčeny v úplnosti. Jako relevantní informace jsme stanovili tři témata KS: *oblačnost, srážky a teplotu vzduchu* (základní „*triáda*“), popř. doplňující informace o *větru, biometeorologické předpovědi, rozptylových podmínkách a tlakové tendenci*. U základních témat je tedy zapotřebí sdělit divákovi *kde, kdy a jak* se budou projevovat, případně měnit v průběhu času na určitém území. Z předchozí kapitoly je vidět, že základní tři témata byla vždy zcela vyčerpána, ať více, či méně konkrétně:

„V České republice (kde) se po ránu ochladí jen na čtyři stupně (co, kolik) a přes den (kdy) teplota (co) vystoupí na ještě docela příjemných čtrnáct až osmnáct stupňů Celsia (kolik). Na severu (kde) to bude dvanáct stupňů (co a kolik). Déšť (co) očekáváme od západu (kde) postupně, zejména v pozdních odpoledních a také večerních hodinách (kdy). V západní polovině Čech (kde) po celý den (kdy) očekáváme velkou oblačnost (co). Pro nás to tedy bude většinou znamenat oblačnou až zataženou oblohu, místy s deštěm, postupně od západu v odpoledních hodinách a také teploty okolo čtrnácti až patnácti stupňů (shrnutí vyřčeného).

---

⁹⁷ 14. 10. 2008, Jana Adámková

Ve východní polovině Čech (kde) obdobné teploty (co), okolo patnácti stupňů Celsia (kolik) a taktéž většinou oblačno až zataženo, místy s deštěm (co a jak se projeví).“⁹⁹

„Zítřka (kdy) by však mělo být v České republice (kde) většinou oblačno (co), místy se ještě mohou vyskytovat déšť nebo přehánky (co) a ty teploty (co) v odpoledních hodinách (kdy) budou nejčastěji kolem šestnácti stupňů (kolik). Po ránu (kdy) bude převládat většinou oblačno až zataženo (co), místy s občasným deštěm nebo přeháňkami (co). Vesměs takovéto počasí čekáme v průběhu celé noci (kdy), ranní teploty (co) klesnou na dvanáct až osm stupňů Celsia (kolik) a vát by měl slabý proměnlivý vítr (co). Zítřka v průběhu dne (kdy) převládající oblačno (co), místy s občasným deštěm (co), zejména na východě území (kde) po ránu (kdy) ještě ojediněle s mlhami (co) a během dne (kdy) může oblačnost (co) v Čechách (kde) postupně ubývat až na polojasno (co, jak).“¹⁰⁰

Z výše uvedených ukázek můžeme definitivně konstatovat, že témata *oblačnosti, srážek a teploty vzduchu* jsou relevantní. Vnější i vnitřní relevance je ve sdělení na obou televizních stanicích v pořádku a v souladu se záměrem KS.

Naopak další, rozšiřující témata můžeme podle relevance uspořádat sestupně takto: *vítr, biometeorologická předpověď, rozptylové podmínky, tlaková tendence a sluneční aktivita*, popř. další doplňující témata a informace, jako např. *upozornění a varování* aj. Tato nejsou v relacích zmíněna pokaždé. Otázkou však zůstává, zda např. informace o *biometeorologické předpovědi* není stejně relevantní jako třeba informace o *větru*, a sice pro nemocné diváky. V takovém případě, pokud informace chybí a pokud ji divák, pro kterého je nezbytná, očekává, se relace jeví jako defektní, neúplná. Nesplní tak všechna divákova očekávání. Náročnost diváka, jeho pravé očekávání od KS předpovědi počasí, to jsou zajímavé úkoly, ovšem pro samostatný výzkum.

V ranních relacích je počet informací redukován, a to zejména z časových a pragmatických důvodů. Moderátoři a celý realizační tým počítá s tím, že ráno divák nemá moc času na to, aby vyslechl velké množství doplňujících informací, stačí mu témata základní, proto se mění i obsahově-tematická struktura KS, jak je vidět v oddíle *Obsahově-tematické analýzy předchozí kapitoly (1.1.2.)*, analýza ranních nahrávek ČT1 a TV Nova. Samozřejmostí je, že u relací obou stanic je struktura rozdílná. Na ní se podílí realizační tým,

---

⁹⁸ Reifová, I., s. 52-57.

⁹⁹ odpolední relace TV Nova, 14. 10. 2008, Jana Adámková (jazykově upraveno)

¹⁰⁰ odpolední relace ČT1, 14. 10. 2008, Pavel Karas (jazykově upraveno)

odborníci a sami moderátoři, na nichž pak záleží výsledný informační efekt, zda vyjadřují informace explicitně, implicitně, pregnantně (ČT1), anebo s balasty (Nova).

Kritérium *informační přesnosti*¹⁰¹ je dalším bodem, kterým bychom se měli zabývat. Jeho zkoumání však spočívá v jediné metodě, ve *srovnáním s realitou*. To v námi zvoleném tématu práce nelze. Zkoumat přesnost informací komunikátů televizních relací počasí by bylo možné pouze za pomoci konkrétních záznamů, originálních pramenů, které by reflektovaly meteorologickou situaci ze dne, ke kterému se vztahovala předpověď (relace), jež mu předcházela. Z následné metody komparace jejího obsahu se záznamem skutečné situace bychom došli ke kýženým výsledkům. To je však úkol pro práci jinou.

Kategorie *transparentnosti*.¹⁰² Většinu událostí pracovníci zpravodajství nezažívají na vlastní oči. Mají tedy informace zprostředkovány. V oblasti předpovědi počasí můžeme vyčlenit dva typy moderátorů z hlediska odbornosti (více v oddíle Subjektově-objektová interpretace KS, I. interpretace subjektová, b) sociální interpretace účastníků komunikace, s. 19.): 1) *moderátor* – odborník (člověk fundovaný v oboru meteorologie, relace ČT1); 2) *moderátor – známá tvář* (člověk nemající příslušné odborné vzdělání v oboru meteorologie, relace TV Nova). První typ moderátora si obsah relace, a tedy i informace v ní obsažené, zpracovává sám, rozumí termínům, pracuje s odbornými zdroji, jež by měl citovat, např. družice *Meteosat*, zprávy *Českého hydrometeorologického ústavu* (dále jen ČHMÚ) pravidelné měření teplot v pražském *Klementinu*, *numerický model srážek* atp.

*„Na záběrech družice Meteosat si můžeme prohlédnout oblačnost studené zvlněné fronty, která přecházela přes území České republiky.“*¹⁰³

*„Ale teď už se díváme na pravidelné měření z Klementina, které se provozuje od roku sedmnáct set sedmdesát pět, i když některé servery přinesly zprávy, že tam byl překonán rekord, zatím to přesně nevíme. Ve dvě hodiny odpoledne tam teplota nedosáhla dvaceti a přesné maximum budeme znát až pozdě večer. Naproti tomu třeba v Praze na Libuši nebo v Českých Budějovicích už rekord překonán byl, ale tam nejsou řady měření tak dlouhé.“*¹⁰⁴

Odkazy na informační zdroje jsou v ukázkách explicitní, navíc jsou doplněny obrazovým materiálem, vizualizací, kde je uveden název družice anebo logo ČHMÚ. Odkaz na *některé servery* je méně transparentní.

---

¹⁰¹ Reifová, I., s. 52-57.

¹⁰² Reifová, I., s. 58-59.

¹⁰³ odpolední zpravodajství ČT1, 23. 10. 2008, Michal Žák (jazykově upraveno)

„*Srážkový model rozhodně má přes den co počítat, předpokládáme, že místy se přehánky objeví.*“¹⁰⁵

V relacích televizní stanice Nova zdroje informací nejsou moderátory, kteří na rozdíl od ČT1 nemají odborné meteorologické vzdělání a kteří si obsah sdělení ani sami nepřipravují, uvedeny vůbec, s výjimkou Michala Jančaříka, jenž zmiňuje několikrát *numerický* (srážkový) *model*, blíže neurčený. Informace stávají pro diváka zcela netransparentní.

Na obou stanicích se moderátoři odvolávají na vizualizaci, která tvoří složku nonverbální části KS. Obecně ale platí, že televizní zpravodajství má velice nízkou transparentnost.¹⁰⁶

Věcnost. Zprávy jsou věcné, pokud do nich není připojeno hodnocení. Tvrdá zpráva nesmí obsahovat žádná ovlivňování tím, že se podává z perspektivy určitých postojů. Hodnocení je vždy normativní, vždy implikuje, jak by něco mělo být. (Např. *Vláda by měla odstoupit.*)¹⁰⁷ Tento teoretický úvod nám poslouží k tomu, abychom mohli posoudit *věcnost* sdělení KS předpovědi počasí. Jak jsme si již ukázali v předchozí kapitole (viz 1.1.2), ne vždy jsou zprávy o počasí nociónálním sdělením, resp. v nich představované informace. Platí to zejména o relacích na TV Nova. Hodnocení je vyjádřeno primárně jazykovými prostředky, a to především kvalifikačními adjektivy, ale také slovesy, substantivy atp. Uveďme si dva příklady:

1) 9. 10. 2008, Karla Mráčková, odpolední relace TV Nova, „*Ráno a dopoledne nás stále trápí mlhy.*“ V tomto případě implikuje sloveso *trápit*, v tomto významu samo o sobě expresivní, negativní postoj, hodnocení, moderátorky k ranním a dopoledním mlhám. „*No a na horách bude počasí úplně nejpříjemnější, protože...*“ Superlativ relačního adjektiva posílený adverbialním rozvitím ve jmenné části predikátu značí subjektivní moderátorčino hodnocení. „*Nejvyšší odpolední (teploty, pozn. autora) pak vystoupí na téměř neuvěřitelných sedmnáct až dvacet jedna stupňů.*“ Opět hodnocení pomocí relačního adjektiva. „*Na to, že se blíží polovina října, je to počasí opravdu nádherné.*“ Zcela otevřené subjektivní hodnocení vyjadřující kladný postoj k meteorologické situaci, odkazuje také ke zkušenosti s říjnovým počasím. Celá konstrukce je expresivní, nemá funkci sdělnou, ale pragmatickou.

---

¹⁰⁴ odpolední zpravodajství ČT1, 21. 10. 2008, Taťána Míková (jazykově upraveno)

¹⁰⁵ odpolední relace TV Nova, 29.10. 2008, Michal Jančařík

¹⁰⁶ Reifová, I., s. 59-60.

¹⁰⁷ Tamtéž.

2) 20. 11. 2008, Michal Jančařík, odpolední relace TV Nova, „*Na silnicích na celém území velice nepříjemné záležitosti, sněhové jazyky a závěje, ledovka, náledí a na horách i možnost bouřek. Tak to je to páteční, velmi nevlídné počasí.*“ Moderátor subjektivně hodnotí situaci v počasí pomocí kvalifikačních adjektiv *nepříjemné* a *nevlídné*, ta jsou navíc rozvíta adverbium měrovým *velice*.

Příkladů, které dokazují subjektivitu a hodnocení v projevu moderátorů počasí televizní stanice Nova, je nespočet. Tato skutečnost souvisí s tendencemi obecnějšími, snaží se diváka zaujmout, a to buď tváří (celebrita), projevem, senzačností zprávy a hlavně samotným jejím podáním. Do komunikační funkce asertivní (informativní) tak vnikají další, expresivní a satisfakční, varovací a direktivní. Tím se do relací dostávají vedlejší, *nerrelevantní informace*, které nemají jinou než pragmatizující funkci. Vyjadřují různé významy: a) *zdvořilost*, která může být velice často přílišná. Má navazovat kontakt s divákem, ba dokonce vyvolat atmosféru věrnosti, bezprostřednosti komunikace, jisté intimnosti. Patří sem všechny uvítací a závěrečné formule moderátorů a v nich *pozdravy, oslovení diváků, hodnocení aktuální situace v počasí* (v rámci úvodu či závěru relace) atp. Pomocí zdvořilosti po navázání kontaktu následuje určitá b) *stylizace moderátora* do různých rolí: *přítel diváka, znalec oboru meteorologie, posel dobrých, ale i špatných zpráv*. Tyto se v průběhu KS různě střídají a prolínají, a sice v různé míře, záleží na osobě moderátora. On sám je hlavním faktorem přinášejícím do sdělení irelevantní zprávy, přičemž nejvíce jich obsahují ranní a odpolední relace TV Nova, ráno především u Michala Jančaříka, Karly Mráčkové, Jany Adámkové. Nejméně pak odpolední relace TV Nova Radky Kocurové. V relacích ČT1 se vedlejší irelevantní informace spíše nevyskytují. Rozeberme si ranní relaci moderátora Michala Jančaříka:

„*Dobré ráno* (deminutivum, expresivita). *Nemáte ještě přezuté letní pneumatiky na zimní?* (divákovi direktně položená otázka) *Tak bych řekl* (1. os. sg. kondicionálu přít., subjektivita), *že dnes dopoledne máte poslední šanci* (2. os. pl. ind. prez.), *protože během dne to vypukne, tím to myslím zimní počasí. Na jihozápadě už je to pěkně nevlídné* (subjektivní hodnocení pomocí adjektiva), *děšť se sněhem nebo sněžením a tyhle jevy se budou projevovat během dne, od severozápadu většinou čekáme příliv chladného proudění, a to velmi razantní, takže tyhle teploty, které vidíte* (2. os. pl. ind. prez.), *sou spíš polední, ty odpolední a večerní budou podstatně nižší, budou se kvapem blížit k nule* (expresivní vyjádření), *takže ty přehánky, jak vidíte* (2. os. pl. ind. prez.), *se budou měnit i v nížinách na smíšené nebo sněhové. Co to znamená* (řečnická otázka), *na silnicích docela problém, klouzačku* (expresivní výraz),

v horských oblastech nebo v podhůří dokonce i jazyky a sněhové závěje, protože vítr nám taky dnes nedá pokoj (expresivita). Předpokládáme, že bude foukat znovu pěkně zčerstva, v nárazech až silný, tentokrát západní nebo možná jihozápadní. Tak to je to dnešní, docela nevlídné počasí (moderátorovo subjektivní hodnocení), kdy se tedy to počasí bude měnit, dá se říci (parenteze), na zimní, no a zimní čekejme tedy i víkend. Podťe se podívat (přímá výzva diváka), v noci na sobotu, přátelé (oslovení), na horách může nasněžit až třicet centimetrů nového sněhu. Předpokládáme, že noční teploty klesnou k minus sedmi, na noční, na sněhové pokrývce až k minus deseti stupňům Celsia. No a zítra přes den v sobotu velká proměnlivá oblačnost, teplota kolem nuly, a to znamená, že sněhové přehánky čekáme opět i nížinách, podobně na tom budeme i v neděli, takže o počasí, které se mění v zimní, je to v tuhle chvíli všechno. Mějte se hezky, dobré jitro (zdvořilostní fráze), a pokud máte rádi kočičky (irelevantní informace), přátelé (oslovení), tak vydržte (rozkaz, 2.os. pl. imperativu) ve sledování Snídaně s Novou (pořad, ve kterém je relace vysílána).¹⁰⁸

Výše vidíme příklad subjektivně podané předpovědi počasí, ve které se vyskytuje řada irelevantních informací. Samotný začátek relace je *expresivní*, popřání dobrého rána pomocí deminutiva *ránko* navozuje intimnost, přátelskost. Následuje z hlediska funkce KS irelevantní informace o nutnosti přezutí letních pneumatik na zimní, která nabírá všeobecný rozměr, týká se každého z „*nás*“, moderátor upozorňuje na *nevlídnost* počasí a operuje faktory z běžného života. Stává se divákovým *rádce*m, KF výpovědi se mění z asertivní na varovací, až direktivní, což můžeme sledovat i ve slovesných tvarech určitých „*Podťe se podívat*“ anebo „*vydržte*“. Text je nasycen expresivními výrazy (viz podtržení v textu), zvláštní funkci mají přímá oslovení diváků, *přátelé*, která navozují pocit přátelství mezi moderátorem a divákem. Informace o „*kočičkách*“, uvedená v závěru relace, má funkci persvazivní, je opět irelevantní. Všemi prostředky, které jsme si vyjmenovali, je posílena představa komunikace bezprostřední. Moderátor divákovi klade přímé zjišťovací otázky (KF interogativní), a to tak, jakoby reflektoval divákovy reakce na dosavadní informace, jeho další očekávání. Odpovídá si sám, přesto je výsledný efekt bezprostřednosti silný.

Ve všech relacích, a to jak na veřejnoprávní stanici ČT1, tak na komerční stanici Nově, moderátoři začleňují do relací výjimečná upozornění, varování vydaná např. ČHMÚ a jinými zdroji s tím, že buď se na ně odvolají, nebo nikoliv. Jde např. o silný vítr, *namrzající mlhy*, *sněhové jazyky* atd.

---

¹⁰⁸ 21. 11. 2008, Michal Jančařík

*Aktuálnost*¹⁰⁹ informací v relacích je neméně důležitým faktorem, který je konstituuje. Protože se vztahují k současným meteorologickým jevům, jsou informace také vždy aktuální. A to i přes to, že se jedná o výhledovou předpověď. Vždy se musí vycházet z recentních zdrojů a údajů.

*Srozumitelnost*¹¹⁰ má velký podíl na porozumění relace. Z hlediska jazykové (výzkum syntaktických, lexikálních a gramatických charakteristik textů), obsahově-tematické výstavby lze usoudit, že relace jsou pro diváka srozumitelné. Problém může nastat v rovině termínů, kdy divák nemusí rozumět významu pojmů *rozptylové podmínky* a *tlaková tendence* aj.

Výrazové prostředky komunikátu

Analýza výrazových jazykových prostředků KS je provedena komplexně, tzn. bez rozlišení, zda se jedná o relace ČT1, či Novy. U jednotlivých jevů jsou uvedeny demonstrující ukázky.

Hláskoslovná jazyková rovina

I. Segmentální hláskoslovná jazyková rovina, *vokály*

Vokální systém českého jazyka je v současné době značně rozkolísán v rovině výslovnostní, resp. artikulační. Artikulace českých samohlásek je založena na neutralitě, tzn. vyhýbá se přílišné otevřenosti, anebo naopak zavřenosti. V mluveném jazyce však běžně dochází k odchylkám na poli české fonologické samohláskové kvantity a kvality. Nejinak je tomu i v analyzovaném materiálu KS předpovědi počasí, neboť se jedná o projev mluvený.

V oblasti vokalické se v relacích o počasí objevují dvě silné tendence: 1) změna vokalické kvantity, zejména *vokalické krácení* dlouhých vokálů; 2) změna vokalické kvality, především přílišná *vokalická otevřenost*.

Změny vokalické kvantity, *krácení*. Tento nespisovný jazykový jev se objevuje téměř ve všech relacích u všech moderátorů, ovšem v různé míře zastoupení. Největší frekvence výskytu *krácení české funkční kvantity*¹¹¹ najdeme u Michala Žáka z České televize, a to v těchto případech:

„Na některých místech - taky ve východních Čechách - a na ostatním území - prší zejména ve východní polovině Čech a také v západní polovině Moravy - v průběhu zítřejšího

---

¹⁰⁹ Reifová, I., s. 65-66.

¹¹⁰ Reifová, I., s. 66-67.

¹¹¹ Hůrková-Novotná, s. 11.

dne bude počasí totiž pod vlivem - poté v útery od západu přejde další studená fronta - k nám bude od útery postupně proudit chladný - detailní model zítra, například na východě - vitr slabý západní - na horách v tisíci metrech - rozptylové podmínky místy mírně nepříznivé - slaby děšť nebo mrholení - na horách i sněhovými.¹¹² U ostatních moderátorů ve slovech: např. frontální rozhraní,¹¹³ počítejme – postoupí – očekávame,¹¹⁴ vyhraněne.¹¹⁵

Jak je vidět, ke krácení dochází nejčastěji u vysoké přední samohlásky *i*, jejíž podoba se v nepřízvučných, ale i přízvučných slabikách mění na *i*, především u složených tvarů adjektiv, ale i v adverbálních, substantivních, a dokonce slovesných tvarech. Dalšími krácenými vokály jsou středové přední *é* > *e* a nízké střední *á* > *a*. Nejčastější výskyt krácení v témže slově u více mluvčích se vyskytuje u vytýkací částice *zejména* > *zejmena*.

Dloužení vokálů se vyskytuje zřídka, a to zejména u nízké střední samohlásky *a*: např. ve tvarech přehá:ňkami (Marie Odstrčilová); nú:s (Jana Adámková); v nížiná:ch (Michal Jančařík); počasí:, tam, kde: se:, mí:rně klesat (Michal Žák) atd.

Změny vokalické kvality, *otevřenost*. V analyzovaných komunikátech se objevuje ojediněle, a to zejména u moderátora Michala Žáka. Nejčastěji realizuje nenormativní odchylku v kvantitě vokálu *i* – *i* > *é* – *e*, např. mrznuoce mlhy (změna kvantity, *krácení*; zároveň kvality, *otevřenost*). Další případ změny kvantity pozorujeme u vokálu *o* > *a*, např. hadinách (Taťána Míková). Tyto změny jsou rysem obecněčeského interdialektu. Úženi vokálů se v komunikátech nevyskytuje.

Konsonanty. V daných komunikátech dochází k artikulačním odchylkám zaviněným oslabením artikulace souhlásek, která vede zejména k jejich *zániku*, a sice u hlásek *j*, *h*, *l* a dalších: výjimečně > výmečně, ještě > eště, října > řina, odpoledne > odpoedne, rozptylové > rozptyové, budou > buou, horách > hoách, kteřá > kteá, polovině > poloině, odpoledne > odpoedne, vlivem > vivem, po ránu > po ánu, víkendu > vikedu atp. Zvláštní kategorii tvoří vypouštění počáteční sonory *j* ve tvarech pomocného slovesa *být* – *jsem* > *sem*, *jsme* > *sme*, které je normované i v neutrálních spisovných projevech. Nenormativní redukce souhláskových skupin se objevuje v případech když > dyž, pojďme > podme, takhle > takle, dnešního > nešního, někde > něde, nějaké > ňaké, takže > taže, deštníky > dešníky, víkendu > vikedu, okolo třináctky > okolo třinácky, u číslovek jedenáct, dvanáct atd. > jedenác, dvanác atd., čtyřicet devět > čtyřice devět aj. Dále se hojně vyskytuje normovaná výslovnost *vokalizovaných podob číslovek* s vkladným *u*, a sice sedum, osum (a jejich složenin),

¹¹² 7. 11. 2008, Michal Žák

¹¹³ 10. 11. 2008, Alena Zárybnická

¹¹⁴ 10. 10. 2008, Jana Adámková

¹¹⁵ 30. 10. 2008, Michal Jančařík

sedumnáct a *osumnáct*. Potíže v artikulaci sledujeme u přejatého relačního adjektiva vypouštěním dvojhlásky, *meteorologický* > *metrologický*. Zcela výjimečně nacházíme diftongizaci, *mírným* > *mierným*. Můžeme sledovat i substandardní záměnu hlásky nebo hláskové skupiny za jinou kvůli artikulační znělosti, např. *čerstvý* > *čerctvý*, *anebo* > *anevo*, *foukal* > *voukal*, *platit* > *pratit* atp.

V projevech často dochází k nestandardnímu neužití *rázu*, a sice při setkání dvou vokálů na hranici slov, resp. výpovědí, kdy se jedná o substantivum (uvozovací částici) končící na *vokál* a souřadící spojku *a*, jež následuje: *no a* > *noa*, *v noci a* > *v nocia*, *noční a ranní* > *nočnia ranní*, *nad Českou republikou a je* > *nad Českou republikoua je*.

Zejména u moderátorky Radky Kocurové se vyskytují nesprávné znělé podoby finální souhlásky: *bude foukat* > *bude foukad*, *budou přeháňky přecházet* > *budou přeháňky přecházed*; *opět nás neminou* > *opět náz neminou*; *budu se těšit opět na viděnou* > *budu se těšit opěd na viděnou*; *příliš nadějně* > *příliž nadějně* aj.

V důsledku špatné artikulace hlásek a ledabylé výslovnosti vznikají jejich další nestandardní podoby, které stojí za povšimnutí: *no a jak konkrétně to bude* > *no a ja konkrétně to bude* (zjednodušená výslovnost týchž souhlásek na mezislovním předělu); *tady ještě jednou numerický model* > *tady ještě dnou numerický model* (splynutí téže hláskové skupiny dvou slov po sobě jdoucích); *na západě republiky* > *na západě rebliky* (vypuštění souhláskové skupiny), *na záběrech* > *na zábřech*, *k východu* > *ch východu* (artikulační spodoba zadopatrového závěrového neznělého *k* za úžinové neznělé *ch*), *tenhle* > *tendle* (zjednodušení výslovnosti záměnou konsonantů) atp.

Hlavní slovní přízvuk je v relacích obligátně umístěován na první slabiku slov. Někdy ovšem dochází k odchýlkám, např. velice často ve spojení mezi slovy *místy* a *děšť/mlhy*. Zejména Pavel Karas a Radka Kocurová nečiní pauzu, naopak je spojuje v jeden zvukový celek pod jedním přízvukem, výsledný efekt je následující, *místyděšť/místymlhy* s hlavním akcentem na první slabice. Velice časté je přízvukování jednotlivých slov ve výpovědi za účelem zdůraznění. Moderátor mu přikládá významovou váhu větší, než má zbytek propozice. Jde především o adjektiva, aby se např. zesílil kontrastní vztah mezi dvěma slovy: *teplý x chladný*, *čerstvý vítr*, *ojedinělé přeháňky*, *velkou oblačnost*; adverbiální rozvití adjektiva nebo slovesa: *velmi rozdílné teploty*, *velmi chladná rána*, *citelně se ochladí*; substantiva značící réma výpovědi, často spojená s předložkou: *přes den*, *na západě Čech*, *v Praze pět stupňů Celsia*, *teploty odpoledne vystoupí*; číslovky: *deset až čtrnáct stupňů Celsia*, *zítra na padesáté rovnoběžce*; slovesa: *tlaková níže se sune*, *počítáme s velkou oblačností*; příslovečné výrazy: *tady ranní teploty klesnou*; předložky ve spojení se substantivy: *o víkendu*, *do České republiky*,

od neděle; spojky v koordinační skupině: *mlha nebo nízká oblačnost, a do Prahy*; částice, zejména vytykáci: *počasí především na Moravě, zejména na horách* atp. Přizvukování slova má také pragmatický rozměr, např. při varování, *pozor si dávejte na mlhy* (v prepisech značen ! za slovem). Někteří moderátoři pracují ojedinele s vedlejším přízvukem, který má na výslednou podobu sdělení malý vliv.

II. Zvukové prostředky suprasegmentální, frázování a intonace

V komunikátech se objevuje dělení souvislé řeči na věty, které jsou dále členěny na promluvové úseky, *kóla*. Jednotlivá *kóla* jsou v komunikátech oddělena *pauzou*, tedy přerušením řečové činnosti moderátora, a to buď *fyzilogickou*, nutnou k nadechnutí, anebo *logickou*. V prepise nahrávek jsou zvýrazněny značkou ▪, přičemž šipky ↑↓ označují větnou melodii, *intonaci (kadence)*. Do ní je schován ještě *větný přízvuk*, který je zpravidla umístěn na konci výpovědi. Pokud je silný, je zaznamenán majuskulemi. Realizuje se pomocí zesílení přízvuku jednotlivých významově zatížených slov ve výpovědích, *rématech*. Konkrétní příklady jsme si rozebrali výše. Funkčně se váží ke *kontextovému odkazování v textu*, a to zejména dopředu: „*Zítř se dokonce dostaneme do velice TEPlého jiHOzápadního proudění↓... Všechny frontální systémy, jak vidíte, zůstávají nad Atlantikem.“ „*Na východě a jihovýchodě Evropy bude MÁlo oblačnosti↓, to znamená ANi žádné srážky↓.“**

Relace ČT1 jsou převážně neutrální, a tak i kadence jednotlivých koncových větných úseků v relacích má základní podobu. Vyskytují se zejména věty oznamovací, zřídka otázky zjišťovací. U vět oznamovacích se uplatňuje v relacích zejména základní, *konkluzivní kadence*. Relace TV Nova jsou v rovině intonační příznakové. Opět sice převažují oznamovací věty, ne vždy je však splněn požadavek *konkluzivní kadence*. Někteří moderátoři, např. Michal Jančařík, užívají ve větách oznamovacích *kadenci stoupavou (antikadenci)*, skoro jako by se jednalo o otázku zjišťovací: „*I když ta oblačnost přeci jenom nějaká se vyskytovati bude*↑▪, *na západě v noci teplota může poklesnout k mínus třem stupňům Celsia*↑, *čím víc se blížíme na východ*↑, *teploty vyšší po ránu*↑, *eee, na východě sedum stupňů*↑▪, *jak to bude přes den si řekneme*↑▪.“¹¹⁶ (Sled několika jednoduchých vět, jež jsou odděleny *antikadencí*.) Ta se, zejména v relacích TV Nova, stává prostředkem vyjádření KF interogativní, pokud moderátor vznese přímou zjišťovací otázku k divákovi: „*Nemáte ještě*

---

¹¹⁶ 30. 10. 2008, Michal Jančařík

přezuté letní pneumatiky na zimní?“¹¹⁷ Vedle těchto typů vyskytují se i otázky řečnické (doplňovací) s kadencí *konkluzivní*: „*No a jaké nás čeká počasí*“.¹¹⁸

Relace Michala Jančaříka na TV Nova jsou také přesyceny *parazitickými zvuky*, především vokalicke podoby, v textu vyznačenými buď *eee* (vokalicke podoba), nebo *hmm* (podoba konsonantická). Tyto mnohdy ztěžují pochopení textu, jsou redundantní, navíc odděleny pauzou: „*Eee* *POčasí*↑ *na jihozápadě* *eee*“, *u:ž je to pěkně nevlídné*↑, *děšť se sněhem nebo sněžením*↑ *a tyhle jevy se budou projevovat během dne*↑, *OD severozápadu většinou čekáme* *eee* *přiliv* *eee* *chladného proudění, a to velmi razantní*↑, *takže tyhle teploty, které vidíte, sou* *eee* *spíš polední*↑.“¹¹⁹

Morfologická jazyková rovina

V komunikátech televizních předpovědí počasí jsou zastoupeny, ač nerovnoměrně, všechny slovní druhy, a to jak *ohebné*, tak *neohebné*. Protože jsou relace televizních předpovědí počasí zpravodajským útvarem, který má primárně objektivně a pregnantně informovat diváka, projevují se v nich jisté tendence k jazykové ekonomičnosti, které se odráží i v rovině tvaroslovné. Jde zejména o převahu *nominálního vyjádření* na úkor *slovesného*.

I. Ohebné slovní druhy

Substantiva tvoří páteř všech analyzovaných komunikátů, a sice maskulina (většinou neživotná), feminina i neutra. Objevují se ve všech pádech včetně *vokativu*, který plní funkci *apostrofičnou* při komunikaci s divákem – např. *přátelé*; ve všech rodech, jak v *plurálu*, tak *singuláru*. Nejčastější výskyt zaznamenáváme u substantiv: a) významově spjatých s meteorologickou oblastí: *oblačnost*, *srážky* (ty většinou výhradně v plurálu) a *teplota*; b) u podstatných jmen, jež je blíže specifikují: *děšť*, *mrholení*, *rozptyl*, *sníh*, *tendence*, *tlak*; *níže*, *výše*; *proud* a *proudění*, *vzduch*; *nárazy*, *vítr* atp.; c) samotného feminina *předpověď* a neutra *počasí*; d) u substantiv vztahujících se k časovým a místním okolnostem děje: *den*, *dopoledne*, *noc*, *odpoledne*, *sobota* a *neděle* (a další dny v týdnu), *večer*, *víkend*; *ráno*; *hodina*, *sekunda*; *hory*, *jihozápad* (a další směry), *kontinent*, *nížiny*, *polohy*; e) u jmen vyjadřujících buď měrové významy: *hektopascal*, *kilometr*, *metr*, *stupeň*; f) anebo názvy přístrojů, pomocí kterých se počasí měří: *družice*, *teploměr* aj. Velká většina z nich jsou *abstrakta*, např. *níže*, *proudění*, *srážky*, *tendence*, *výše* aj. Zvláštní skupinu tvoří látková substantiva, např. *ozon*, *vzduch*.

¹¹⁷ 21. 11. 2008, Michal Jančařík

¹¹⁸ 13. 11. 2008, Radka Kocurová

Relace jsou naplněny vlastními jmény, *proprii*, jež specifikují osobu (*antroponyma*) mluvčího, resp. moderátorů: *Tatána Míková, Marie Odstrčilová, Barbora Tobolová, Alena Zárybnická, Pavel Karas* a *Michal Žák* na ČT1, na Nově pak *Jana Adámková, Radka Kocurová, Karla Mráčková* a *Michal Jančařík*; dále místními názvy (*toponymy*), jež naplňují požadavek informační přesnosti a úplnosti, např. *Atlantik, Benelux, Čechy, České Budějovice, Česká republika, Evropa, Jeseníky, Klementinum, Libuš, Ostravsko, Morava, Německo, Praha, Pyrenejský poloostrov, Slezsko* aj.; *chrématonymy*, např. družice *Meteosat*.

Některá substantiva vznikla kategoriální derivací, a sice např. *substantivizací adverbia*: *jasno, oblačno, polojasno, slunečno, zataženo*; *deverbatizací*: *doznívat – doznívání, mrholit – mrholení, procházet – průchod, proudit – proudění, přecházet – přecházení, ochladit – ochlazení, oteplít – oteplení, sněžit – sněžení*. Všimněme si, že deverbativa jsou odvozena od sloves, jež dávají dynamickou vlastnost základním tématům.

Substantiva se v analyzovaných textech vyskytují nejčastěji v *nominativu*, a sice ve funkci subjektu, např. *oblačnost, teploty, srážkový model* atp., buď v plurálu, nebo v singuláru. *Genitiv* se objevuje zejména ve vyjádření adverbialního určení, řidčeji předmětu a neshodného atributu, „*Do Česka dnes od západu* (adverbiale loci) *přibývalo oblačnosti* (předmět nepřímý);“ *přibývání oblačnosti* (atribut neshodný), zvláštní tvar *teploty tam bude okolo třinácti stupňů*. V relacích sledujeme také *genitiv partitivní*, a sice: *ubylo/přibýlo oblačnosti/srážek*, který se nejeví jako příznakový. *Dativ* vyjadřuje především subjektivní složku komunikace, v ní předmět nepřímý, a to ve formě kontaktu s divákem, „*Já vám řeknu, že...*“ *Akuzativ* je i zde obligátně pádem přímého objektu. *Vokativ* (viz výše) vyjadřuje oslovení, *diváci, přátelé* aj. *Lokál* v komunikátech primárně vyjadřuje adverbialní určení místa, popř. času: *oblačnost v Čechách, aktuálně se srážky vyskytují především na Moravě a ve Slezsku*. *Instrumentál* je pádem adverbialního určení a neshodného atributu, např. *děšť se sněhem* (neshodný atribut). Pádová soustava je primárně řízena principem *slovesné rekce*, která formálně vyjadřuje syntaktické vztahy mezi jazykovými jednotkami v textu. Dalším vyjádřením je *kongruence*, gramatická shoda, jež není v textech výrazně porušována. Nespisovné obecně české koncovky, např. duálové *–ma* v instrumentálu plurálu se nevyskytují. Nesprávná koncovka je užita např. u toponyma *Jeseníky*: „*Nízká oblačnost se táhla z jižní na severní Moravu, končila pod Jeseníkami*“.¹²⁰

Adjektiva vyjadřují statické kvality substantiv. V textu jsou hojně zastoupena, neboť zpřesňují a pomáhají určovat bližší charakter zmíněných jevů a vyhovují nominálnímu

---

¹¹⁹ 21. 11. 2008, Michal Jančařík

charakteru komunikátu. Nejčastěji se vyskytují adjektiva kvalifikační, relační méně. Platí, že adjektiva přivlastňovací nejsou v KS zmíněna vůbec s výjimkou expresivního spojení *martinské počasí*,¹²¹ kde se chápe jako zvláštní druh adjektiva relačního. Funkčně plní přídavná jména roli shodného (kongruenčního atributu) nebo jmenné části slovesně jmenného predikátu. V tomto případě řídí svou koncovku podle dominujícího substantiva (v predikátech v nominativu či instrumentálu). Příklady jednotlivých adjektiv kvalifikačních a relačních: *chladný, ledový, studený, teplý, tropický*, jež vyjadřují různý stupeň teploty; *jižní, severní, východní, západní*, popř. jejich složeniny, např. *jihovýchodní* určující polohu a směr; *aktuální, ranní, dopolední, odpolední, denní, noční, častý, ojedinělý, jarní, letní, podzimní, zimní*, která vyjadřují časové kvality; *silný, slabý, malý, velký* odstiňující intenzitu fenoménu; *deštivý, slunečný, mrznoucí, namrzající, frontální*, jež zdůrazňují vlastnost jevu a zamezují opakování informace; *kupovitý* odkazující k formě, aj. Většina adjektiv užitých v textu má *složené* (adjektivní) tvary, zřídka se objevují tvary *jmenné*, např. *obloha zůstane zatažena*, také ve jmenné části verbonominálního predikátu, př. *bude zataženo* atp.

V textu, zejména v relacích TV Nova, dochází ke *gradaci*, jež má pragmatickou funkci. Nejvíce jsou stupňována adjektiva *chladný – chladnější – nejchladnější; teplý – teplejší – nejteplejší; nízký – nižší – nejnižší; vysoký – vyšší – nejvyšší*. Jejich komparativ a superlativ slouží buď ke srovnání dvou, zejména opozitních jevů, nebo ke zdůraznění primátu mezi nimi, např. „*Nejnižší (superlativ) noční a časně ranní teploty osum až čtyři a ty nejvyšší (superlativ) odpolední NEbudou o mnoho vyšší, v nejvyšších horských polohách...*“ Neplatí však, že by byla stupňována pouze adjektiva kvalifikační: *srážky budou daleko intenzivnější, pojdme být konkrétnější*, někdy je adjektivum rozvíto adverbiem měrovým *velmi, velice*. Přídavné jméno *obdobný* vyjadřuje identifikaci, odkazování do textu: *obdobné počasí* (např. jako o víkendu) *čekáme* (kdy). Objevují se adjektiva, která vyjadřují explicitně negativní, či pozitivní postoj mluvčích k dané situaci, daná spojení působí často expresivně, jsou neotřelá, aktivizují text (viz také oddíl Lexikální jazyková rovina, s. 64-68): *nádherný slunečný den, teplota vystoupí na neuvěřitelných* (stupňů Celsia, pozn. autora), *perfektní biometeorologická zátěž, příznivý den, příznivé počasí, vyčásené počasí* (novotvar), *zamračené a deštivé počasí* (personifikace), *báječný slunečný rytmus počasí, pouhopouhé dva stupně* (vyjadřuje kvantitu), *předposledního října* (časové zpřesnění, vyjádření pořadí), *větrné útery, listopadové počasí, pořádná zima, meteorologický servis, roztodivné počasí, teplotní porce* atp.

---

¹²⁰ 21. 10. 2008, Taťána Míková

¹²¹ 11. 11. 2008, Michal Jančařík

V komunikátech se vyskytují také nesklonná přídavná jména: např. *angina pectoris*, *fajn teploty*. Koncovky adjektiv jsou normované kromě případu: „*No já sem z toho úplně převrácenej*.“¹²²

Pronomina. Zájmena tvoří značnou část ohebných slovních druhů vyskytujících se v textu. Hojně nalézáme zájmena osobní, ukazovací, méně často přivlastňovací, tázací a vztažná, výjimečně neurčitá a záporná.

Personalia slouží k orientaci mezi účastníky komunikace, vymezují komunikační role. V textech je explicitně zastoupeno osobní zájmeno *já*, a to v nominativu a genitivu sg., které je užito zejména v relacích TV Nova a značí osobu mluvčího, subjektivitu. Pragmatický rozměr zájmena *já* značí různé role: *celebrita, divákův přítel a rádce, moderátor, odborník v oblasti meteorologické aj*. Př. „*Já už vám přeji skutečně nádherné odpoledne*.“ „*Tak se připravte na ochlazení a já vám přeju krásný večer*.“ „*To je ode mě o počasí vše*.“ Zajímavé významy nabývají v textu zájmena *my, vy, oni, ony*. *My* označuje jednak *moderátory, mluvčí, jednak kolektiv odborníků, meteorologů*; dále kolektiv *národa* – *já, moderátor, a všichni diváci*. Tyto role se střídají, často stojí v rozporu – př. *my očekáváme (teploty), a vy se můžete těšit na...*; *odpoledne nám budou dělat na silnicích problémy mrznoucí mlhy, proto si dávejte pozor (vy)*. Zájmeno *vy* je vymezené pouze pro *diváky, posluchače*. *Oni* a *ony (on, ona)* označují osoby, resp. jevy, o nichž se mluví, jichž se komunikace týká.

Demonstrativa tvoří aparát textové koherence, a to hlavně díky své deiktické a zástupné schopnosti. Odkazují tak do textu, jsou prostředkem zabraňujícím opakování atp. V komunikátech jsou hojně užita zájmena *ten, ta, to, ty, zřídka ty, tyhle (tydle), tenhle (tendle), takový, sám (samého, samotného)*. Všeobecně upadající znalost deklinace demonstrativa *týž, tentýž* vede k jeho substituci složeným zájmenem *ten samý*, např. *ty samé teploty*, nebo je nahrazeno adjektivem *obdobný/stejný – obdobné/stejně teploty*. Nadměrné užívání ukazovacích zájmen, které sledujeme v komunikátech obou televizí, nejvíce však u Michala Žáka na ČT1 a u Michala Jančaříka na Nově, je znakem nespisovného obecněčeského nadnářečního celku.

Posesiva v textu nacházíme nejčastěji ve významu přivlastňování *území*, př. *na celém našem území*, myslí se tím Česká republika. Zde dochází k významové kolizi zájmena osobního *my* (významy viz výše) se zájmenem přivlastňovacím *náš, naše*. Zájmeno *váš, vaše* se objevuje především spolu s informací o *biometeorologické předpovědi*, kde je užito nesprávně, neboť je přivlastňováno subjektu: „*Nezapomeňte přihlédnout k vašemu*

---

¹²² 9. 12. 2008, Michal Jančařík

(standardně *ke svému*) *aktuálnímu zdravotnímu stavu*.“ Zřídka se objeví i subjektivizující posesivum *můj*, př. „**Moje** odpověď je ano i ne.“ (Michal Jančařík)

Výskyt *interogativ* a *relativ* je textech omezen, a to kvůli nominalizujícím tendencím v komunikaci. Vztažná zájmena *který, která, které* uvozují vedlejší věty přívláskové a plní funkci podmínky, tázací zájmena stojí ve zjišťovací řečnické otázce, př. „**Jakéže** počasí se na nás chystá osumadvacátého října, tedy ve svátek?“¹²³ „No a **jaké** nás čeká počasí a kdy?“¹²⁴ „V sobotu a neděli nás bude ovlivňovat oblast vysokého tlaku vzduchu, **která** bude mít svůj střed přímo nad střední Evropou.“¹²⁵ „Západní vítr, **který** v nárazech dosáhne rychlosti kolem sedumdesáti kilometrů za hodinu.“¹²⁶

Neurčitá a záporná zájmena. V komunikátech se objevují zřídka, a sice především v relacích TV Nova, např. u Michala Jančaříka, kde jsou posílena demonstrativem, nejčastěji *ten, ta, to*: **nějaká ta** oblačnost, **nějaké ty** srážky, v podobě **jakéhosi** pásu atp. Toto vyjádření působí expresivně, přispívá k sémantické vágnosti propozice a opět odkazuje k obecné češtině. Záporná zájmena ve spojeních např. **žádné** srážky, **žádné** přívětivé počasí, **žádný** velký slágr atp.

Numeralia. Číslovky mají v textu velké zastoupení, a to proto, že moderátor musí zmínit konkrétní hodnoty teplot vzduchu, rychlosti větru, někdy, většinou na Nově, přidává údaj o datu předpovědi. Jsou tedy většinou doprovázeny měřenou jednotkou - u teplot *stupeň Celsia*; u rychlosti větru, na ČT1 *metry za sekundu* (m/s), na Nově *kilometry za hodinu* (km/h). Můžeme se domnívat, že km/h jsou pro diváka srozumitelnější, resp. představitelnější měrou než m/s. Při opakování jednotlivých témat, např. teplot, se uplatňuje *elipsa*, měrové údaje se neopakují. Např. *Zítřejší očekáváme teplotu pět stupňů Celsia, pozítří deset* (stupňů Celsia). Většina uvedených číslovek je *základních a určitých*, přičemž číselné spektrum se pohybuje kolem středu, *nuly*, často substituovaným souslovím *bod mrazu*, a sice nahoru, do plusových (např. plus čtyři), anebo dolů, do minusových hodnot (např. minus šest), jež nepřesáhnou u teplot většinou číslovku třicet. U rychlosti najdeme i číslovky vyššího řádu (záleží na skutečnosti). Tvary číslovek jsou uváděny především v nominativu nebo genitivu numerativním: *pět, jedenáct, kolem pěti, mezi jedenácti až patnácti, okolo šesti, od dvanácti do patnácti* atp. Objevuje se i nespisovný tvar *k minus třema stupňům*¹²⁷ s duálovou koncovkou, jež patří paradigmatu číslovek *dva/oba*. Hodnoty vyšší než dvacet jsou uváděny

¹²³ 27. 10. 2008, Michal Jančařík

¹²⁴ 13. 11. 2008, Radka Kocurová

¹²⁵ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

¹²⁶ 16. 10. 2008, Karla Mráčková

¹²⁷ ranní relace, 30. 10. 2008, Michal Jančařík

bud' tvarem *dvacet čtyři*, nebo formou složenou (spřežkovou) *čtyřadvacet*. Číslovky řadové najdeme zřídka, a to u dat, která často zmiňují moderátoři relací na TV Nova: např. *osumadvacátého října, jedenáctého listopadu, první listopadový den* (Michal Jančařík). Posiluje se tím aktuálnost a přesnost informací. Někdy jsou číslovky nahrazovány výrazy adverbialními, jež mají charakter neurčitý, kvantovostní, např. *mnoho, málo, hodně*, nebo tvary totalizujících zájmen, př. *všechny regiony*. V textu jsou zastoupeny také substantivní výrazy *maxima* a *minima*.

Verba. I přes to, že je charakter českého jazyka založen spíše na slovesném vyjadřování, najdeme v relacích méně sloves, a to kvůli ekonomizující tendenci, jež si libuje v elipsách a konstrukcích jmenných. Nejvíce je v textech zastoupeno sloveso *být*, a to v určitých tvarech ve funkci: a) sponového slovesa ve verbonominálních predikátech: *ráno je/bude slunečné*; b) pomocného slovesa ve tvarech indikativu préterita: *jak už jsem řekl*; c) pomocného slovesa tvořícího tvary indikativu futura nedokonavých sloves - *bude sněžit*. Krom slovesa *být* jsou v komunikátech hojně přítomna *impersonální slovesa* označující meteorologické jevy: *mrznout, mrholit, pršet, sněžit* atp. Další slovesa vyjadřují dynamické kvality, stavy, jednotlivých meteorologických fenoménů, velice často se opakují: *dosahovat, dostat se, foukat, klesat, objevit se, ochladit, oteplít, ovlivnit, postupovat, přidat se, rozšířit se, vyskytovat se* atp. Slovesa, která se vztahují ke kontaktu moderátora a diváka: *naměřit, očekávat, počítat, prozradit, říci* aj. V textech se objevuje u více moderátorů najednou tvarová nesprávnost nedokonavého slovesa *vát*, a to ve 3. osobě sg. indikativu futura, kdy je správný tvar *pověje* nahrazen nesprávným tvarem *povane*. Moderátoři po vzoru dokonavého slovesa *vanout*, tvar futura *bude vanout*, spojují tato dvě slovesa dohromady. Starší tvar *vát* je nahrazován progresivnějším, *vanout*. Daný tvar nemá však vliv na srozumitelnost, diváci formě rozumí.

Slovesa vyjadřují tři gramatické osoby, nejčastěji 3. os. singuláru, *on, ona, ono*, a plurálu *oni, ony, ona*, a to v případě, že se podmětem stane daný jev: např. „*Vítr bude vanout.*“ „*Teploty poklesnou.*“ Také v následujících případech: „*Michal Jančařík vám přeje pohodový podvečer.*“ „*U předpovědi počasí vás vítá Radka Kocurová.*“ „*Krásný dobrý podvečer vám u zpráv o počasí přeje Karla Mráčková.*“ Vidíme, že dochází záměrně k sémantickému posunu v kategorii gramatické osoby. Pomocí 3. os. sg. je zesílen význam osoby mluvčího, kterému náleží osoba první, také zastoupená, „*Já vám přeji příjemný večer.*“¹²⁸ První osoba plurálu označuje jednak mluvčího (moderátora), ale zároveň i publikum, resp. „*nás všechny*“, kteří posloucháme předpověď (v širším smyslu národ), včetně

moderátora, jenž se s „námi“ ztotožňuje. Druhá osoba plurálu, jež konkuruje první, vyjadřuje osobu adresáta a tím také jistý odstup na ose *moderátor – divák* (my moderátoři, odborníci x vy diváci, laikové). Třetí osoba pl. je užitá i ve významu objektu, o kterém se mluví: „*Na Moravě budou mít polojasnou oblohu.*“ Jelikož je pojednáváno o meteorologických jevech, často se operuje s impersonálními slovesy: *prší, sněží, je jasno/zataženo/polojasno/slunečno* atp.

V relacích převažuje *indikativ*, často se ale objevuje *kondicionál přítomný*, výjimečně *imperativ*. Podmiňovací způsob je spojen zejména s modálními slovesy, hojně se vyskytujícími, a demonstruje tak možnostní modalitu daného jevu: *na Moravě by mělo pršet, mohli byste očekávat srážky* atp. *Imperativ* je užit především v relacích TV Nova, je expresivní a slouží k setření divákovy pocitu mediované komunikace.

Mluvčí užívají všechny časy oznamovacího způsobu, převládá však aktuální *prézens* a *futurum*, méně se vyskytuje *préteritum*, neboť je mluveno o současné situaci, která probíhá v momentě komunikace, a hlavně o situaci, jež nastane.

Slovesný rod je převážně aktivní. V textech se objevují pasivní konstrukce: *reflexivní* a *opisné pasivum*: „*Teploty se naměřily.*“ „*Vysoké hodnoty byly změřeny.*“

V komunikátech televize Nova, konkrétně u moderátora Michala Jančaříka, se objevují hovorové koncovky sloves třetí slovesné třídy v 1. os. sg.: „*Přeju vám dobrý podvečer, dámy a pánové.*“ U něj sledujeme také užívání infinitivní koncovky *–ti* ve složených slovesných tvarech. Tato je divákem chápána jako knižní, zastaralá, ba hyperkorektní, proto je jazykovým prostředkem příznakovým aktivizujícím text: „*I když ta oblačnost přeci jenom nějaká se vyskytovati bude.*“¹²⁹

II. Neohebné slovní druhy

Adverbia vyjadřují v analyzovaných komunikátech kvality statických (adjektivních) a dynamických (slovesných) vlastností substantiv anebo samotných příslovčí. Označují okolnosti dějů, stavů a jevů zmiňovaných v relacích. Odpovídají na požadavek informační přesnosti, především na základní otázky: *kdy, kde, jakým způsobem*. Text je jimi poměrně naplněn a jejich rozdělení je podobné jako u adjektiv: a) *adverbia* stavová (většinou desubstantivního původu) vyjadřující atmosférické jevy – *jasno, mlhavo, oblačno, slunečno, větrno, zataženo*, substituty *jak, tak* atd., někdy jsou rozvíta dalšími *adverbii* zužujícími význam: *méně chladno, polojasno, skoro jasno, velmi oblačno* atp.; b) časová *adverbia*, která

---

¹²⁸ 19. 11. 2008, Pavel Karas

¹²⁹ 30. 10. 2008, Michal Jančařík

označují okolnosti času daných jevů - *ráno, dopoledne, odpoledne, večer*, zájmenné příslovce *kdy*, příslovečné spřežky *navečer, v podvečer*, výrazy typu *po ránu*, adverbia mající význam četnosti, *často, ojediněle*; c) příslovce intenzity: *intenzivně, silně, slabě* aj. d) Dalé adverbia vyjadřující široké okolnosti místní: *doma*, zájmenná příslovce *tady, tam*; e) ostatní adverbia prezentující osobu autora, jeho subjektivní hodnocení a postoj, např. *každopádně*. Zvláštní případ tvoří adverbium *až*, které je významově užito k vyjádření vztahu s odstínem stupňovacím mezi dvěma členy - velmi často užívané konstrukce, např. *oblačno až zataženo; polojasno až skoro jasno* atp. Většina neutvořených adverbii se v textu stávají částicemi, někdy prepozicemi (okolo, kolem).

Prepozice. Jednotlivé v textu užitě předložky vyjadřují pádové vztahy mezi jmény, a to především místní a časové značící jisté rozmezí hodnot: *mezi*; okolnosti časového či hodnotového rozptylu a průběhu, *od – do, přes den*. Dále vyjadřují: a) čistě místní určení, *na*; b) směrový význam, *z – do, k/ke*; c) význam přibližnosti (nevlastní předložky), času, *během, kolem, okolo*; d) význame omezovací, *do deseti stupňů, pod nulou, nad bodem mrazu*; e) místní a časové určení, *v noci* a její vokalizované podoby *ve středu*; f) význam změny stavu, *proměna počasí v zimní*.

Předložka *s/se* má význam doprovodného jevu: *s velkou oblačností, oblačno se slabým sněžením*, složený tvar *spolu s* aj. Dále jsou předložky nedílnou součástí slovesných vazeb: např. *jít o něco, jednat se o něco, nebude nouze o něco, co to pro nás znamená, počítat s něčím, připravit se na něco, vypadá to na něco*; pozdravů: *na viděnou, na shledanou* atp. Můžeme vysledovat pravidelné posloupnosti jednotlivých předložek, např. *v noci a po ránu – přes den*; často se opakují prepozice *kolem* a *okolo*, př. *Rychlost větru okolo/kolem... m/s, odpoledne okolo/kolem... m/s.*“

Konjunkce se v komunikátu vyskytují také početně, zejména *souřadící*. V každé relaci je, z hlediska syntaktického, alespoň jeden několikanásobný větný člen. Tento označuje *výčet*, resp. *možnosti* situací, jež mohou nastat, a to ve významu teplot, oblačnosti nebo srážek či zcela jiného atmosférického fenoménu (rozptylové podmínky aj.). Souřadící spojky tedy slouží k syndetickému spojení koordinační skupiny a vyjadřují nejčastěji tyto syntaktické vztahy: a) *slučovací*: spojky *a, i, nebo, anebo, či*, zřídka *ani*, např. *převládající polojasno nebo oblačno*; b) *stupňovací*: spojky *a, i, ani, dokonce, nebo i, ale také*, např. „*Na východě a jihovýchodě Evropy bude málo oblačnosti, to znamená ani žádné srážky.*“ „*V sobotu, ale také v neděli...*“ c) Dále vztah *odporovací*, zejména spojka *ale, kdežto, ovšem, přesto, zato*, např. „*Na Moravě a (slučovací poměr) ve Slezsku bude všude po celý den zataženo, ale během dne...*“ „*Podobně to bude i nadále, přesto o trošičku dál na východ se posune* (fronta, pozn.

autora). „*Od západu přibývání oblačnosti spolu s deštěm, **zato** na Moravě a ve Slezsku se z počátku dne mohou těšit ještě na nádherné slunečno.*“¹³⁰ d) Vztah příčinný, např. spojkami *a proto, a tak*, např. „*Do Česka dnes pronikal o něco teplejší vzduch než včera, **a tak** se dnešní odpolední teploty pohybovaly nejčastěji mezi čtyřmi až sedmi stupni.*“ „*Oblaky se ale rozestupovaly, **a tak** srážky byly zaznamenány...*“ „*Pro všechny oblasti bude platit jen mírný stupeň zátěže, **a je tedy** jasné, že (obsahová propozice subjektivá) tento stupeň zátěže umožňuje běžný denní režim bez omezení.*“¹³¹

Podřadící spojky v textu vyjadřují nejčastěji vztahy: *příčinné*, spojka *protože, díky tomu, že, kvůli tomu, že*, např. „*Vidíte, že přes střední Evropu přechází stále další a další oblaky, **protože** fronta se pohybuje hodně od jihu na sever.*“ Dále spojky *podřadící* představují vztahy *podmínkové* a také vztah *zřetelový* s výrazy typu *co se týká/týče, pokud jde o*, např. „***Pokud jde o** množství oblačnosti, tak také **pokud jde o** teploty, ty nejvyšší denní opět kolem sedmi stupňů.*“ Vztahy *výjimkové*: „***Na to, že** se blíží polovina října...*“ U vět obsahových se vyskytuje nejčastěji konjunkce *že*, např. „*Snad vás potěší, **že** o víkendu bude už konečně slunečno.*“¹³² Ze složených spojkových výrazů se uplatňuje zejména *jak – tak*, např. „*A vítr, tam bude taky rozdíl, bude sice **jak** v Čechách, **tak** na Moravě a ve Slezsku mírný...*“¹³³

Partikule jsou posledním slovním druhem, kterému v morfologické analýze věnujeme pozornost. *Příruční mluvnice češtiny* rozlišuje částice modální, intenzifikační, vytýkácí a modifikační.¹³⁴ Již v odstavci o adverbích jsme si zmínili, že právě částice tvoří také početnou skupinu neohebných slovních druhů zastoupených v komunikátu. V každé relaci objevíme alespoň jednou výskyt *uvozovacích částic* ve spojení *no a*. Moderátorovi slouží k uvození výpovědi a naznačují předěly mezi nimi. Modální částice pracují s kategorií pravděpodobnosti, v textu je užita zejména částice *možná*, např. „*Na horách přibude **možná** až třicet centimetrů nového sněhu.*“¹³⁵ Nejpočetnější v skupinu tvoří v relacích částice vytýkácí, a to zejména, *hlavně, především, právě, zpravidla* aj., které jsou většinou ve významu restriktivním. Akcentují jistý člen výpovědi.¹³⁶ Příklady: „*Plus čtyři stupně Celsia, ale **právě** v dopoledních hodinách se zde setkáme se slabými dešťovými přeháňkami.*“ „***Právě***

¹³⁰ 21. 10. 2008, Jana Adámková

¹³¹ 14. 10. 2008, Jana Adámková

¹³² Tamtéž.

¹³³ 27. 10. 2008, Michal Jančařík

¹³⁴ PMČ, s. 359.

¹³⁵ 20. 11. 2008, Michal Jančařík

¹³⁶ PMČ, s. 361.

během noci na sobotu.“¹³⁷ „V Evropě střední, **hlavně** na jihu pouze okolo pěti...“¹³⁸ „Bude **skutečně** nádherný slunečný den, pro všechny oblasti bude platit **jen** mírný stupeň zátěže.“¹³⁹ „Děšť **hlavně** v severní polovině Evropy střední a s deštěm zde počítáme pouze ojediněle.“¹⁴⁰ Částice intenzifikační specifikuji intenzitu vlastnosti.¹⁴¹ Původně jde o měrová adverbia, v analyzovaných textech se vyskytují např. *docela, hodně, málo, moc, ojediněle, velice, velmi*, př. *docela dobrá zpráva* (Jančařík). Nalezneme i částice odpověďové, např. *ano*. Je to jev ojedinělý, který se vyskytuje v relacích TV Nova. Př. „*Ano, přátelé, jedeme v tom všichni*.“¹⁴²

V žádném komunikátu se nevyskytují *interjekce*.

Lexikální jazyková rovina

V tomto oddíle se budeme zabývat *lexémy*, resp. *lexikálními jednotkami* daných analyzovaných komunikátů coby nositeli věcného neboli lexikálního významu a jejich vztahy. V užším slova smyslu prostudujeme *slovní zásobu* daných komunikátů.

Lexikální jednotky analyzovaných textů spadají do *českého jazyka*, který je *národním jazykem* jednotlivých mluvčích, moderátorů, i potenciálních posluchačů. U těch se však nedá zaručit, že by všichni byli česky hovořící a rozumějící. Centrum slovní zásoby televizních relacích o počasí tvoří spisovný útvar národního jazyka, tedy čeština neutrální, nejvíce však její vrstva hovorová. Právě nepříznačové jádro tvoří základ lexikálních výrazových prostředků relací. Ony samy patří do skupiny komunikátů mluvených, proto se v nich objevují i jazykové prvky, resp. lexikální jednotky, které jsou příznačové, a to z různých oblastí – nespisovné útvary národního jazyka; lexikální jednotky cizího původu; časově příznačové jednotky; méně frekventované lexémy; lexikální jednotky slohově zabarvené a lexémy zcela expresivní. V předchozích analytických kapitolách jsme si již uvedli četné konkrétní příklady. Ukázali jsme si, že jak některé hláskoslovné prvky (např. slovní a větný přízvuk, intonace), tak morfologické struktury (nespisovné tvary) jsou příznačové, a proto stylotvorné. Dokázali jsme si také, že více expresivní jsou relace TV Nova na rozdíl od poměrně neutrálních relací ČT1. V rovině slovní zásoby je však expresivita nejvíce patrná.

Jak už bylo řečeno, jádro slovní zásoby televizních relací o počasí tvoří spisovný jazyk, nociónální, a sice jeho vrstva neutrální, zvláště pak hovorová. Krom tohoto jádra nacházíme v komunikátech i výrazy, které, třebaže spadají také do spisovného jazyka, jsou výjimečné,

---

¹³⁷ 20. 11. 2008, Michal Jančařík

¹³⁸ 2. 10. 2008, Radka Kocurová

¹³⁹ 14. 10. 2008, Jana Adámková

¹⁴⁰ 29. 9. 2008, Radka Kocurová

¹⁴¹ PMČ, s. 359, 360.

neboť jsou specifické pro tematickou oblast *počasí a meteorologie*. Frekvence jejich užívání je proto vysoká. Jde např. o substantiva: *aktivita, fronta, hřeben, jev, model, mrazíky, níže, oblačnost, průměr, předpověď, srážky, tendence, teplota, tlak, vítr, vlna, výběžek, výše* aj. Tato substantiva nabývají v dané meteorologické oblasti velmi často nové významy, a sice ve spojení s *adjektivy* anebo dalšími *substantivy*, resp. *lexikálními jednotkami*, které se také v relacích často opakují, např. *okluzní/studená/teplá fronta; tlaková tendence/níže/výše; rozptylové podmínky; hřeben/výběžek nízkého/vysokého tlaku vzduchu; přeháňky dešťové/sněhové/smíšené; sluneční aktivita; matematický/srážkový model; biometeorologická předpověď; čerstvý/silný/slabý vítr; meteorologický jev, přízemní mrazíky, dlouhodobý průměr* atp. Vznikají tak *víceslovná pojmenování*, sousloví, která konstituují odborný jazykový základ, termíny, předpovědi počasí coby zpravodajského útvaru. Jedná se proto o část slovní zásoby, která je příznaková pro relace z hlediska frekvence výskytu, jak jsme již dokázali v předchozích kapitolách analytické části.

Kolem nich se seskupují *slovesa*, jež se s nimi pojí a která svou frekvencí výskytu můžeme také zařadit do specifického lexika předpovědí, např. slovesa vyjadřující polohu a její změnu: *dostat se, nacházet se, objevit se, přemístit se, přecházet, vyskytovat se, vycházet, přemístit se, přesouvat se, sunout se, zacházet* atp.; slovesa vyjadřující atmosférickou činnost, zejména neosobní slovesa, o kterých již byla řeč v oddíle morfologickém, *mrholit, mrznout, protrhávat, pršet, sněžit*, ale i slovesa osobní, např. *foukat, vát, vanout*; slovesa pojící se s lidskou činností v oblasti meteorologie, *čekat, naměřit, očekávat, předpokládat, přidat se, vidět, změřit* apod. Mezi těmito slovesy a lexikálními jednotkami výše uvedenými stejně tak jako mezi jednotkami v předchozím odstavci platí syntagmatický významový vztah *kolokability, lexikální spojitelnosti*, která pramení z jejich dílem významových, dílem pragmatických předpokladů. Např. sloveso *nacházet se* je v relaci spojeno s lexémem *tlaková níže – tlaková níže se nachází* (kde); sloveso *vát* s lexémem *vítr – vítr bude vát* (kdy, kde a jak rychle); sloveso *očekávat se* pojí s lexikální jednotkou *oblačnost – očekáváme (velkou) oblačnost* atp.

Mezi již zmíněnými lexikálními jednotkami existují další, poměrně pravidelné *paradigmatické vztahy*, a to *hyperonymie a hyponymie*, tedy nadřazenosti a podřazenosti. Hyperonymem, které zastřešuje celou slovní zásobu komunikátů, je *počasí*, jeho hyponymem je *předpověď*. Ta se stává opět hyperonymem, a sice dalším lexikálním jednotkám, které jsme uvedli v předcházejících odstavcích. Např. hyponymem *předpovědi* jsou *srážky*. Samy tvoří

---

¹⁴² 2. 12. 2008, Michal Jančařík

hyperonymum lexémům *děšť, děšť se sněhem, mrholení, sníh* atp. Tyto tvoří tzv. *kohyponyma*, tedy slova na stejné sémantické úrovni neboli slova *souřadná*. Jako další příklad může posloužit hyperonymum *místo výskytu jevu*, hyponyma tvoří soustava místních názvů, toponym, např. *Evropa*, jež dělíme dále na hyponyma, resp. kohyponyma, *jižní, severní, západní, východní a střední*, ta dále na hyponyma, a sice např. *Francie, Itálie, Německo, Česká republika*; tu dále členíme na *Čechy, Moravu a Slezsko*. Významové vztahy nadřazenosti a podřazenosti se odrážejí i v tematicko-obsahové struktuře relace, např. *teploty – kde, kdy a jak vysoké* (viz 1.2.1., s. 25-43.).

Jiným vztahem, který lze mezi lexémy v relacích o počasí vysledovat, je syntagmatický vztah *opozitnosti, významové protikladnosti*, kdy se souřadné jednotky téhož významového základu liší hodnotou jednoho svého významového rysu.¹⁴³ Mezi nimi lze vyčlenit ještě přesněji *graduální antonymii*, která je nejčastější, např. *silný – slabý, teplý studený, častý – ojedinelý, vyšší – nižší, ráno – večer, jasno – oblačno, slunečno – zataženo, děšť – sníh, východ – západ, na celém území – místy, maxima – minima, nejtepleji – nejchladněji* atp., *vztah kontrárnosti*, např. *den – noc, na horách – v nížinách* atd. Tento vztah má i pragmatický význam, umožňuje divákovi rychle identifikovat jevy, zorientovat se v nich a snadno si je zapamatovat.

Syntagmatický vztah *synonymie*, přesněji částečné synonymie můžeme u lexémů v relacích vysledovat také, a sice v rovině intenzifikačních synonym, např. u *větru – silný – čerstvý, studený – chladný – ledový*; pragmatických synonym - stylistických, např. *nula stupňů Celsia – bod mrazu, teploty vystoupí – teploty vyskočí* atp.

Jména obecná a vlastní. V textu je zastoupeno poměrně dost jmen vlastních, neboť se jedná o zpravodajský útvar, který chce být přesný. Nacházíme *antroponyma*: jména moderátorů, např. *Jana Adámková, Alena Zářybnická, Michal Jančařík a Michal Žák, Pavel*; *chrématonyma*: *družice Meteosat, Český hydrometeorologický úřad*; *toponyma*: názvy měst a čtvrtí, kontinentů, států a regionů, pohoří, moří a oceánů, např. *Atlantik, Česká republika, Čechy, České Budějovice, Evropa, Libuš, Morava, Praha, Slezsko* atd. Ostatní jména jsou obecná, apelativa, např. expresivum *kočičky*.

Víceslovná pojmenování a frazémy. V relacích vznikají sousloví na základě slovní kolokability a ustavují tak jistou terminologii (viz výše). Při jejich tvoření se uplatňuje např. proces univerbizace: *dešťové přehánky – děšť*; zkracování, př. *biometeorologická předpověď – biopředpověď*. Objevují se frazémy nevětné obsahující sloveso a mající tak slovesnou funkci, např. *vítr nám nedá pokoj, počasí ukáže, co umí, jenom nás neminou místy mlhy*,

neslovesné, např. *Martin na bílém koni*, *bílé Vánoce/Vánoce na blátě*, *poslední šance*, *řeč symbolů*. Z frazémů větných jmenujme ustálené přirovnání *sluníčko svítí jako o závod*, dále výrazy *vzít někomu dobrou náladu*, *budou padat trakaře*. O všech příkladech platí, že jsou v daných komunikátech expresivní a metaforické. Všechny pocházejí z relací TV Nova.

Slovní zásoba expresivní. Do části slovní zásoby relací, která je spisovná a neutrální (vyjma výše uvedených příznakových frazémů), vnikají další, expresivní lexémy, které svým příznakovým významem tvoří *aktualizaci* a tím stylisticky aktivizují text.

V analyzovaných komunikátech, zejména ze stanice Nova, můžeme najít hned několik typů expresivních lexikálních jednotek.

1) Lexikální jednotky vymezené na základě *příznaku expresivnosti*. Sem patří např. deminutiva *minutka*, *sluníčko*, *barvička*, *ránko*, *stupínky* (stupně Celsia), *obrázek*. Zajímavé je sledovat výrazy v kontextu: „*Tak pokud ste před minutkou slyšeli Pavla, tak ste slyšeli i o těch sluníčkách, ale k těm se budeme muset trošku propracovat. Mlhami a také nízkou oblačností.*“¹⁴⁴ Celá větná konstrukce je příznaková, odkazuje k situačnímu kontextu, bez kterého není jasné, o čem moderátorka hovoří. Expresivita je navozena deminutivy *minutka* a *sluníčko* a *trošku*. Sloveso *propracovat se* je užito v tomto významu také expresivní

2) Slovní zásoba vymezená *časovou platností*. V textu objevujeme novotvar vzniklý procesem univerbizace, a to *aktuální stav* – *aktuál*.

3) Nekonvencionalizovaná metafora. Do této skupiny zařazují zejména četné *personifikace*, které tvoří neotřelá obrazná vyjádření, např. *den se proklube*, *mlhy nás hodně trápí*, *velká oblačnost bude vládnout*, *teploty mohou nabídnout*, *teplota se vyhoupla/ vyšplhala nad nulu*, *počasí se chystá*, *počasí nám nabídne* atp.

4) Moderátoři často spojují nekolokabilní slova, vytvoří tak nové aktualizované příznakové spojení, např. *teplotní porce*, *roztodivné počasí*, *teploty došplhají*, *martinské počasí*, *větrné útery*, *přívětivé počasí*, *lyžařská informace*. Dokonce i komparativ adjektiva *optimistický* působí ve spojení *optimističtější počasí* příznakově.

5) Ostatní příznakové výrazy aktivizující text. Do této skupiny patří zejména slovesa, která vyjadřují osobní moderátorův postoj ke skutečnosti, tzn. subjektivní hodnocení, dále výrazy módní, které se nehodí do projevů polooficiálních atp. Celkově vyznívají expresivně, posouvají užitý jazyka na ose výrazových prostředků do polohy expresivní: např. *během dne to vypukne*, *dozvíte se*, *doufám*, *že se to vyplní*, *probudíme se do mlhavého rána*, *prozradit*

---

¹⁴³ PMČ, s. 84.

¹⁴⁴ 9. 10. 2008, Karla Mráčková

někomu něco, bude to celkem v pohodě, biopředpověď, ta bude perfektní, počasí na pátek pátého prosince bude asi nejvíc zajímat Mikuláše atd.

6) Expresivní výrazy, které opisují a substituují již vyřčenou skutečnost a zabraňují tak repetici, např. *bude pršet – budete potřebovat deštníky*; někdy slouží kataforicky, *nebudou potřeba ani deštníky* (1) *ani nijak zvlášť moc vrstev na sebe* (2), *protože předpokládáme, že se to dnes obejde bez deště* (1) *no a teploty by se měly z těch současných osmi...*(2); *nebude pěkné počasí - nebude to žádný velký šlágr* apod.

V textech se vyskytují slova cizího původu, např. *angina pectoris, biometeorologická předpověď, kardiak, meteorologie, resp. meteorologický* atd., která však divák chápe jako bezpříznaková, neboť se v relacích vyskytují poměrně pravidelně a diváci je znají.

Syntaktická jazyková rovina

Syntaktická stavba analyzovaných televizních předpovědí počasí je značně proměnná. Záleží totiž na vysílacím čase, na moderátorovi a jeho vyjadřovacích schopnostech a na pragmatických faktorech. To vše konstituuje skladbu. Každá relace je autonomním komunikátem, který tvoří *mikrosituaci*.¹⁴⁵ Přesto však můžeme vysledovat jisté obecnější tendence.

I. Rovina větných členů

V komunikátech jsou zastoupeny všechny větné členy, ale v různé míře. Nejvíce je přítomen *predikát, adverbialní určení a atributy*. Ostatní větné členy, jakými jsou *subjekt, objekt*, nacházíme méně často.

Predikát vyjadřuje jádro výpovědi. V relacích má zejména podobu slovesně-jmennou. Verbální část je vyjádřena pomocí sponového slovesa *být*, jiný druh spony zaznamenán nebyl. V nominální části jsou zastoupena *adjektiva*, a to jak tvary jmenné, tak složené, *adverbia* (predikativa) a *substantiva*, většinou v nominativu: *vítr bude mírný proměnlivý, obloha bude zatažena, zítra bude oblačno/zataženo, teplota je pět stupňů Celsia, biometeorologická předpověď je jedna/jedička*. Často dochází ke konkurenci verbonominálního a slovesného predikátu: „*Ve středních a východních Čechách bude v jižní polovině po celý den velká oblačnost, tedy zataženo se srážkami, naopak v severní polovině bude oblačnosti i srážek méně, na Moravě a ve Slezsku bude všude po celý den zataženo.*“¹⁴⁶ V ukázce můžeme rozlišit: a) predikát verbální jednoduchý ve tvaru indikativu futura, *velká oblačnost bude* (v

¹⁴⁵ Chloupek, J. et al., s. 137.

¹⁴⁶ 2. 10. 2008, Radka Kocurová

Čechách), b) plnovýznamové sloveso *být* ve smyslu lokalizace s genitivní vazbou, *bude oblačnosti* (na Moravě), c) verbonominální predikát, *bude zataženo*. Někdy je vypuštěna spona, např. ve výrazu *biometeorologická předpověď* (je) dvojka.

Hojný výskyt zaznamenáváme u predikátů impersonálních, tzv. bezvalenčních struktur: *mrholí, prší, sněží, je zima, je zataženo* atp., také dalších predikátů slovesných jednoduchých, struktur dvou a vícevalenčních: *myslet, nacházet se, probudit se, přesouvat se, vypadat, znamenat* atd. Zvláštní skupinu tvoří přísudky slovesné složené, a to buď s modálními slovesy, nejčastěji se slovesem *moci*: ***může se objevit, mohli byste očekávat***; anebo se slovesy fáзовými, především se slovesem *začínat, přestat*: ***začíná (se) ochlazovat/oteplovat/sněžit, přestalo mrznout***. Shoda predikátu se subjektem je vyjádřena formální *kongruencí* (predikací).

Adverbiální určení tvoří velkou část syntaktických jednotek v komunikátech. Vyjadřují široké okolnosti dějů: a) *místní* typu: *oblačnost se bude vyskytovat na Moravě a ve Slezsku, v Čechách nás čeká déšť se sněhem, zvlněná studená fronta přecházela nad střední Evropou, výběžek vysokého tlaku vzduchu se sune k severu, pěkně nebude ani nad Pyrenejským poloostrovem, na hřebenech hor* atp.; b) *časové*: ***v noci a po ránu se budou vyskytovat přízemní mrazilky, zítra bude oblačno, jakéže počasí se na nás chystá osmadvacátého října, v sobotu a v neděli se ochladí*** aj.; c) široké okolnosti způsobové, především průvodních okolností a vlastního způsobu: např. *zítra v průběhu dne převládající oblačno, až zataženo, místy s deštěm nebo s přeháňkami* (průvodní okolnost), *zítra bude slabě pršet* (vlastní způsob), *teploty vystoupí ke třem stupňům* (míra). Syntaktické formální vyjádření je *adjunkční*.

Pro přesnější určení kvalit jednotlivých jevů jsou užívány *atributy*. Text je nasycen přívlastky shodnými, kongruentními, shodujícími se s řídicím substantivem v rodě čísle a pádě. Shodné přívlastky stojí zejména před substantivem, jsou *anteponované*, velice často *několikanásobné* vytvářející koordinační skupinu, např. ***druhá polovina, pracovního týdne, velká kupovitá oblačnost, čerstvý jihozápadní nárazový vítr, mlhavé ráno, větrné úterý, roztodivné počasí, silný vytrvalý déšť, namrzající mlhy, biometeorologická předpověď*** (také podoba *biopředpověď*), ***jihozápadní proudění, proměnlivé směry, pozdní odpolední a večerní hodiny*** atd. Atributy jsou někdy nahrazeny vedlejší větou přívlastkovou, např. ***čerstvý nárazový vítr - vát bude čerstvý vítr, který v nárazech bude dosahovat rychlosti pět km/h***. Ojedinele se objevují i postponované kongruentní atributy, které jsou příznakové, v textu slouží k vymezení protikladu, např. *v Čechách bude vát slabý proměnlivý vítr, kdežto na Moravě vítr mírný, ve východní Evropě, ale v Evropě střední, počasí dnes a ve dnech následujících*, anebo ke zdůraznění vlastnosti, např. *ve formě sněhové*.

Atributy neshodné se objevují řidčeji, většinou ve formě buď rekčního bezpředložkového genitivu, např. *bod mrazu, oblast srážek, ubývání oblačnosti, území České republiky, výskyt srážek* atp., anebo předložkového instrumentálu, např. *děšť se sněhem*.

Podmět, zejména nevyjádřený, představuje v analyzovaných textech subjekt, kterému je predikátem přisuzována aktivita, stav, *dynamická vlastnost*. Jde především o osobu moderátora, mluvčího (vyjádření osobním zájmenem nebo nevyjádřená podoba): *já vám řeknu, já vám přeji/u, já vás vítám, doufám, doplním, myslím si tedy* atp.; dále značí kolektiv, ztotožnění diváka s moderátorem (vyjádřený/nevyjádřený), *můžeme očekávat, připravme se na, musíme si počkat*; osobu posluchače, *no a vy se můžete těšit na, dejte pozor na, pokud jste slyšeli* aj. Může být vyjádřen zájmenem (viz výše), ale také substantivem: *oblačnost, srážky se vyskytovaly, vítr bude foukat*. Samostatnou skupinu tvoří slovesa impersonální, *prší, sněží, mrholí* atp. Syntaktický vztah mezi podmětem a přísudkem je formálně vyjádřen *predikací*.

Rekce je tvarovým vyjádřením skladebného vztahu mezi predikátem a *objektem*. V relacích se vyskytují přechodná slovesa vyžadující ke své sémantické realizaci předmět, a to buď přímý v akuzativu (nejčastěji), *očekáváme srážky, pojdme se podívat na teploty, zaznamenali jsme výskyt srážek*; nebo nepřímý, i když zřídka (v ostatních pádech), *přibylo/ubylo oblačnosti* (genitiv partitivní), *mluvme o počasí* (lokál) atp.

V komunikátu vytvářejí jednotlivé elementární syntaktické jednotky *koordinační skupiny*. Jejich jednotlivé členy jsou spojeny buď *spoječně* (syndeticky), nebo *bezespoječně* za pomoci interpunkčních znamének, resp. *pauz* (asyndeticky). Vznikají zejména skupiny a) *subjektové*, např. *na Moravě se budou vyskytovat velká oblačnost, srážky a teploty okolo pěti stupňů Celsia* (členy spojeny pomocí čárky a souřadící konjunkce *a*); b) *objektové*, např. *očekáváme velkou oblačnost a teploty vysoké kolem deseti stupňů* (syndetické spojení), *očekáváme mlhy nebo nízkou oblačnost*; c) *adverbiální*, např. *v Čechách, na Moravě i ve Slezsku bude převládat déšť, vysoké teploty naměříme ve čtvrtek, v pátek, a dokonce o víkend, dnes v noci a po ránu nás potrápí mlhy* atp.; d) *atributové* skupiny: *silný čerstvý nárazový vítr, velká kupovitá oblačnost* a další. Významový poměr je především slučovací, stupňovací, odporovací a vylučovací.

Adordinační skupiny se v komunikátu vyskytují zejména v podobě těsného přístavkového spojení, a sice v místním významu: *tady u nás, tady v tisíci metrech na horách*; dále v podobě volného přístavku ve *zpřesňujícím* významu, např. *toto počasí, to znamená zataženo, na většině území s deštěm, vydrží po celý den*; ve významu *enumerativním*: *čekáme velkou oblačnost, tedy polojasno, skoro jasno, místy s přeháňkami* atp.

II. Syntaktické konstrukce

Stavba větných konstrukcí je ovlivněna charakterem jazykového projevu, který počítá s ekonomičností. V krátkém časovém rozmezí musí divákovi přinést velké množství informací. Uplatňují se proto především *jednoduché věty a nominální konstrukce*. V případě *souvětí* jde především o souřadné skupiny v poměru slučovacím, odporovacím nebo vylučovacím, poměrně hojně také ve vztahu důsledkovém. Podřadná souvětí obsahují především vedlejší věty přívlastkové, dále objektové a adverbialní. Jednotlivé struktury se mění v závislosti na tematické stavbě relace. Např. v relacích ČT1 moderátoři užívají více podřadných souvětí v tematickém bloku, jenž se věnuje aktuální situaci v počasí, např. „*Do Česka dnes od západu přibývalo oblačnosti, přidaly se i srážky, a podíváme-li se na teploty ve čtrnáct hodin, tak nejchladněji bylo na západě Čech, kde se teplota nedostala ani na deset stupňů Celsia, zatímco na ostatním území teploty byly v intervalu mezi dvanácti až šestnácti stupni.*“¹⁴⁷ Oproti tomu v relacích TV Nova sledujeme převážně souřadná souvětí a věty jednoduché: „*Tedy dnes v noci a zítra časně po ránu místy, hlavně v Čechách, déšť a po ránu také ojedinělé mlhy. Noční a ranní až tři, nejvyšší odpolední docela nízké, jen mezi sedmi až jedenácti stupni. A přes den čekáme místy déšť, na jihozápadě našeho území postupně srážky četnější. Přes naše území bude postupně přecházet dále směrem k východu zvlněná studená fronta. Naše počasí bude tedy pod jejím vlivem. A po jejím přechodu bude k nám nadále proudit chladný vzduch od západu. Proto tedy ono ochlazení. Zítra u nás čekáme převážně hodně oblačnosti zataženo, k tomu místy déšť.*“¹⁴⁸

Jakkoliv patří relace o počasí do komunikátů mluvených, jejich primární podoba je psaná. Při průběhu komunikace moderátoři dodržují více či méně osnovu, kterou mají v hlavě připravenou, tomu podřizují i syntaktickou strukturu. Tyto se později automatizují a tvoří tak opakující se skladebné celky, jež jsou lehce modifikovány, a sice podle aktuální situace a osoby moderátora. Uvedme si příklady: v relacích na ČT1 se u Michala Žáka objevuje následující syntaktická konstrukce:

„*Teploty vysoké. Od čtrnácti do devatenácti, ovšem tam, kde se mlhy a nízká oblačnost udrží po celý den, budou teploty jenom kolem deseti stupňů.*“¹⁴⁹

„*Teploty odpoledne šestnáct až dvacet, ale tam, kde se nízká oblačnost anebo mlha udrží po celý den, budou teploty jenom kolem jedenácti stupňů.*“¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ 30. 9. 2008, Pavel Karas

¹⁴⁸ 11. 11. 2008, Karla Mráčková

¹⁴⁹ ranní relace ČT1, 7. 10. 2008, Barbora Tobolová

¹⁵⁰ ranní relace ČT1, 8. 10. 2008, Barbora Tobolová

„Tak by mělo být většinou jasno, skoro jasno, maximálně polojasno, ovšem místy se ta nízká oblačnost nebo mlhy mohou udržet až do odpoledních hodin. Pokud tomu tak bude, tak teploty by se měly pohybovat pouze kolem pěti stupňů.“¹⁵¹

Zde u dvou rozdílných osob sledujeme obdobné syntaktické konstrukce nesoucí tytéž informace, jen s malými obměnami a aktualizacemi.

„Teploty, aktuálně se pohybují od pěti až do deseti stupňů. Odpoledne vystoupí na patnáct až devatenáct stupňů Celsia a na horách v tisíci metrech budou maxima kolem dvanácti. Počítáme s tím, že mlhy i nízká oblačnost se během dopoledne budou rozpouštět a odpoledne bude převažovat polojasno.“¹⁵²

„Teploty se dnes odpoledne pohybovaly nejčastěji kolem deseti dvanácti stupňů, v místech s mlhou nebo nízkou oblačností bylo o něco chladněji.“¹⁵³

V těchto dvou ukázkách moderátoři pracují s týmiž informacemi, pouze syntaktická konstrukce se mění a s ní i smysl výpovědi.

Každý moderátor má svůj vyjadřovací styl, někdo hodně výrazný, jako např. Michal Jančařík, jiný méně příznačný. U Michala Jančaříka se expresivita projevuje i ve stavbě syntaktické. Moderátor četnými opakováními, vsuvkami a dalšími výrazovými prostředky vyvolává efekt improvizace, nepřipravenosti projevu, spontánnosti a tím i celkové neoficiálnosti. Dalším výrazovým prostředkem, který k tomu přispívá, je *subjektivní slovosled*.

„Dobré ráno. Ráno nevypadá nic moc, je takové mlhavé, teplota kolem osmi stupňů, což není špatné, ovšem na příklad v Peci pod Sněžkou mají pouze dva stupně Celsia. Nicméně přes den se z toho proklube docela příjemný den. Podívejte se spolu se mnou na odpolední počasí, které už bude skoro jasné nebo polojasné, co se tedy týče oblačnosti na obloze, no a teplota, tak ta by měla z těch současných osmi vzrůst někde k osmnácti, možná devatenácti stupňům Celsia, a to je, myslím, velice slibné, tak tedy odpoledne skoro jasno nebo polojasno a teplota lehce pod dvacítkou. Vypadá to velice dobře, užijte si to. Pěkné ráno.“¹⁵⁴

Samotné popřání dobrého rána vyjádřeného deminutivem je expresivní, celá relace se nese v subjektivním duchu. Jančařík přidává svá hodnocení, vyjadřuje postoje ke skutečnostem, např. *ráno nevypadá nic moc, docela příjemný den, to je velice slibné, vypadá to velice dobře*. Jančařík zapojuje do svého projevu parenteze, které vysvětlují to, co bylo vyřčeno: *co se tedy týče oblačnosti na obloze*, nebo vsuvky týkající se moderátorova postoje ke skutečnosti, *myslím*. Osamostatněný větný člen mu slouží k vytýkání tématu teplot: *no a*

¹⁵¹ ranní relace ČT1, 24. 10. 2008, Michal Žák

¹⁵² ranní relace ČT1, 9. 10. 2008, Barbora Tobolová

¹⁵³ odpolední relace ČT1, 11. 11. 2008, Michal Žák

¹⁵⁴ 8. 10. 2008, Michal Jančařík, jazykově upraveno

teplota, tak ta by měla z těch současných osmi vzrůst někam k osmnácti... V závěru sdělení shrnuje, resp. opakuje to, co již řekl, v jedné větě shrne celý obsah relace: *tak tedy odpoledne skoro jasno nebo polojasno a teplota lehce pod dvacítkou.*

Slovosled v komunikátech televizních relací o počasí u moderátorů ČT1 je spíše objektivní, nepříznakový s hlavním principem *tematizace rématu*, např. *Zítřka* (téma) *bude polojasno až oblačno, místy přeháňky a teploty* (réma), *ty* (téma, teploty) *budou během dne okolo dvaceti stupňů Celsia* (réma). Někdy ovšem bývá slovosled subjektivní, aby se zdůraznilo réma: *A vysoké* (réma) *budou ty teploty* (téma), především v relacích na TV Nova.

Nepravidelnosti větné stavby. V analyzovaných textech mluvčí nejvíce pracují s *elipsou*, neboť ta dovoluje jazyku být ekonomický, zamezuje opakování a staví na kontextu. Také se často objevuje *osamostatňování větného členu*, který vede ke zdůraznění jevu, *oslovení, přitakací částice* a *vysvětlovací parenteze*.

Kontextová elipsa se pojí zejména s predikátem (vypuštění verba finita), jenž je nahrazen jménem, např. *typ V sobotu teploty vystoupí na šest až deset stupňů Celsia, v neděli už jenom nula až čtyři a vítr slabý proměnlivý od severu.* Na příkladu je vidět základní typ elipsy predikátu, která se rozvíjí na další větné členy. Ve druhé větě je vypuštěn predikát *vystoupí*, dále sledujeme elipsu měrové jednotky *stupně Celsia* a predikátu *bude vát*.

Samostatný větný člen a *dodatečně připojený větný člen* zdůrazňují či vysvětlují výraz, ale do výpovědi nejsou mluvnicky začleněny, např. ***oblačnost***, *ta bude dnes veliká, teploty, ty mají být kolem osmi stupňů Celsia; dnes očekáváme přeháňky, a to déšť se sněhem*, v *Evropě střední, a sice v Česku* a jiné případy.

Parenteze významově souvisí s výpovědí, stojí však mluvnicky mimo ni. Mají funkci většinou vysvětlovací, např. *dnes bude převažovat, samozřejmě po rozpuštění dopoledních mlh, polojasná obloha*; další ustálené vsuvky jsou užity zřídka: *myslím, doufejme*. V textech se setkáme i s oslovením, *milí diváci, přátelé*; zřídka s přitakací částicí, *ano/ne*.

Z chybných modifikací větné stavby uveďme *atrakci, déšť hlavně v severní polovině Evropy střední* (Michal Žák).

III. Komunikační funkce výpovědi

Z charakteru zvolené komunikační situace vyplývá základní komunikační funkce vyjadřující sdělování informace, a to *asertivní*, přičemž sdělení by mělo být neutrální, ne citově zabarvené, bez jakýchkoliv subjektivních rysů. Tímto se mluvnický akt stává lokučným, takovým, který nevyvolá v posluchači žádné jednání. Takovými jsou například výpovědi typu „*Na západě našeho území prší.*“ Neosobní sloveso v určitém tvaru prostě sděluje informaci o

srážkách, jež se vyskytují na západě. V relacích však v praxi dochází k ilokučním aktům, tedy k těm, které vyvolají v divákovi určité jednání. Tak se uplatňuje pragmatická složka komunikace a jednotlivé ilokuční funkce:

„*Dnes asi deštníky potřebovat nebudete.*“ Moderátor sděluje informaci, že neprší, ale zároveň divákovi říká: „*Neber si deštník, pokud odcházíš ven.*“ Stejně tak ve větě „*Dnes nebude potřeba moc vrstev na sebe,*“ říká divákovi, že bude teplo, ale také aby se příliš neoblékal. Ilokuční funkce *asertivní* se mění na *direktivní*. Moderátor je rádcem diváka.

V jiných případech sledujeme funkci *varovací*, např. ve výrazech *pozor si dávejte na silnicích, výstražná informace od ČHMÚ* atp.

Komunikační funkce *asertivní*, jež je modifikována na funkci *direktivní* a *varovací* jsou nejčastěji užitě v komunikátech televizních relací o počasí, zejména na TV Nova.

K nim přibývá další funkce, *expresivní a satisfakční*, jež je vyjádřena subjektivním hodnocením daných jevů ze strany mluvčího, a to především v relacích televize Nova. Tím přináší divákovi jistý obraz o tom, jak by počasí mělo vypadat – nemělo by být špatné (zamračené, nevlídné, útrpné...), ale naopak dobré, resp. hezké (přívětivé, skvělé, barevné, usměvavé...). Moderátor je divákův přítel, nositel dobrých zpráv, rádce. Pokud počasí „zklame“ a je nevlídné, moderátor má za úkol diváka potěšit, a to výhledovou předpovědí, která se zlepší, a pokud ani to ne, tak alespoň vlídným slovem, pozdravem, zdvořilostí a přátelskou komunikací.

1.2.2. Nonverbální složka KS

Neverbální, nonverbální či, chceme-li, *paralingvální* komunikace doplňuje záměr výpovědi mluvčího a tvoří nedílnou součást komunikace. V předcházejících analytických kapitolách této práce jsme si vysvětlili a ukázali, jaký je hlavní lokuční (ilokuční) cíl televizní relace (sice informovat diváka o aktuální předpovědi počasí) a jaké k tomu používá jazykové komunikační prostředky. Nyní je na řadě posouzení komunikační složky mimojazykové. Soustředíme se dílem na doprovodné vizuální efekty relací, dílem na neverbální prostředky jednotlivých mluvčích.

Doprovodné vizuální efekty jsou důležitou částí podílející se na výsledném efektu komunikace. Mají několik významných funkcí: 1) zpředměňují sdílené informace, resp. jim dávají konkrétní podobu, např. mapa České republiky; 2) pomáhají divákovi si množství poznatků uvědomovat názorně a posléze je zpracovat a vstřebat; 3) doplňují nevyčtené informace, např. tabulky s hodnotami, o kterých se moderátor slovně nezmiňuje; 4) mají funkci estetickou.

Odpolední televizní relace ČT1 mají ustálenou vizuální strukturu, kterou můžeme shrnout v těchto bodech: a) obraz radaru z družice NOAA; b) tabulka s aktuálně naměřenými teplotami ve větších českých městech (České Budějovice, Cheb, Ostrava, Praha, Ústí nad Labem aj.), v níž jsou vedeny údaje o tlaku a srážkovém úhrnu; c) záběry družice Meteosat; d) záběry z meteorologických radarů (vyobrazená mapa ČR); f) mapa frontálních systémů; g) mapa předpovědi na další den pro Evropu s uvedenými teplotami; h) mapa České republiky se symboly (déšť, vítr); i) mapa ČR s předpovědí na další den se symboly (oblačnost, srážky a teploty); j) tabulka s údaji o biometeorologické předpovědi, tlakové tendenci, stavu ozonu a rozptylových podmínkách; k) tabulka s aktivitou Měsíce, Slunce a údaji o geomagnetickém poli; l) mapa ČR se symboly (teploty, vítr) na další dva dny; m) tabulky s výhledovou předpovědí na tři další dny. Do tohoto schématu je možné v případě potřeby vložit tabulku s výstražnými údaji. Ranní relace ČT1 mají obdobnou strukturu a není poznat, že jsou součástí jiného pořadu (*Dobré ráno s ČT*).

Jednotliví moderátoři ČT1 působí velice školeně, a to díky svému vystupování, které mnohdy vyrovná nedostatky jazykového projevu, např. u Michala Žáka (ledabylá artikulace). Mluvčí mají vesměs tutéž polohu – stojí nalevo v obraze, ruce mají sepnuté a v nich drží ovladač, kterým přepínají jednotlivé sekvence vizualizace. Jsou usměvaví, i když ne vždy. Záleží na jejich momentálním psychickém rozpoložení. Důležitým momentem je přivítání a rozloučení se s divákem, při kterém je důležitý oční kontakt, který dodržují, úsměv a decentní úklon hlavy. Při rozloučení ho doprovází krátké mrknutí očí, u Barbory Tobolové např. rozpojení rukou. Během komunikace moderátoři stojí vzpřímeně, většinou se nepohupují, nekývají, a když, tak jen mírně. Levou rukou ukazují na danou vizualizaci, která napomáhá logické organizaci sdělení. Oční kontakt je zaměřen převážně na diváka, chvílemi na dané mapy a tabulky. Výsledný efekt profesionality a oficiálnosti je značný, moderátoři jsou klidní a vyrovnaní.

Odpolední a ranní relace TV Nova. Vizualizace je mnohem názornější a jednodušší než u České televize. Skládá se z úvodního radarového záběru Evropy, chybí však ocitování zdroje. Další fází je nasunutí oken (map ČR) zprava, jež představují srážkový a teplotní model. Třetí záběr přináší zvětšenou mapu ČR, kde se objeví okénka s animací místní meteorologické situace (déšť, slunce atp.). Posledním bodem animací je výhled na další dny. V něm je uvedeno, o který den se jedná, dále hodnoty teplot v noci a přes den, celkový obraz je podložen velkou fotkou českých hor.

Velký rozdíl sledujeme i mezi moderátory České televize a Novy. Zatímco moderátoři veřejnoprávní televize působí decentně, mají přiměřenou mimiku a působí spíše staticky a

klidně, mluvčí televizní stanice Nova jsou velice akční, gestikulují, pokývují hlavou, pohybují se, přecházejí z místa na místo atp. Vždycky stojí uprostřed obrazu, pod sebou mají uvedeno své jméno a tabulku s naměřenými maximálními a minimálními teplotami. Při druhém bodu vizualizace si „mapky“ sám mluvčí zdánlivě „přitáhne“ zprava, což působí efektivně. Tím se ještě více umocňuje aktivita moderátorů, průvodců po relaci, stejně tak jako při výhledové předpovědi, kdy mluvčí přijde zleva do záběru. Nejvýrazněji se pohybuje a nejvíce gestikuluje Michal Jančařík s Karlou Mráčkovou, u Radky Kocurové je celkový výraz mírnější, decentně působí Jana Adámková. Mezi typická Jančaříkova gesta patří rozhazování rukama při výkladu, gesta deiktická, jež jsou společná všem moderátorům (i na ČT1). Stojí uprostřed záběru, a jakmile dojde na „své“ místo, zastaví se a mocně se rozkročí. Při přecházení do jiného obrazu má pravou ruku v kapse, což působí ležerně, neoficiálně. Naproti němu můžeme postavit Janu Adámkovou, jež je více statická, její gestikulace je umírněná a odpovídající situaci. Mimika všech moderátorů je výraznější, usmívají se, udržují oční kontakt s divákem a při rozloučení také mírně pokynou hlavou a mrknou.

Ranní relace sestává ze dvou vyrovnaných částí, levou polovinu tvoří okno s tabulkami hodnot a malá mapka ČR se symboly (teploty, oblačnost atp.), pravou pak sám moderátor, jemuž není tím pádem umožněno přecházet, proto je statický, ale tělem se např. pohupuje, překládá nohy. Deiktická gestikulace je samozřejmostí.

Shrnutí. V obou případech doprovodná vizualizace doplňuje informační úplnost sdělení. Divák má možnost získat poznatky i s oblastí, které moderátor nechce nebo nestihne zmínit, zejména na ČT1, kde je uvedeno více údajů, jež jsou ověřené, resp. citované. Vizualizace v relacích na TV Nova je názorná, poměrně jednoduchá, ale líbivá, pracuje s barvami (modrá, červená atp.), počítačovými efekty apod. Gestikulace, posturika a kinezika mluvčích je v normě, neruší sdělení, decentně ho doplňuje, na Nově ještě přispívá k pocitu neoficiálnosti a blízkého kontaktu (až přátelského) mezi moderátorem a divákem.

Závěr

Zhodnocení cílů a hypotéz práce

Po provedených analýzách jsme došli k následujícím závěrům:

Jazyk televizních relací o počasí využívá převážně spisovného útvaru národního jazyka, to zejména jeho hovorové podoby s četnými nespisovnými obecněčeskými tendencemi. Primárním faktorem konstituujícím výslednou jazykovou podobu sdělení je osoba moderátora. Komunikát se tak stává výsledkem působení objektivních a subjektivních činitelů. Při jeho zkoumání se tedy musí k tomuto faktu přihlížet.

Platí, že výrazové jazykové prostředky mluvčích v relacích na ČT1 jsou kultivovanější, resp. propracovanější. Moderátoři jsou více školení, jejich vystupování je profesionální a gestikulace decentní. Každý moderátor má svůj výslovnostní styl, výrazový styl, záleží také na jeho vyjadřovacích schopnostech atp. Mluvčí na ČT1 působí na diváka dojmem odbornosti, problematice rozumí, neboť si připravuje komunikáty sám. Výrazové prostředky moderátorů na Nově jsou méně oficiální, přesto užívají jazykovou rovinu spisovnou, ovšem s tím, že do ní vnášejí příznakové výrazy, a to především z nespisovného útvaru českého jazyka, obecné češtiny (v rovině hláskové, lexikální aj.).

V jednotlivých jazykových rovinách skutečně dochází k následujícím jevům, např. v hláskoslovném plánu ke změně kvantity vokálů, zejména k jejich krácení, k modalitám slovního přízvuku a intonace atp. V oblasti morfologické jazykové roviny se neobjevují nespisovné jevy, koncovky substantiv jsou ve většině případů v pořádku. Skladba komunikátů je jednak neutrální (ČT1), jednak příznaková (TV Nova). Vždy se v ní ale projevují ekonomizující tendence (elipsy, nominalizace). Ne zcela se potvrdila hypotéza o ustálených syntaktických konstrukcích. Přestože se v několika relacích podobné automatizované konstrukce vyskytly, nešlo o komplexní jev. Potvrdila se hypotéza o rovině slovní zásoby relací, ve které najdeme opakující víceslovná pojmenování, jež tvoří termíny, jež jsou předvídatelné.

Dále se naplnila hypotéza o tematicko-obsahové konstantnosti jednotlivých relací, jednotlivá témata se opakují, dá se v nich vysledovat pravidelnost a stanovit, která jsou základní, která výběrová atp. Informační hodnota se mění podle typu relace (ranní/odpolední), v zásadě však odpovídá požadavkům adresáta a naplňuje jeho očekávání.

Relace veřejnoprávní televize ČT1 jsou skutečně celkově více neutrální než relace televize Nova, do nichž moderátoři vnášejí svá subjektivní hodnocení, vyjadřují se buď

kladně, anebo záporně k daným meteorologickým situacím, k tomu využívají příznakových výrazových prostředků, jak jazykových, tak paralingválních, které vyjadřují nové, pragmatické funkce. Tím ale není snížena informační hodnota v rovině základních údajů. Relace i tak zůstávají funkční svému záměru.

Shrnutí a zobecnění

Televizní předpověď počasí je komunikát spadající do zpravodajských slohových útvarů, kde hlavní funkce je sdělná a zvolený postup informativní. Řadí se k produktům mediální komunikace, jež spočívá ve zprostředkování kontaktu mezi mluvčím a adresátem pomocí mediátora, zprostředkovatele. Tím se stávají televizní stanice, masmédiá. Tato práce obsahuje jazykovou a obsahově-tematickou analýzu zvoleného nasbíraného materiálu, a sice ranních a odpoledních relací dvou českých televizních stanic, Novy, komerční televizní stanice, a ČT1, veřejnoprávní televizní stanice, a to v časovém rozmezí jednoho měsíce, tedy přibližně třiceti nahrávacích dnů. Na základě srovnání byly sledovány základní rozdíly ve vytyčených oblastech zkoumání a byly stanoveny obecné charakteristiky jazykových projevů, byla posouzena i jejich informační hodnota a popsán vztah mezi verbální a neverbální složkou dané komunikace. Primární tematikou se stává samotná aktuální předpověď, jež přináší zprávy o meteorologických jevech v jistém časoprostoru, v našem případě na území ČR.

Jazyk televizních předpovědí je hlavním výrazovým prostředkem komunikátu, který adresát, divák, vnímá. K němu se přidávají komunikační složky paralingvální (nonverbální), jež dotvářejí celkový záměr, cíl, komunikační situace, a sice informovat adresáta, doplnit mu informace, které nemá a jež očekává. Výsledné sdělení by mělo být neutrální, věcné, bez subjektivních prvků. V praxi ovšem dochází k průniku jednotlivých nežádoucích neobjektivních tendencí, které mění nocionální (bezpříznakovou) komunikační funkci asertivní na další, příznakové funkce. Toho jednotliví mluvčí docilují právě díky užitým výrazovým jazykovým prostředkům, ať už mimovolně, či cíleně např. z důvodu vyvolání divákova pocitu nezprostředkované komunikace (TV Nova). Těmito prostředky se stávají jednotky českého jazyka, který je jazykem národním, a to ze všech jeho plánů. Základním rejstříkem užitým v relacích je jazyková podoba spisovná, respektive její část neutrální či hovorová s prvky nespisovné obecné češtiny. Výsledný efekt komunikační situace je podmíněn objektivními a subjektivními tendencemi, to znamená užitými výrazovými prostředky, osobností moderátora, vizuálními efekty, jakožto i vysílacím časem relace, situačním kontextem atp.

Po provedených analýzách se jako méně příznakové jeví relace veřejnoprávní. Relace komerční jsou naproti tomu expresivní, především zvolenými lexikálními prostředky, jakými jsou např. deminutiva, idiomy, zvláštní kolokace; a gramatickými prostředky, především syntaktickými (elipsy, parenteze atp.).

Odpolední relace přinášejí většinou široce rozvětvené informace aktuální, úplné, relace ranní, zejména na Nově, redukuje svůj obsah na informace základní, přesto jsou funkční.

The language of television weather forecasts

The television weather forecast is the text, which is contained in reporting stylistic formations. The main function of this stylistic formation is the announcement and the procedure is informative. It is sorted to the products of media communication. This kind of communication is based on mediating the contact between the speaker and recipient by mediator, organizer – TV stations – mass media. My work contains language, thematic and content analysis of the collected materials, these are the morning and the afternoon programs of two Czech television channels: Nova, commercial station and ČT1, which is governed by public law. All materials are collected within a month, means about thirty days of recording. Pursuant to comparison the basic differences were observed and the general characteristics of the speech were determinate. Even the informative value was taken into the consideration. I described the relation between the verbal and non-verbal component of the exact communication. The actual forecast takes the main place in the theme. It gives to the listener news about meteorological effects in the laid spatio-temporal space, in our case it is located in Czech Republic. The language, used in TV forecasts is used as a main mean of expression, which the viewer is perceiving. The viewer can notice even other components of communication, these are the para-lingual (non-verbal) components. These parts create the total intention, the target, communicative situations and giving information to the viewer. The resultant message should be neutral, facty, without subjectivity. In praxis we can see the undesirable unfair trends, which are changing the social communication assertive function into the symptomatic function. Single speakers are reaching it by using phraseology. They can use it unconsciously or purposely (e.g. because of incurrance of viewer's feeling of direct communication - TV Nova). The phraseology happens to be entity of national language. The main index used in broadcasting is a literary language, let us say, it is part, which is neutral or colloquial. The resulting effect of communication situation is conditional by objective and subjective trends, it means by using phraseology, by character of the speaker, visual effects or by time of the broadcasting. After the transacting the analyses the broadcasts governed by law

seem to be less symptomatic and the broadcasts of commercial stations seem to be more expressive, it is because of using lexical means, e.g. demuniton, idioms, special collocation or grammar means (e.g. syntactic). The afternoon broadcasting usually brings widely furcated information, that can be actual, entire and completed. The morning broadcast, esp. on TV Nova, the broadcasting content is reduced, information are just basic, but still even this type is functional.

Bibliografie

ČECHOVÁ, Marie, et al. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha : ISV, 2003. 344 s. ISBN 80-86642-00-3.

CHLOUPEK, Jan, et al. *Stylistika češtiny*. Vyd. 1. Praha : SPN, 1991. 296 s. ISBN 80-04-23302-3. HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. Vyd. 1. Praha : Scientia, 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7.

KOŘENSKÝ, Jan; HOFFMANNOVÁ, Jana; MÜLLEROVÁ, Olga. Komplexní interdisciplinární analýza komunikační události a její možnost pedagogické aplikace. In BRABCOVÁ, Radoslava; ŠTÍCHA, František. *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické praxe*. Vyd. 1. Praha : Pedf UK, 1988. s. 29-43.

Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opravené. Praha : NLN, 2003. 800 s. ISBN 80-7106-134-4.

MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena. *Sémantika a pragmatická lingvistika*. Vyd. 1. Praha : Pedf UK, 2001. 159 s. ISBN 80-7290-061-7.

MÜLLEROVÁ, Olga; HOFFMANNOVÁ, Jana; SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Mluvená čeština v autentických textech*. Vyd. 1. Praha : H&H, 1992. 238 s. ISBN 80-85467-96-8.

REIFOVÁ, Irena, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení : Kvantitativní obsahová analýza zpravodajství Českého rozhlasu o tzv. vánoční krizi České televize na přelomu let 2000 a 2001*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2005. 150 s. ISBN 80-246-0827-8.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-8.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. 264 s. ISBN 80-7178-291-2.